

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

-
- ▶ «Μάνα, Μάνα Παναγιά, Μάνα Έκκλησία»
  - ▶ «Ή Πόλη του Μάν. Ή παγκόσμια ακτινοβολία της Πόλης»
  - ▶ «Ή ιστορική αλήθεια απέναντι στον μύθο»
  - ▶ «Πεντηκοστήν έορτάζομεν...»

Περιεχόμενα

❖ Στην εποχή μας... (ΑΘΗΝΑ ΝΤΑΣΙΟΥ-ΓΙΑΝΝΟΥ).....	85
❖ Μάνα, Μάνα Παναγιά, Μάνα Έκκλησία (π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗΣ).....	87
❖ Μὲ ἀφορμὴ τὴ Γιορτὴ τῆς Μνῆρας (ΕΛΕΝΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ).....	89
❖ Μάνες καὶ μάνες... (ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ-ΚΑΣΙΜΑΤΗ).....	91
❖ Στὸ γέρμα τῆς ζωῆς (ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΦΝΕΡ-ΚΑΦΗ).....	91
❖ Ὁ ἔνδοξός μας Βυζαντινισμός (ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ).....	92
❖ Ἡ Πόλη τοῦ Μάν. Ἡ παγκόσμια πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία τῆς Πόλης (ΕΛΕΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ).....	98
❖ Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἀπέναντι στὸν μῦθο. Τὸ κλείσιμο τῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ (ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ).....	100
❖ Στοῦ ἀπολογισμοῦ τὴν ὥρα (ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ).....	109
❖ Σήματα καταλήθηλότητας τηλεοπτικῶν προγραμμάτων. Ἀπορίες (ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΚΑΖΑΝΗ).....	110
❖ Adolescence - Ὑπάρχει καὶ ὁ ἄλλος τρόπος (ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΜΕΝΙΔΟΥ).....	111
❖ «Πεντηκοστὴν ἐορτάζομεν...» (Α. Κ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ).....	113
❖ Παρέα μὲ τὸν ἑαυτό μου καὶ τὶς σκέψεις μου (ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ).....	118
❖ Εἰς Μνημόσυνον. Ἀλέξανδρος Κ. Κακαβούλης (ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ).....	119
❖ Εἰς Μνημόσυνον. Ἀναστασία Παπαλεξοπούλου-Χονδροπούλου (ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΦΥΛΑΚΩΝ ΤΟΥ «ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ».....	121
❖ Εἰς μνήμην Ζωῆς Ριζοκώστα- Ἀγγέλη. Ἡ ἱερὴ ἐργάτρια (ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ).....	123

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

Ἐκδότρια: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτῖνες»,
ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα
Τηλ. 210 6428331

Τιμὴ τεύχους 2,5€.

Ἐτήσια Συνδρομὴ: Ἐσωτερικοῦ 15€.

Ἐξωτερικοῦ: 30€.

Κύπρου: 20€.

Κυκλοφορεῖ ἀνά δύο μῆνες
μὲ 40 σελίδες.

- **Διευθυντὴς Σύνταξης:** Γιάννης Κ. Τσέντος,
Θετξινόνς 1, 166 74 Γλῆφάδα
e-mail ἐπικοινωνίας: tsentos@gmail.com
- **Τόπος ἔκδοσης:** Ἀθήνα
- **Μάϊος - Ἰούνιος 2025**
- **Δημιουργικό - Ἐκτύπωση:** «Λυχνία Α.Ε.»,
Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν,
Τηλ. 210 3410436, www.lyhnia.com

Παρακαλοῦμε, ἀποστέλλετε τὶς συνεργασίες σας στὴ διεύ-
θυνση Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα.

Διατηροῦμε τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύουμε ἢ νὰ συντέ-
μουμε κατὰ τὴν κρίση μας ὅποιοδήποτε χειρόγραφο. Χειρό-
γραφα δημοσιευμένα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Στὴν ἐποχή μας...

Εἶναι μιὰ παράξενη ἐποχὴ ἢ δική μας. Ἔντονα αὐτοκτονική. Ἐμμονικὰ αὐτοκαταστροφική. Καὶ γι' αὐτὸ χτυπάει ἐτοῦτα τὰ τρία καλὰ: τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη.

Τὴν πίστη, μιὰ φορά, οὔτε νὰ τὴν ἀκούει δὲν θέλει. Κάποιοι εἶναι παντελῶς ἄθεοι, κάποιοι ἔχουν μιὰ θολὴ ἀνάμνηση μέσα τους ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, κάτι σὰν φοιτητὸν τοῦ παρελθόντος, καὶ κάποιοι λίγοι προσπαθοῦν νὰ σώσουν «ὅτιδὴποτε ἂν σώζεται», ὅπως ἀκοῦμε καὶ στὸ γνωστὸ ἄσμα, ὄχι πάντα μὲ τὸν καλύτερο τρόπο... γιατί ὑπάρχουν δυστυχῶς καὶ οἱ θρησκόληπτοι καὶ οἱ φανατικοὶ καὶ οἱ ἀγενεῖς καὶ οἱ «ταπεινοί», κακοντυμένοι, σὲ μορφή ἐλλεινῆ, ποὺ δυσφημίζουν ἀντὶ νὰ διαφημίζουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχει ἀσφαλῶς καὶ τὸ «*πῆμμα*», τὸ «*ἄλλας τῆς γῆς*», ἀλλὰ τὸ ψάχνουμε ὅπως τὸ ἀλλάτι στὸ φαγητό...

Μοῦ κάνει, ξέρετε, ἐντύπωση, πόσο ἀπομακρυσμένος εἶναι ὁ πολὺς λαὸς μας ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, ποὺ τὸν ὀρίζει καὶ τὸν ξεχωρίζει. Παρακολουθῶ ἕνα καθημερινὸ τηλεπαιχνίδι γνώσεων καὶ μένω ἀπογοητευμένη, ὅταν οἱ ἐρωτήσεις εἶναι θρησκευτικές, διότι οὐδεὶς γνωρίζει τὴν ἀπάντησιν! Σὲ ἐρωτήματα ἀπλᾶ, ὄχι σὲ σπουδαῖα θεολογικὰ νοήματα! Γιὰ παράδειγμα, πότε γιορτάζουμε τὴν Ὑπαπαντὴ ἢ τὴ Μεταμόρφωση, ἢ ποῖος Εὐαγγελιστὴς πέθανε εἰρηνικὰ σὲ μεγάλη ἡλικία ἢ ποῖος μαθητὴς περπάτησε πάνω στὰ κύματα πρὸς τὸν Ἰησοῦ... Πλήρης ἄγνοια...

Μεγάλωσα, ξέρετε, σὲ ἕνα σπίτι ποὺ εἶχε γιαιγιά καὶ παπποῦ, ἐκτὸς ἀπὸ γονεῖς καὶ ἀδέρφια... Ἡ γιαιγιά μου, μεγαλωμένη σὲ ἕνα ἄγνωστο χωριὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ποὺ συνορεύει μὲ τὴν Θεσσαλία, ἀγράμματη τελείως, μὲ τὸ βαπτιστικὸ τῆς ὄνομα νὰ χάνεται στὰ βάθη τῶν χρόνων: «*Ἀθηνᾶ*», ἤξερε περισσότερα ἀπὸ ὅσα γνωρίζουν οἱ σημερινοὶ πολυγνώστες μὲ τὰ διδακτορικά καὶ τὰ διπλώμα-

*«**νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.**»
(*Α΄ Κορινθ, ιγ΄ 13*)*

τα... Ἔλεγε τὸ «*Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη, πῆραν καὶ τὴν ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες, κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος...*», μὲ θέρμη καὶ μὲ ἀγάπη γιὰ τὴν Πόλη, ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ τῆς δεῖ, οὔτε καταγόταν ἀπὸ κεῖ. Ἔνωθε ὅμως τὴν ἱστορικὴ συνέχεια, ἔνωθε Ἑλληνίδα! Κι ἐγὼ νιώθω εὐλογημένη, ποὺ ἔμαθα τὸν θρῆνο τῆς Πόλης ἀπὸ ἐκείνη ποὺ πῆρα καὶ τὸ ὄνομά της...

Εἶναι μιὰ παράξενη ἐποχὴ ἢ δική μας. Ἔντονα αὐτοκτονική. Ἐμμονικὰ αὐτοκαταστροφική. Καὶ γι' αὐτὸ χτυπάει ἐτοῦτα τὰ τρία καλὰ: τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη.

Οἱ περισσότεροι γραμματισμένοι τοῦ καιροῦ μας δὲν ἔχουν Πίστη, οὔτε Ἱστορία, οὔτε Πατρίδα μέσα τους... πολλὲς φορὲς οὔτε καὶ Ἑλπίδα...

Γιατὶ ὅποιος δὲν ἔχει Πίστη δὲν ἔχει οὔτε καὶ Ἑλπίδα... Ἔπεσε πρὸ ἐτῶν στὰ χέρια μου ἕνα βιβλίον τοῦ Στρατοῦ, παισιότερων ἐτῶν καὶ δεκαετιῶν βέβαια, μὲ τὸν τίτλον «*Ἐγχειρίδιο ἀπόδρασης, διαφυγῆς καὶ ἐπιβίωσης*», σὲ ἕνα κεφάλαιο τοῦ ὁποῖου ἀνέλυε τί νὰ κάνεις, ἂν πιστεῖς αἰχμάλωτος: «*Πρῶτα ἀπ' ὅλα, μὴν χάσεις τὴν πίστη σου στὸν Θεό, ἔγραφε. Ὁ ἐχθρὸς θὰ προσπαθήσει νὰ σὲ πείσει ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, καὶ ἐπομένως δὲν σὲ βλέπει κανεὶς καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἔρθει νὰ σὲ σώσει. Δὲν θὰ χάσεις ποτὲ τὴν πίστη σου στὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴν χάσεις τὴν ἐλπίδα σου*». Ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ξεκάθαρα, ὅταν ἔχεις πίστη στὸν Θεό, ἔχεις καὶ ἐλπίδα. Δὲν ἀπογοητεύεσαι, νὰ ψάχνεις σὲ ψυχολόγους ἕνα νόημα, γιὰ νὰ κρατηθεῖς στὴν (πολλὲς φορὲς δύσκολη) ζωὴ...

Καὶ φυσικά, ὅποιος ἔχει ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ διαθέτει καὶ μιὰ ἀγάπη γιὰ τὸν συνάνθρωπο... Μιὰ ξεχασμένη πιά ἀγάπη, ἀφοῦ ὄλοι ἀποφεύγουμε νὰ τὴ δώσουμε ὅταν χρειάζεται, «*γιὰ νὰ μὴν μπλέξουμε*»... Πόσες ἐνέργειες γίνονται στὴν ἐποχὴ μας,

φιλανθρωπικές, για να βοηθήσουμε τους άλλους, και πολλὰς φορές βοηθᾶνε αὐτὰ τὰ προγράμματα πράγματι, εἴτε εἶναι κρατικὲς εἴτε ιδιωτικὲς οἱ πρωτοβουλίες, ὅμως... γιατί ἄραγε νιώθουμε μόνοι; «Ὅσο πιὸ κοντὰ ἦρθαν οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν μας, τόσο πιὸ μακριὰ εἶναι οἱ καρδιές μας», ἔγραφε κάποτε ὁ Ἀντώνης Σαμαράκης... Καὶ ἡ Ἀγάπη δὲν περιορίζεται... Ὅταν ὑπάρχει, ὑπάρχει καὶ γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τὰ πουλιὰ, γιὰ τὰ δέντρα, τὰ δάση, τὰ ποτάμια, τὴ θάλασσα, τὴ φύση ὅλη καὶ τὴν Πλάση... Καὶ ὅλοι γνωρίζουμε πόσο καταστρέφονται ὅλα τὰ παραπάνω... Μαζὶ μὲ ἀνθρώπους, μαζὶ μὲ τὸν Θεό, βάλουμε καὶ τὸ φυσικὸ περιβάλλον σὲ ἓνα τσουβάλη, καὶ τὰ πετάξουμε ὅλα μαζὶ στὸν Καιάδα...

Τί μένει νὰ κάνουμε;

Θὰ ἔλεγα Παιδεῖα, ἀλλὰ γιὰ τὰ σχολεῖα, οὔτε λόγος νὰ ἀκουστεῖ λόγος Θεοῦ... Οἱ θεολόγοι

Ἄς κοιτάξουμε λοιπὸν νὰ κάνουμε ὅ,τι μπορούμε ὁ καθένας στὸ μετερίζι του. Στὴν οἰκογένειά του, στὴ γειτονιά του, στὴν ἐνορία του, στὴ δουλειά του...

Ἡ ἐποχὴ μας πολέμῳ ὅ,τι μᾶς συμβουλεύει ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῶν Ἀγίων του νὰ ἀποκτήσουμε καὶ ἔτσι νὰ πορευόμαστε στὴ ζωὴ: τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη. Ἄς μὴν κάνουμε τὸ χατίρι σὲ κανέναν παράγοντα καὶ σὲ καμμία συνθήκη ἢ κοινωνία ἢ περίσταση νὰ χάσουμε τὸν δρόμο μας καὶ τὸν σκοπὸ μας...

Ἄς σηκώνουμε τὰ μάτια μας στὸν οὐρανὸ πιὸ συχνά, γιὰ νὰ θυμόμαστε ποῦ πᾶμε... καὶ ποῦ ἐπιθυμοῦμε νὰ καταλήξουμε... Κι ἂς προσπαθήσουμε γιὰ τὸ καλύτερο ἐκεῖ ποῦ ἔχουμε ταχθεῖ νὰ ὑπηρετοῦμε. Ἐτσι θὰ ζοῦμε κι ἐμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι, ἴσως ὄχι ἀπόλυτα καλὰ, ἀλλὰ σίγουρα καλύτερα...

μοιάζουν καθηγητὲς δεύτερης κατηγορίας, φοβοῦνται καὶ σχεδὸν ντρέπονται νὰ κάνουν θρησκευτικὰ... Δὲν εἶναι τῆς μόδας πιά...¹ Γι' αὐτὸ παράγουμε διαρκῶς ἐπιστήμονες τεχνικὰ καταρτισμένους ἄρτια στὸν τομέα τους, ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀνθρώπους μὲ συνέχεια, μὲ ἀγῶνα, μὲ ἀνθρωπιά, μὲ «ἐνσυναίσθηση», ποῦ παλιὰ τὴ λήγαμε φιλότιμο... μὲ δικαιοσύνη μέσα τους καὶ μὲ φόβο Θεοῦ... Κάπως ἔτσι ἦταν βεβαίως καὶ οἱ Ναζὶ ἐπιστήμονες... Ἄλλὰ ἂς μὴν γινόμαστε τόσο πεσιμιστές...

Ἡ ἐποχὴ μας πολέμῳ ὅ,τι μᾶς συμβουλεύει ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῶν Ἀγίων του νὰ ἀποκτήσουμε καὶ ἔτσι νὰ πορευόμαστε στὴ ζωὴ: τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη. Ἄς μὴν κάνουμε τὸ χατίρι σὲ κανέναν παράγοντα καὶ σὲ καμμία συνθήκη ἢ κοινωνία ἢ περίσταση νὰ χάσουμε τὸν δρόμο μας καὶ τὸν σκοπὸ μας... Ἄς σηκώνουμε τὰ μάτια μας στὸν οὐρανὸ πιὸ συχνά, γιὰ νὰ θυμόμαστε ποῦ πᾶμε... καὶ ποῦ ἐπιθυμοῦμε νὰ καταλήξουμε... Κι ἂς προσπαθήσουμε γιὰ τὸ καλύτερο ἐκεῖ ποῦ ἔχουμε ταχθεῖ νὰ ὑπηρετοῦμε. Ἐτσι θὰ ζοῦμε κι ἐμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι, ἴσως ὄχι ἀπόλυτα καλὰ, ἀλλὰ σίγουρα καλύτερα...

1 Σὰς πλέω μετὰ λόγου γνώσεως ὅτι στὴν πολυπολιτισμικὴ Δύση (στὴν ὁποία διακαῶς προσπαθοῦμε νὰ μοιάσουμε σὲ ὅλα, ἂν καὶ δὲν καταλαβαίνω γιατί) τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν δὲν εἶναι τὸ ἴδιο γιὰ ὅλους: Τὰ παιδιὰ χωρίζονται, καὶ τὰ ὀρθόδοξα κάνουν μάθημα μὲ ὀρθόδοξο δάσκαλο, τὰ παιδιὰ τῶν καθολικῶν οικογενειῶν μὲ καθολικὸ θεολόγο, τὰ μουσουλμανάκια μὲ μουσουλμᾶνο, καὶ γιὰ τοὺς ἄθεους ὑπάρχει καθηγητὴς Ἠθικῆς. Ἐτσι, ὁ Ὄρθόδοξος θεολόγος θὰ διδάξει Ὄρθοδοξία, δίκως νὰ φοβᾶται μὴν τοῦ ποῦν ὅτι κάνει κατηχητικὸ μάθημα, ὅπως ἐδῶ... ποῦ τοῦ προτείνουν ἐμμέσως πλὴν σαφῶς (καμιά φορὰ καὶ εὐθέως) νὰ κάνει θρησκευτολογία καὶ ὄχι θρησκευτικὰ!

«Ἄν πιὸ συχνὰ τὸ βλέμμα μας
στὸν Οὐρανὸ μπλεκόταν,
πιὸ ὁμορφος ὁ κόσμος μας κάποτε θὰ γινόταν...».

Μάνα, Μάνα Παναγιά, Μάνα Ἐκκλησία

Μπορεί ἐκκλησιαστικά ἢ ἑορτὴ τῆς μητέρας νὰ παραπέμπει στὴν Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου, ὅμως καὶ ἡ πρόκληση τῆς δεύτερης Κυριακῆς τοῦ Μαΐου ἀπὸ πλευρᾶς κοσμικῆς δὲν πρέπει νὰ παραθεωρηθεῖ – δίνει τὸ ἔναυσμα νὰ μιλήσει κανεὶς καὶ πάλι γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ ἱερότερα πρόσωπα ποὺ ὑπάρχουν στὸν κόσμος. Ἀλλήωστε, πρόκειται γιὰ μία συνήθη τακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποία ἓνα κοσμικὸ γεγονός προσηλαμβάνει ἀπὸ τὴ θεολογία αὐτῆς ἓνα βᾶθος ποὺ διαφορετικὰ ποτὲ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑποψιαστεῖ κανεὶς. Λοιπόν, ἡ συγκεκριμένη ἡμέρα προβάλλει τὴ ΜΑΝΑ, τὸ πρόσωπο στὸ

χιλιάδες ποιήματα, τραγούδια, λογοτεχνικὰ ἔργα, πίνακες ζωγραφικῆς, γλυπτά, σὲ ὅλον τὸν κόσμος, ἔχουν ὡς θέμα τους τὸ μοναδικὸ αὐτὸ πρόσωπο, μπροστὰ στὸ ὁποῖο στέκεται κανεὶς μὲ δέος καὶ ἀπέραντο σεβασμὸ. Γιατί; Διότι προφανῶς κανένας δὲν βρίσκεται πιὸ κοντὰ ἀπὸ τὴ Μάνα σ' αὐτὸ ποὺ ἀναδεικνύει τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς!

Ἄλλῃ' ἀκριβῶς ἐδῶ ἔχει λόγος ἡ θεολογικὴ ματιὰ τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί ἐκεῖ ποὺ ἱεουργεῖται ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, στὴ μήτρα δηλαδὴ τῆς γυναίκας, ὅπου συληλαμβάνεται μιὰ νέα ὑπαρξη, γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ φτάσει στὸ σημεῖο νὰ ἔλθει στὸν

κόσμο ὡς καινούργιος

ἄνθρωπος, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ παρουσία τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ μας. Πῶς μπορεῖ νὰ πιστέψει κανεὶς, ἂν

Δὲν μπορεῖ κανεὶς, μιλώντας γιὰ τὴ Μάνα στὴ φυσικὴ τῆς διάσταση, νὰ μὴν κάνει λόγος καὶ γιὰ τὴ Μεγάλῃ Μάνα, τὴν ἴδια τὴν Παναγιά μας – Αὐτὴ θεωρεῖται ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τῆς Μητέρας. Κι ὄχι μόνο γιατί ὑπῆρξε ἡ Μάνα τοῦ Θεοῦ ὡς ἄνθρωπος, πραγματικὰ ἐντελῶς Μοναδικὴ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ γιατί εἶναι ἡ Μάνα καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων: ἐνεργεῖα τῶν χριστιανῶν, γιατί ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τῆς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δυνάμει καὶ ὅλων τῶν ὑπολοίπων, γιατί καὶ αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἀποδεχτοῦν τὴν κλήση Ἐκείνου καὶ νὰ μετᾶσχουν τοῦ μυστικοῦ σώματός Του. Δὲν εἶναι μία εὐσεβὴς ὑπόθεση τοῦτο, ἀλλὰ ἀκριβὴς ὁμολογία τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ λόγου τοῦ Κυρίου πάνω στὸν Σταυρό. «Ἴδου ὁ υἱός σου», λέγει στὴ μητέρα Του δείχνοντας τὸν Ἰωάννη: «ἴδου ἡ μήτηρ σου», λέγει στὸν μαθητὴ Του Ἰωάννη δείχνοντας τὴ Μάνα Του!

μόρφωση, κοινωνικὴ θέση, ἡλικία, ὑποκλίνονται – «Μάνα κράζει τὸ παιδάκι, μάνα ὁ υἱός καὶ μάνα ὁ γέρος, μάνα ἀκοῦς σὲ κάθε μέρος, ἅ! τί ὄνομα γλυκό!», ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής. Καὶ πράγματι:

θέλει νὰ εἶναι ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον χριστιανός, ὅτι ὑφίσταται ἡ ζωὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ Αὐτὸν ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς; Ὁ Θεὸς εἶναι «ὄΐων», τὸ ἴδιο τὸ εἶναι ὡς Ἐγὼ πρόσωπο, γι' αὐτὸ καὶ ὁ χορηγὸς

του κάθε είναι. Η Γραφή με έναν λιτό αλλά και πολύ σαφή τρόπο το αποκαλύπτει: «*Ὁ Θεὸς εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ ἀνοίγει τὴ μήτρα τῆς γυναίκας*», πού σημαίνει ὅτι βεβαίως κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔχουμε τὴ συνεύρεση τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκας, μὰ χωρὶς τὴ θεϊκὴ θέληση καὶ ἐνέργεια, τὰ πράγματα θὰ παρέμεναν στέρφα. (Μόνο στὴν περίπτωση τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ μας ἔχουμε κάτι διαφορετικὸ: τὴ σύλληψή Του «*ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου*», ἀλλὰ ἐκεῖ μιλήσαμε γιὰ μιὰ ἀπόλυτη ἐξαιρεση, πού συνιστᾷ τὸ μεγαλύτερο μυστήριό που παρουσιάστηκε στὴ γῆ: ὁ Θεὸς νὰ φανερωθεῖ στὸν κόσμο ὡς ἄνθρωπος). Κάθε παιδί, ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτή, εἶναι τὸ «ναί» τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ συνέχεια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσή Του ὅτι θέλει ὁ ἴδιος νὰ «ἐπαναλαμβάνεται», ἀφοῦ κάθε ἄνθρωπος συνιστᾷ μία εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πού ἔχει προοπτικὴ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ Αὐτόν. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος χαρακτήρισε τὸν ἐρχομὸ κάθε ἀνθρώπου στὸν κόσμο ὡς κατ' ἐξοχὴν χαρμόσυνο γεγονός – «*διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ*», εἶπε. Καὶ δικαίως: ὡς εἰκόνα Χριστοῦ ἀποτελεῖ στὴν προοπτικὴ του ἓνα μέλος τῆς Βασιλείας Του, ἓνα μέλος δηλαδὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Σώματός Του, μιὰ αὔξηση καὶ ἐπέκταση τῆς δικῆς Του χαρᾶς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν προβάλλουν καὶ τὸ μεγαλεῖο ἐκείνης μέσω τῆς ὁποίας ἱεουργεῖται, ὅπως εἴπαμε, ἡ ζωὴ, τῆς Μάνας;

Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς, μιλώντας γιὰ τὴ Μάνα στὴ φυσικὴ τῆς διάσταση, νὰ μὴν κάνει λόγo καὶ γιὰ

τὴ Μεγάλῃ Μάνα, τὴν ἴδια τὴν Παναγία μας – Αὐτὴ θεωρεῖται ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τῆς Μντέρας. Κι ὄχι μόνο γιὰτὶ ὑπῆρξε ἡ Μάνα τοῦ Θεοῦ ὡς ἄνθρωπος, πράγματι ἐντελῶς Μοναδικὴ σὲ ὄλους τοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ γιὰτὶ εἶναι ἡ Μάνα καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων: ἐνεργεῖα τῶν χριστιανῶν, γιὰτὶ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τῆς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δυνάμει καὶ ὄλων τῶν ὑπολοίπων, γιὰτὶ καὶ αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἀποδεχτοῦν τὴν κλήση Ἐκείνου καὶ νὰ μετασχουν τοῦ μυστικοῦ σώματός Του. Δὲν εἶναι μία εὐσεβῆς ὑπόθεση τοῦτο, ἀλλὰ ἀκριβῆς ὁμολογία τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ λόγου τοῦ Κυρίου πάνω στὸν Σταυρό. «*Ἴδου ὁ υἱός σου*», λέγει στὴ μτέρα Του δείχνοντας τὸν Ἰωάννη· «*ἴδου ἡ μήτηρ σου*», λέγει στὸν μαθητὴ Του Ἰωάννη δείχνοντας τὴ Μάνα Του! Ἐκτοτε, πράγματι ἡ Παναγία ἔγινε ἡ Μάνα ὄλων μας, κυριολεκτικὰ «*ἡ πανύμνητη Μντέρα*» μας, ὅπως τὸ ἐξαγγέλλουμε μὲ τὸν πανηγυρικότερο τρόπο στὴν ἀκοιλουθία τῶν Χαιρετισμῶν τῆς: «*Ὡ, πανύμνητε Μῆτερ, ἡ τεκοῦσα τῶν πάντων ἀγίων ἀγιώτατον Λόγον*»!

Καὶ μαζὶ βεβαίως μὲ τὴν Παναγία ὡς Μντέρα τοῦ Κυρίου καὶ δική μας Μντέρα, εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ ἑορτὴ τῆς Μντέρας μᾶς θέτει ἐνώπιον καὶ τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰτὶ καὶ ἡ Ἐκκλησία τί ἄλλο μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ παρὰ ὡς ἡ Μάνα πού γεννᾷ τὰ παιδιά τῆς στὴν αἰώνια ζωὴ; Αὐτὸ δὲν εἶπε ὁ Κύριος; «*Ἐὰν κανεὶς δὲν γεννηθεῖ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*». Καὶ μιλήσαμε γιὰ τὴν πνευματικὴ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἐξέρχεται στὴ νέα του ζωὴ ὡς μέλος Χριστοῦ ἀπὸ τὴν «κοιλιά» τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἁγία κοιλυμβήθρα. Κι ἀκόμη περισσότερο: ὅταν ἐν Πνεύματι ἐκείνη δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ διαρκῆ ἀναγέννησή του μέσα ἀπὸ τὴν ἀνανέωση τοῦ βαπτίσματος μὲ τὸ μυστήριό τῆς μετανοίας. Μιὰ διαρκῆς κοιλυμβήθρα τοῦ Σιλωὰμ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, πού ἀδιάκοπα μᾶς ἀρνάζει ἀπὸ τὴν κατάντια καὶ τὴ νέκρα τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸν πονηρὸ διάβολο, γιὰ νὰ μᾶς θέτει ἐς ἀεὶ νέους καὶ ζωντανούς μπροστὰ στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι τόσο ἀληθινὸς καὶ παρηγορητικὸς ὁ πατερικὸς λόγος πού ἐξαγγέλλει: «*Δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις τὸν Θεὸ Πατέρα, ἀν δὲν ἔχεις τὴν Ἐκκλησία Μντέρα*». Καὶ δικαίως: χωρὶς τὴν ἀναγεννητικὴ αὔρα τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ διανοίξει τὰ μάτια του καὶ νὰ δεῖ τὸν Θεὸ ὡς Πατέρα καὶ νὰ κραυγᾶσει μὲ τὴν καρδιά του «*ἀββᾶ, ὁ Πατήρ*»;

Μὲ ἀφορμὴ τὴ Γιορτὴ τῆς Μητέρας

Μὲ ἀφορμὴ τὴ γιορτὴ τῆς μητέρας, ὁ νοῦς μου γύρισε στὴ δική μου μητέρα καὶ στὰ παραδείγματα ζωῆς ποὺ μᾶς δίδαξε.

Δὲν ἦταν μορφωμένη – λόγῳ πολέμου καὶ κατοχῆς δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσει τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὴν ἐμπόδισε νὰ μᾶς συμβουλεῦει καὶ νὰ μιλάει στὶς καρδιὲς τῶν παιδιῶν της. Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ καὶ ὁμορφα ποὺ μᾶς εἶχε πεῖ ξεχωρίζω μιὰ ἱστορία, ποὺ ἔχει χαραχθεῖ στὴν ψυχὴ μου τόσο πολὺ, ὥστε, ὡς καθηγήτρια πλῆον, σὲ μιὰ σχολικὴ γιορτὴ τὴν ἀνεβάσαμε σὲ θεατρικὸ ἔργο, καὶ συγκίνησε πολὺ!

Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὴν Ἀμερικὴ ζοῦσε μιὰ οἰκογένεια πολὺ εὐκατάστατη. Ὁ πατέρας ἦταν ἐργοστασιάρχης καὶ εἶχε στὴ δούλεψή του πολλοὺς ἐργάτες, ποὺ τοὺς φερόταν καλὰ καὶ τοὺς ἄμειβε δίκαια. Ὁ πατέρας αὐτὸς εἶχε ἀρχὲς ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, καὶ ὑπῆρχε μιὰ φράση ποὺ ἐπαναλάμβανε συνεχῶς: «Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γιαλὸ, καὶ θὰ τὸ βρεῖς ἀπ' τὸν Θεό». Δὲν ὑπῆρχε μέρα ποὺ νὰ μὴν ἀκουσεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του αὐτὴ ἡ φράση. Ὁ γιὸς του, ποὺ τὸν ἄκουγε, εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀστειεύεται μαζὶ του. Ὅταν ὁ πατέρας ἔλεγε, «Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γιαλὸ», ὁ γιὸς συμπλήρωνε: «Ξέρω... ξέρω, καὶ θὰ τὸ βρεῖς ἀπ' τὸν Θεό». Φυσικὰ οἱ φράσεις αὐτὲς συνόδευαν τὶς πολλὰς ἀγαθοεργίες ποὺ ἔκανε ὁ πατέρας.

Τὰ χρόνια πέρασαν, ὁ πατέρας μεγάλωσε, γέρασε καὶ κάποια μέρα ἀναχώρησε γιὰ τοὺς οὐρανούς.

Μὲ ἀφορμὴ τὴ γιορτὴ τῆς μητέρας,
ὁ νοῦς μου γύρισε στὴ δική μου μητέρα
καὶ στὰ παραδείγματα ζωῆς
ποὺ μᾶς δίδαξε.

Δὲν ἦταν μορφωμένη – λόγῳ πολέμου
καὶ κατοχῆς δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσει
τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Αὐτὸ ὅμως
δὲν τὴν ἐμπόδισε νὰ μᾶς συμβουλεῦει
καὶ νὰ μιλάει στὶς καρδιὲς
τῶν παιδιῶν της.

Ὁ γιὸς λυπήθηκε πολὺ, καὶ στὸ μνημόσυνό του ἀποφάσισε νὰ κάνει κάτι καὶ νὰ τὸ στείλει ὡς δῶρο στὴν ψυχὴ του.

Πῆρε λοιπὸν ἓνα βαρέλι καὶ στὰ στεφάνια του χάραξε τὰ λόγια: «Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γιαλὸ». Μετὰ γέμισε τὸ βαρέλι μὲ τρόφιμα καὶ

πράγματα απαραίτητα για ναυαγούς, φρυγανιές, μπισκότα, ξηρούς καρπούς, σταφίδες, κουρμαδές, χυμούς, σχοινιά, έργαλεια και φωτοβολίδες. Τέλος, σφράγισε αεροστεγώς τὸ βαρέλι, κατευθύνθηκε μὲ τὸ αὐτοκίνητό του σὲ κάποιο σημεῖο μὲ καλὴ πρόσβαση στὸν ὠκεανὸ καὶ ἔριξε τὸ βαρέλι στὴ θάλασσα λέγοντας: «Στὴ μνήμη τοῦ πατέρα μου».

Τὰ ἐπόμενα χρόνια συνέβησαν καὶ στὴν Ἀμερικὴ, ἀλλὰ κυρίως στὴ συγκεκριμένη οἰκογένεια, πολλὲς οικονομικὲς δυσκολίες. Τὸ ἐργοστάσιο ἔκλεισε, οἱ ἐργάτες σκορπίστηκαν ψάχνοντας γιὰ δουλειά, καὶ ὁ γιὸς τοῦ ἐργοστασιάρχη ἔφτασε νὰ ζεῖ σὲ μεγάλῃ φτώχεια. Ἔγινε αὐτὸ ποὺ λῆει ὁ Ἰλαός, «ἀπ' τὰ ψηλὰ στὰ χαμηλὰ, ἀπ' τ' ἀνώγεια στὰ κατώγεια».

Τελικὰ, ἔφτασε νὰ ζητιανεύει ρακένδυτος, περιφερόμενος στοὺς δρόμους τῆς Νέας Ὑόρκης. Μιὰ μέρα, χαζεύοντας στὶς βιτρίνες ἐνὸς πολυσύ-

«Ἄνθρωπέ μου, εἶπε ὁ ἰδιοκτῆτης, ξέρεις τί ἔκανες στὴ μνήμη τοῦ πατέρα σου; Ἔσωσες τὴ ζωὴ πέντε ἀνθρώπων, ἔσωσες πέντε οἰκογένειες!!! Εἶχε βυθιστεῖ τὸ μικρὸ πλοῖό μας, καὶ κολυπήσαμε μέχρι ἓνα ξερονήσι στὴ μέση τοῦ ὠκεανοῦ. Μείναμε ἐκεῖ χωρὶς βοήθεια γιὰ τρεῖς μέρες. Εἶχαμε πιά ἀπελπιστεῖ ὅτι θὰ πεθάνουμε ἐκεῖ. Καὶ ξαφνικά, τὴν τέταρτη μέρα, ἀκούστηκε ἓνας δυνατὸς κρότος. Ἡ ἐκπληξή μας δὲν περιγράφεται, ὅταν βρήκαμε ἓνα βαρέλι, ποὺ τὰ κύματα ἔσπρωξαν πάνω στὰ βράχια. Μᾶς ἔκαναν ἐντύπωση τὰ λόγια ποὺ ἦταν χαραγμένα στὰ στεφάνια του. Μετά, μὲ δυνατὰ χτυπήματα μὲ πέτρες, μπορέσαμε νὰ τὸ ἀνοίξουμε, φάγαμε, ἤπιαμε, καὶ ὅταν στὸ βάθος φάνηκε κάποιο πλοῖο, χρησιμοποιήσαμε τὴ φωτοβολίδα καὶ σωθήκαμε!

Εἶχαμε ὄλοι προσευχηθεῖ στὸν Θεὸ νὰ μᾶς βοηθήσει, καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι Ἐκεῖνος ἀπάντησε στὶς προσευχὲς μας, ὅμως ἓνας ἄνθρωπος χρησι-

Εἶχαμε ὄλοι προσευχηθεῖ στὸν Θεὸ νὰ μᾶς βοηθήσει, καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι Ἐκεῖνος ἀπάντησε στὶς προσευχὲς μας, ὅμως ἓνας ἄνθρωπος χρησιμοποιήθηκε, γιὰ νὰ μᾶς σώσει!

“Ὅλοι εὐχόμεσταν νὰ ἔχει ὁ Θεὸς καλὰ τὸν ἄγνωστο εὐεργέτη μας.

χναστου δρόμου, στάθηκε ἐμβρόντητος μπροστὰ ἀπὸ μιὰ βιτρίνα. Στεκόταν ἐκεῖ ἀκίνητος γιὰ πολλὴ ὥρα. Κάποια στιγμή ἀποφάσισε νὰ φύγει, σύντομα ὅμως ἐπέστρεψε καὶ κοκκάησε μπροστὰ στὴ βιτρίνα. Μιὰ ἀκατανίκητη δύναμη τὸν τραβοῦσε σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο.

Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ τὶς ἐπόμενες μέρες, ἕως ὅτου ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ καταστήματος ἀνησύχησε, βλέποντάς τον καθημερινὰ στὸ ἴδιο σημεῖο, καὶ θεωρώντας τον ὑποπτο, κάλεσε τὴν ἀστυνομία.

Στὴν ἀνάκριση ποὺ ἀκολούθησε, ρωτήθηκε ἀπὸ τὸν ἰδιοκτῆτη γιατί στέκεται μπροστὰ στὴ βιτρίνα, καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε

«Νὰ μὲ συγχωρεῖτε, δὲν ἤθελα νὰ σᾶς ἀναστατώσω. Ὅμως ἔχετε στὴ βιτρίνα σας κάτι δικό μου, καὶ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς βρέθηκε ἐδῶ. Ἔχετε τὰ στεφάνια τοῦ βαρελιοῦ ποὺ ἐγὼ ὁ ἴδιος σκάλισα πάνω τους τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου: “Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γυαλὸ”. Τὸ εἶχα ρίξει στὴ θάλασσα στὸ μνημόσυνό του. Πῶς λοιπὸν βρέθηκε ἐδῶ;».

μοποιήθηκε, γιὰ νὰ μᾶς σώσει! Ὅλοι εὐχόμεσταν νὰ ἔχει ὁ Θεὸς καλὰ τὸν ἄγνωστο εὐεργέτη μας. Μοιραστήκαμε μάλιστα τὰ στεφάνια τοῦ βαρελιοῦ, γιὰ νὰ μὴν ξεχάσουμε ποτὲ τὴν εὐεργεσία.

Καὶ τώρα σὲ ἔχω ἐδῶ μπροστὰ μου. Σοῦ χρωστάω τὴ ζωὴ μου! Εἶναι σειρά μου νὰ σὲ βοηθήσω. Σὲ βλέπω ταλαιπωρημένο. Ὅμως τὰ βάσανά σου τελείωσαν. Σὲ προσλαμβάνω στὴ δουλειά μου, θὰ σοῦ παρέχω καὶ στέγη γιὰ τὴν οἰκογένειά σου, καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο χρειαστεῖτε θὰ ἔχετε τὴ βοήθεια καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε εὐεργετηθέντες».

Ὁ ἄνθρωπός μας ἔκανε τὸν σταυρό του, βγῆκε ἔξω καὶ κοιτάζοντας τὸν οὐρανὸ εἶπε: «Ἄχ, βρὲ πατέρα, πόσο δίκιο εἶχες, κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γυαλὸ καὶ θὰ τὸ βρεῖς ἀπ' τὸν Θεό!!!».

Κι ἐγὼ εὐχαριστῶ τὴ μανούλια μου, ποὺ καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἱστορία, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴ ζωὴ της, μᾶς μετέδωσε τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης πρὸς ὄλους.

ΕΛΕΝΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Ἐκπαιδευτικός

Μάνες και μάνες...

Τί πλάσματα κι οί μάνες!...
ποιὸς τὶς ξέρει;

Μοιάζουν μὲ οὐρανό.
Μοιάζουνε χῶμα.
Πέτρινο στῦλο μοιάζουνε
ὡς καρτεροῦν ἀσάλευτες
χρόνια καὶ χρόνια...

Τί πλάσματα κι οί μάνες!...
ποιὸς τὶς ξέρει;

Βαδίζουν σιωπηλὰ
μ' ἑφτασφράγιστο στόμα
σ' ἀδιέξοδους δρόμους
κι ἔχουν γραμμένα στὰ λευκὰ
κεφαλομάντηλά τους
τῶν χαμένων παιδιῶν τους
τὰ ὄνόματα...

Τί πλάσματα κι οί μάνες!...
ποιὸς τὶς ξέρει;

Βλέπουν μὲ τὴν καρδιά.
Μὲ τὴν καρδιά ἀκοῦνε.
Βροντοῦν μὲ τὴν καρδιά
τὶς πύλες τ' οὐρανοῦ
ν' ἀνοίξουν...

Τί πλάσματα κι οί μάνες!...

ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Στὸ γέρμα τῆς ζωῆς

Ὅσο μεγαλώνω, ὀλοένα
ἐλαττώνεται ἡ ἀκοή μου.
Δὲν πειράζει ὅμως...
Φτάνει ν' αὐξηθεῖ μέσα μου
ἡ «ἐσωτερικὴ» μου ἀκοή,
γιὰ ν' ἀκούω καθαρότερα
τὴ δική Σου φωνή,
Κύριέ μου καὶ Θεέ μου.

Καὶ ἡ ὄρασή μου ἐλαττώνεται σιγά-σιγά.
Τὰ γεράματα, στὸ γέρμα τῆς ζωῆς,
ἀναπόφευκτα μᾶς φέρνουν
δυσκολίες διάφορες κι ἀδυναμίες.
Δὲν πειράζει ὅμως...
Φτάνει ν' αὐξηθεῖ
ἡ «πνευματικὴ» μου ὄραση,
γιὰ νὰ βλέπω καθαρότερα
τὸ δικό Σου θέλημα,
Κύριέ μου καὶ Θεέ μου!

Σήμερα «ἐπάτησα» τὰ ἑβδομηντα.
Τὸν Θεὸ εὐχαριστῶ,
γιὰ τὰ δῶρα ποὺ μοῦ ἔδωσε
καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ἔζησα καὶ εἶδα!

Κάνε, ὅσο ζῶ καὶ ἀναπνέω
τὸ δικό σου θέλημα νὰ πράττω,
Κύριέ μου καὶ Θεέ μου!
Φώτιζέ με συνεχῶς,
γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωή μου
ἀρεστὴ σὲ Σένα, Πηλαστουργέ μου!

Καὶ στὴν Παναγία Σου Μητέρα
καὶ σὲ Σένα, Λυτρωτὴ Χριστέ μου,
κάθε μου στιγμή χαρὰ νὰ δίνω!
Κι ὅταν ἔρθει ἡ στιγμή «νὰ φύγω»,
ὅταν Σὺ, Θεέ μου, τὸ ὀρίσεις,
νὰ βρεθῶ κοντά Σου, ναί, γιὰ πάντα,
μέσ' στὴν εὐσπλαγχνὴ τὴν ἀγκαλιά Σου,
Κύριέ μου καὶ Θεέ μου!
Ναί! Ἀμήν!

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΦΝΕΡ-ΚΑΦΗ

Ὁ ἔνδοξός μας Βυζαντινισμός

*Τὴν ἐκκλησίαν ἀγαπῶ, τὰ ἐξαπτέρυγά της,
τ' ἀσήμια τῶν σκευῶν, τὰ κηροπήγιά της,
τὰ φῶτα, τὰ εἰκόνες της, τὸν ἄμβωνά της.
ἐκεῖ σὰν μπῶ, μὲς σ' ἐκκλησία τῶν Γραικῶν,
μὲ τῶν θυμιαμάτων της τὰς εὐωδίας,
μὲς τὰς λειτουργικὰς φωνὰς καὶ συμφωνίας,
τὰς μεγαλοπρεπεῖς τῶν ἱερέων παρουσίες
καὶ κάθε τῶν κινήσεως τὸν σοβαρὸ ρυθμό,
ἡμπρότατοι μὲς τῶν ἀμφίων τὸν στολισμόν,
ὁ νοῦς μου πηγαίνει σὲ τιμὲς μεγάλης τῆς φυλῆς μας,
στὸν ἔνδοξό μας Βυζαντινισμό.*

(Κων. Καβάφη: Στὴν ἐκκλησία)

Τὸ Βυζάντιο ἦταν πράγματι ἔνδοξο, καὶ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ ὅτι κάποιοι Ἕλλησες διεκδικοῦσαν ἀνέκαθεν βυζαντινὲς καταβολές. Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι κι Ἀλβανοὶ προσπάθησαν κατὰ καιροὺς νὰ θεμελιώσουν τὴν ἔθνογένεσή τους καὶ νὰ διεκδικήσουν βυζαντινὴ καταβολή, λόγῳ τῆς παράλληλης μεσαιωνικῆς-ἱστορικῆς τους πορείας. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι πρῶτα ὁ Συμεὼν ὁ Βούλγαρος καὶ μετὰ ὁ Σέρβος Στέφανος Δουσάν αὐτοαποκαλοῦνταν βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων (καὶ

τῶν Βουλγάρων ἢ τῶν Σέρβων ἀντίστοιχα), ὄχι μόνο γιὰ διεκδικοῦσαν ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ εἶχαν πάρει ἑλληνικὴ παιδεία. Ἄκόμα καὶ ἡ Τουρκία, ἰδιαίτερα ἡ σουλτανικὴ, θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ της ὀργανικὴ συνέχεια τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Βυζαντίου.

Τὸ Βυζάντιο ἦταν ἡ συνέχεια τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, δέχθηκε πολλὰς ἐπιδράσεις ἀπὸ τοὺς Ἕλλησες ποὺ συμπεριέλαβε, ἀλλὰ, ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολιτιστικὰ καὶ γλωσσικὰ του χαρακτηριστικὰ, θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς καθαρὰ ἑλληνικὸ.

Μετὰ τὸ 1453 ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐπέζησε ὡς θεμέλιο κρατῶν, καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς γλῶσσα προόδου καὶ διοίκησης. Ὅμως ἡ καταγω-

γή, ή μορφή και ή εξέλιξη του πολιτισμού αυτού μπορούν, αν μελετηθούν, να αποκαλύψουν από ποιά προέρχονται και να αποδείξουν έτσι ποιά τελικά έθνος αποτελεί ή την ιστορική συνέχεια του Βυζαντίου. Είναι ωστόσο άνωφελι να απαντήσει κανείς σε έρωτήματα του τύπου: «ήταν το Βυζάντιο ευρωπαϊκό περισσότερο ή ασιατικό;», διότι τέτοια έρωτήματα υποβαθμίζουν ή δεδομένη σχέση του με την έλληνιστική αρχαιότητα.

Να θυμίσουμε έδω ότι το Βυζάντιο άρχισε την ιστορία του ως ρωμαϊκό και μετατράπηκε σύντομα σε έθνος Ρωμαίων χριστιανών, με κύρια και βασικά χαρακτηριστικά, όπως αποδείχθηκε μετά, αυτά των σημερινών Νεοελλήνων. Όπως δέχθηκε πολλή επιρροή (ρωμαϊκές, σλαβικές και αρμένικες), αλλά αυτές δεν έχουν τόσο μεγάλη σημασία, όσο ο πολιτισμός-βάση στον οποίο στηρίχθηκε και ή ιστορική συνέχεια την οποία άφησε. Πρέπει όπως δέχθηκε να τονίσουμε ότι το πραγματικό του όνομα είναι Ρωμανία ή Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όνομα που ύφίσταται από την ίδρυσή του (έπι Μεγάλου Κωνσταντίνου) μέχρι την

γράφτηκαν κατά την περίοδο των Εικονομαχιών, δεύτερον, έφερε την εργαλειοποίηση του filioque, που προστέθηκε στο Σύμβολο της Πίστης με σκοπό την απόσχιση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (έπι Καρλομάγνου), και τρίτον, όδηγησε στο Σχίσμα των Έκκλησιών, το 1054. Ό φθόνος αυτός όλοκληρώσε το έργο του με τις Σταυροφορίες, που αποδείχθηκαν ησυχαστικές επιχειρήσεις και θρασυς επεκτατισμός, τις όποιες μάλιστα ο Διαφωτισμός απενοχοποίησε... κατηγορώντας το Βυζάντιο ως κακό και διεφθαρμένο κράτος (όπως υποστήριξε στα συγγράμματά του ο ιστορικός Γίμβων). Έτσι κάπως προέκυψε ή όνομασία «Βυζάντιο», ο όνος δέ που άντέδρασε τότε σ' αυτήν ήταν ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα.

Το Βυζάντιο λοιπόν ήταν ή συνέχεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, δέχθηκε πολλή επιρροή από τους λαούς που συμπεριέλαβε, αλλά, όσον άφορμ τα πολιτιστικά και γλωσσικά του χαρακτηριστικά, θεωρείται από όλους τους ιστορικούς καθαρά έλληνικό.

Η αρχαιοελληνική σοφία διασώζεται από τα βυζαντινά μοναστηριακά σκριπτόρια και τους αντίγραφους τους, και βέβαια τα αντίστοιχα της αυτοκρατορικής βιβλιοθήκης, και όχι από τους Άραβες της Κόρντοβας και της Βαγδάτης, όπως πολλοί πιστεύουν. Αυτοί μετέφρασαν και μελέτησαν μόνο Άριστοτέλη, και μάλιστα επιλεκτικά τα έργα που θα τους βοηθούσαν στη διοίκηση του κράτους (το Όργανον, τον Πτολεμαίο και τους Γεωγράφους). Με Όμηρο, Όρόδοτο, Θεουκιδίδη, Εύριπίδη, Ξενοφώντα και Πλάτωνα δεν ασχολήθηκαν καθόλου (Άρβελέρ).

Άλωση, άφου ο τελευταίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος άποκαλείτο «αυτοκράτωρ των Ρωμαίων και βασιλεύς των Έλλήνων».

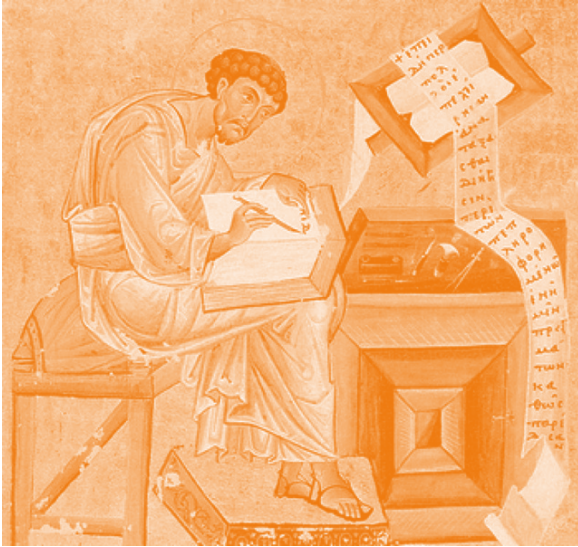
Το αρχαίο Βυζάντιο ίδρύθηκε από τον Βύζαντα τον Μεγαρέα τον 7ο π.Χ. αιώνα, και το 330 μ.Χ. ο Μέγας Κωνσταντίνος ίδρυσε στη θέση του την Κωνσταντινούπολη, δηλαδή ή Νέα Ρώμη. Το όνομα «Βυζάντιο» πρωτοαναφέρθηκε τον 16ο αιώνα από τον Έρωάνυμο Βόληφ, και έναν αιώνα άργότερα ο ιστορικός Δουκάγκιος το επέβαλε σε σύγγραμμά του, με άπώτερο σκοπό... να μειωθεί ή αίγλη της Ρωμανίας στα μάτια των μεταγενεστέρων!

Ός γνωστόν, ο φθόνος της Δύσης προς την Ανατολή έφερε από τον Ό' έως τον 1' αιώνα, πρώτον, ή δυσφήμιση της αυτοκρατορίας (έκατοντάδες είναι τα συγγράμματα "Contra errors Grecorum", δηλαδή «Κατά των πλανών των Έλλήνων», που

Πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή έπαιξε ή έλληνική γλώσσα, που επικράτησε από την αρχή σ' όλη την αυτοκρατορία. Άς μην ξεχνάμε ότι τα Ευαγγέλια (έκτος από το Κατά Ματθαίον) γράφτηκαν έξ αρχής στα έλληνικά, όπως και ή μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης (των Έβδομήκοντα), αλλά και όλα τα πατερικά κείμενα, καθώς και τα πρακτικά των Οικουμενικών Συνόδων. Έδω λοιπόν, στη ηεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, πάνω σε κράτη της Ευρώπης, της Άσίας και της Άφρικής που ήδη είχαν γνωρίσει το μεγαλείο του Μεγάλου Άλεξάνδρου, σ' αυτόν τον καθαρά έλληνοπρεπή χώρο μεταξύ Ανατολής και Δύσης, άναπτύχθηκε και μεγαλοούργησε το Βυζάντιο.

Ό Μέγας Κωνσταντίνος, με το διάταγμα του Μεδιολάνου και άργότερα την Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας το 325, έγκαθίδρυσε τον Χριστιανισμό

νισμὸ καὶ ἴδρυσε τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ νέα ἐκχριστιανισμένη καὶ ἐξελληνισμένη Ρώμη. Παρ' ὅτι βαπτίσθηκε λίγο πρὶν πεθάνει, ἡ τοποθέτησή του ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν φάνηκε ἀπὸ νωρὶς μὲ τὰ νομοθετήματα ποὺ ἐξέδωσε, ὅπως ἐξάλλου καὶ ἡ πρόθεσή του νὰ δώσει στὴν Πόλη ἑλλη-

κρατορία, ὁ δὲ Εὐρωπαῖος ταυτοποιεῖται καὶ χαρακτηρίζεται ὡς αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸν ἀρχαιοελληνικὸ στοχασμὸ, ἐφαρμόζει τὴ ρωμαϊκὴ νομοθεσία καὶ ζεῖ μὲ τὴ χριστιανικὴ ἰδεολογία. Ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Νέα Ρώμη, ἐγκαινιάζεται τὸν Μάιο τοῦ 330 μ.Χ., κι αὐτὸ σηματοδοτεῖ τὴ γέννηση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀρχαιοελληνικὴ σοφία σώζεται, παρὰ τὸ ὅτι ὑπάρχουν ἀντιδράσεις πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνικὴ θρησκεία. Διαβάζουμε λόγου χάριν στὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο: «Ποῦ τῶν Ἀθηναίων ὁ τύφος;», καὶ στὸ Λαυσαϊκόν: «Βομβέουσιν οἱ Ἕλληνες» καὶ ἐπίσης «πληνῶνται πρὸς Πλάτωνα». Ἡ ἀρχαιοελληνικὴ σοφία διασώζεται ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ μοναστηριακὰ σκριπτόρια καὶ τοὺς ἀντιγραφεῖς τοὺς, καὶ βέβαια τὰ ἀντίστοιχα τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς Ἄραβες τῆς Κόρντοβας καὶ τῆς Βαγδάτης, ὅπως πολλοὶ πιστεύουν. Αὐτοὶ μετέφρασαν καὶ μελέτησαν μόνο Ἀριστοτέλη, καὶ μάλιστα ἐπιλεκτικὰ τὰ ἔργα ποὺ θὰ τοὺς βοηθοῦσαν στὴ διοίκηση τοῦ κράτους (τὸ Ὀργανον, τὸν Πτολεμαῖο καὶ τοὺς Γεωγράφους). Μὲ Ὀμηρο, Ἡρόδοτο, Θουκυδίδη, Εὐριπίδη, Ξενοφῶντα καὶ Πλάτωνα δὲν ἀσχολήθηκαν καθόλου (Ἀρβελέρ).

Ἀλλή, ἀλήθεια, πόσο εἴμαστε Βυζαντινοὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες; Βάλλαμε σὲ παρένθεση τὴ χιλιόχρονη ἱστορία μας (Ἀρβελέρ), γιατί ἦταν «σκοταδιστικὸ καὶ θρησκοθήητο» τὸ Βυζάντιο (ὅπως μᾶς ἔχει διδάξει ὁ Διαφωτισμός), καὶ περιοριστήκαμε σὲ μιὰ ἀρχαιοπρεπῆ ἐκπαίδευση. Στὰ σχολεῖα δὲν διδασκόμαστε χρονικογράφους Βυζαντινοὺς, δὲν μαθαίνουμε τὴ μετάφραση τοῦ ὕμνου: «Τῆ Ὑπερμάχῳ», ἀλλὰ ὅλοι μπορούμε νὰ μεταφράσουμε λίγο πολὺ τό: «Ἔρωσ ἀνίκατε μάχαν». Γιατί νὰ ἀγνοοῦμε τὸν Βησσαρίωνα ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα (μετέπειτα καρδινάλιο καὶ παρὰ μία ψῆφο... Πάπα) καὶ τὸν Πλήθωνα Γεμιστὸ ἀπὸ τὸν Μυστρᾶ, τοῦ ὁποῖου ἡ φήμη εἶχε ξεπεράσει τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας, καὶ εἶχε μείνει ἱστορικὴ ἡ φράση τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β': «Ἕλληνες ἐσμέν τὸ γένος, ὡς ἢ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ», ὑπονοώντας τὴ συνέχεια τῆς ἐλληνοσύνης; Γιατί νὰ μὴν ἔχουμε διαβάσει χρονικογράφους Βυζαντινοὺς;

νικὸ χαρακτῆρα, διακοσμώντας τὴν μὲ ἀγάλματα καὶ κίονες ἀπὸ ἀρχαίους ἐλληνικοὺς ναοὺς. Εἶναι γνωστὸ ἐπίσης ὅτι στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὡς «Ἐπίσκοπος τῶν Ἑξῶ» (δηλαδὴ τῶν ἐκτὸς Χριστιανισμοῦ), προσπαθοῦσε νὰ μιλήσει ἐλληνικὰ καὶ νὰ συμμετάσχει μὲ πάθος στὶς πολυπλοκὲς θεολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς συζητήσεις.

Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ πρώτη εὐρωπαϊκὴ αὐτο-

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ νέα Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ἐκχριστιανισμένη καὶ ἐξελληνισμένη, αὐτὴ ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Μείζονος Ἑλληνισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς προφητεῖες καὶ τὴ βαθιὰ λαϊκὴ πίστη, ἔπρεπε νὰ ζήσει αἰῶνια. «Τὸ Ρωμαίων Βασίλειον πρῶτον ὄν καὶ πρῶτον πιστεῦσαν εἰς Χριστόν... εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται...», θὰ γράψει ὁ Κοσμῆς Ἰνδικοπλεύστης τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολη

θα γίνει τελικά ή μόνη Ρώμη, όταν ή παλιά θα καταστραφεί από τον Άλάρικο το 410.

Η έδραίωση τής έλληνοφώνως παιδείας και γενικά ή έλληνογλωσσία έπαιξε πολύ σοβαρό ρόλο στην εξέλιξη τής αυτοκρατορίας. Το πρώτο Πανεπιστήμιο του Μεγάλου Κωνσταντίνου θα είναι περισσότερο λατινόφωνο, αλλά το Πανδιδακτήριο επί Θεοδοσίου Β΄ θα γίνει δίγλωσσο, με 16 έδρες έλληνικές και 15 λατινικές. Το «*τίνος τὸ έλληνίζειν*» του Γρηγορίου Θεολόγου πρὸς τὸν Ίουλιανό, ὁ ὁποῖος ἀπαγόρευσε στους χριστιανούς νὰ διδάσκουν και νὰ διδάσκονται έλληνικά, έχει μείνει στην Ίστορία. Είναι ή έποχή που ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θα γράψει 17.000 στίχους τραγωδίας και κωμωδίας, για νὰ μὴ χάσουν τὰ παιδιά τῶν Χριστιανῶν τὴν έλληνική παιδεία. Δύο αἰῶνες περίπου ἀργότερα ὁ Ἡράκλειος θα κάνει τὰ έλληνικά επίσημη γλῶσσα του κράτους. Βέβαια, ή προσπάθεια έξελληνισμού έχει ἀρχίσει πολύ νωρίτερα, ἀπὸ τὰ χρόνια του Ίουστινιανού, ὅταν γράφτηκε τὸ νέο νομοθετικό του έργο με τίτλο «*Νεαρές*», δηλαδή «*Νέοι νόμοι*» (μετάφραση του λατινικοῦ –θηλυκοῦ γένους– «*Lex*», που σημαίνει νόμος). Είναι προφανές ὅτι ἦταν μιὰ πολιτική κίνηση για τὴν καλύτερη ἐπικοινωνία του έλληνοφώνου λαοῦ, πράγμα που ὁμολόγησε ὁ Ίουστινιανός, ὅπως ἀναφέρει ὁ Προκόπιος. Αὐτὸ θυμίζει τὸν ἀνώτατο κρατικὸ ὑπάλληλο Ίωάννη Λυδό, ὁ ὁποῖος γράφει κάπου ὅτι ή χρήση τής πατρίου γλῶσσας του (τῶν λατινικῶν) ἦταν μὲν δείγμα μεγαλείου... τὸ ὁποῖο ὅμως προτιμοῦσε νὰ ἐκφράζει στὰ έλληνικά. Έλληνοφῶνοι λοιπὸν ἦταν και ὁ λαὸς και οἱ διανοούμενοι τῶν μεγάλων κέντρων: τής Κωνσταντινούπολης, τής Ἀντιόχειας, τής Ἀλεξανδρείας και τής Βηρυτοῦ. Τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ή Φιλοσοφική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν βρίσκεται σὲ παρακμή, και τὸ 529, με διάταγμα του Ίουστινιανού, θα κλείσει ὀριστικά. Είναι ή έποχή που οἱ αὐτοεξόριστοι δάσκαλοι της θα προχωρήσουν στὴ μετάφραση τής ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γραμματείας στὰ ἀσσυριακά και ἀργότερα στὰ ἀραβικά. Στὶς μεταφράσεις αὐτὲς θα βοηθήσουν χριστιανοὶ τῶν περιοχῶν που κατακτήθηκαν ἀπὸ Ἄραβες, στὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη και τὴν Αἴγυπτο.

Συμπερασματικά, ή ἐπικράτηση τής έλληνικῆς γλῶσσας, παρὰ τὴ ρωμαϊκὴ κατάκτηση, ἦταν ἀποτέλεσμα τής ὑπεροχῆς του έλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ὀριστικὴ πνευματικὴ και διοικητικὴ έλληνοποίηση του Βυζαντίου έγινε τελικά τὸν Ζ΄ - Η΄ αἰῶνα, ὅταν ἐκτὸς ἀπὸ τὴ νομοθεσία γράφτηκαν στὰ έλληνικά οἱ γεωργικοὶ και ναυτικοὶ νόμοι, ὅπως και οἱ κανόνες τής καθημερινῆς ζωῆς. Μὲ ὅπλα τὴ γλῶσσα και τὸν ἐκχριστιανισμό, τὸν Θ΄ αἰῶνα, ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας θα έξελληνίσει τοὺς Σλάβους που ἔχουν εἰσβάλλει στὴν αυτοκρατο-

ρία, και τὴν πρακτικὴ αὐτὴ θα τὴ χρησιμοποιεῖ τὸ Βυζάντιο συνέχεια μέχρι τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, ὅταν θα ἀφομοιώσει... και τοὺς Κουμάνους τῆς Νίκαιας! Ἐπίσης, οἱ ξένοι (πρίγκιπες και πριγκίπισσες) που θα παντρεύονται μέλη τής βασιλικῆς οἰκογένειας θα εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μάθουν τὴ γραικικὴ και νὰ βαπτιστοῦν ὀρθόδοξοι.

Ἀλλά, ἀλήθεια, πόσο εἴμαστε Βυζαντινοὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες; Βάλαμε σὲ παρένθεση τὴ χιλιόχρονη ἱστορία μας (Ἄρβελέρ), γιατί ἦταν «*σκοταδιστικὸ και θρησκοθήηπο*» τὸ Βυζάντιο (ὅπως μᾶς έχει διδάξει ὁ Διαφωτισμός), και περιοριστήκαμε σὲ μιὰ ἀρχαιοπρεπὴ ἐκπαίδευση. Στὰ σχολεῖα δὲν διδασκόμαστε χρονικογράφους Βυζαντινοῦς, δὲν μαθαίνουμε τὴ μετάφραση του ὕμνου: «*Τῆ Ὑπερμάχῳ*», ἀλλὰ ὅλοι μπορούμε νὰ μεταφράσουμε λίγο πολύ τὸ: «*Ἔρως ἀνίκατε μάχαν*». Γιατί νὰ ἀγνοοῦμε τὸν Βησσαρίωνα ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα (μετέπειτα καρδινάλιο και παρὰ μία ψῆφο... Πάπα) και τὸν Πλήθωνα Γεμιστό ἀπὸ τὸν Μυστρά, του ὁποῖου ή φήμη εἶχε ξεπεράσει τὰ σύνορα τής Ἑλλάδας, και εἶχε μείνει ἱστορικὴ ή φράση του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ Β΄: «*Ἕλληνες ἐσμέν τὸ γένος, ὡς ἡ τε φωνὴ και ή πατριος παιδεία μαρτυρεῖ*», ὑπονοώντας τὴ συνέχεια τής έλληνοσύνης; Γιατί νὰ μὴν ἔχουμε διαβάσει χρονικογράφους Βυζαντινοῦς; Στὴν καλύτερη περίπτωση ἔχουμε ξεφυλλίσει τὸ χρονικὸ τής Ἄλωσης

του Γεωργίου Φραντζή. Οί περισσότεροι άγνωστους τον Προκόπιο (τόν ιστορικό του Ίουστινιανού τον ΣΤ΄ αιώνα), τον Μάξιμο Όμοιογητή (πού άγωνίσθηκε έναντίον του Μονοθελητισμού, βασανίσθηκε και τελικά όδνηθήθηκε στον θάνατο τον Ζ΄ αιώνα), τον Ίωάννη Καμενιάτη (πού έγραψε τή χρονογραφία της άθωσης της Θεσσαλονίκης από τους Σαρακηνούς τό 904), τον Μιχαήλ Ψελλό (τόν μεγάλο φιλόσοφο, ιστορικό και επιστήμονα του ΙΑ΄ αιώνα), την Άννα Κομνηνή (τήν κόρη του Άλεξίου Κομνηνού, πού έγραψε την Άλεξιάδα τον ΙΒ΄ αιώνα), τον Κωνσταντίνο Μανασσή (χρονογράφο και μεγάλο ποιητή του ΙΒ΄ αιώνα), τον Νικήτα Χωνιάτη (πού έγραψε για την άθωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους τό 1204), τον Ίωάννη Άναγνώστη (πού περιέγραψε την άθωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους τό 1430), τον Ίωάννη Άργυρόπουλο (πού δίδαξε φιλοσοφία και έλληνικά στην Ίταλία τον ΙΕ΄ αιώνα), και τον μεγάλο νομοθέτη Κωνσταντίνο Άρμενόπουλο (πού έγραψε τον ΙΔ΄ αιώνα στη Θεσσαλονίκη την «Έξάβιβλο», τό σπουδαίο νομοθετικό του έργο πού εφαρμόστηκε στην Έλλάδα μέχρι τό 1946, άκόμη και επί Τουρκοκρατίας). Νομίζω όμως ότι ήρθε επί τέλους ό καιρός κάτι να άλληάξει... Πρέπει να ενδιαφερθούμε για την ιστορία μας!

Άσ αναλύσουμε όμως μερικά στοιχεία του Βυζαντίου πού επιβίωσαν στον πολιτισμό μας, τις λεγόμενες «επιβιώσεις». Πρώτα και πιο σημαντικά είναι αυτά της όρθοδοξου λατρείας, ιδίως λατρευτικά προς την Παναγία. Με ευλάβεια και σεβασμό αναφέρεται ό Καβάφης στον ένδοξό μας «βυζαντινισμό», και σ΄ αυτόν συμπεριλαμβάνονται όλα τα θρησκευτικά δρώμενα, ή ευλάβεια, τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, τά προσκυνήματα: Άθως, Πάτμος, Μετέωρα κ.τ.λ., και βέβαια τό Σινά, όπου άκόμη μνημονεύονται τά όνόματα των κτητόρων του, Ίουστινιανού και Θεοδώρας.

Άκολουθούν: ή ταπηνουργία, ή χρυσοχοΐα (είναι γνωστός ό Έλληνας τεχνίτης Θεόφιλος για τό έχειρίδιο της τέχνης του χρυσοΐ πού έγραψε στα λατινικά), ή έλαιουργία, ή οίνοποιΐα, ή ύαλουργία (ή τέχνη του γυαλιού ήρθε στη Βενετία από τό Βυζάντιο) και ή ναυπηγική... άφοΐ οι Έλληνες ήταν αυτοί πού τή δίδαξαν σ΄ όλη τή Μεσόγειο (κατά τον Πλήθωνα Γεμιστό). Είναι γνωστό επίσης ότι τό Ναυτικό Δίκαιο βασίσθηκε στον ναυτικό κώδικα του Άμάφι (περιφέρεια Καμπαρίας), κι αυτός σε προηγούμενο των Ροδίων. Όλα αυτά είναι ό,τι επιβίωσε μέχρι σήμερα, και βέβαια έρμηνεύουν και επιβεβαιώνουν την ιστορική συνέχεια.

Και τί να πει κανείς για «τάς μαγγανείας των όψοποιών», δηλαδή τά μυστικά των μαγείρων, πού τόσο φυσικά πέρασαν σε μας, όπως τό «κοφτόν»,

δηλαδή ό κεφτές, ή άκόμη ό μπακλαβάς, πού τον όνόμαζαν τότε «σαμουσάδες» και γίνονταν με φύλλα, καρύδια, ψημένα άμύγδαλα και σουσάμι, και ήταν μελωμένοι! Άκόμη και ή έκφραση «έφαγα τον περίδρομο» είναι βυζαντινή και αναφέρεται στα υπερχειρισμένα πιάτα... ως τον «περίδρομον» (άπό τον «περίδρομο» των τειχών), καθώς τά βυζαντινής κατασκευής πιάτα ήταν μεγάλα και βαθιά μέ... μεγάλο «περίδρομον». Άλλα οι βυζαντινές «επιβιώσεις» δέν έχουν τελειωμό. Τό: «Βόθη Χριστέ και Παναγία», καθαρά βυζαντινό, ή πολεμική ιαχή «Άέρα!» επίσης, ή λατρεία του προσάτη Άγίου μις πόλης, τά κάλαντα, οι φανουρόπιτες, τά τάματα, τά αγιάσματα, άλλα και ή «σωτηρία της ψυχής» και ή «άμαρτία», έννοιες δογματικές οι όποιες γεννήθηκαν και διαμορφώθηκαν τά βυζαντινά χρόνια.

Και τί να πούμε για τά σύμβολα, όπως τον δικέφαλο άετό... Ό μονοκέφαλος άετός, πού ήταν καθαρά ρωμαϊκός, μετατράπηκε σε δικέφαλο μετά την άπελευθέρωση της Πόλης άπ΄ τή Λατινοκρατία τό 1261, άπό τον Μιχαήλ Ή΄ Παλαιολόγο, πού ήθελε έτσι να δείξει την πρόθεσή του για άνάκτηση των «χαμένων πατρίδων» (σε Άνατολή και Δύση), έκφραση καθαρά δική του. Τον δικέφαλο υίοθέτησαν, έκτός άπό τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Έκκλησία της Ελλάδος, ή Ρωσία, ή Πολωνία, ή Αυστροουγγαρία και ή Άλβανία. Συνεχίζει δε σ΄ όλη την Ελλάδα να στολίζει μαρμάρινα νησιώτικα υπέρθυρα, ύφαντά, στασίδια και καντηλιέρα σε εκκλησίες, κοσμήματα και σκεύη σερβιρίσματος.

Με λίγα λόγια, τό Βυζάντιο είναι συνεχώς παρόν, ρίζα όλων των όρθοδόξων, με πολλή επιτεύγματα πνευματικά, καλλιτεχνικά, διοικητικά και κοινωνικά, πού συνεχίζουν να έμπνέουν τά σύγχρονα κράτη. Άπό τό Βυζάντιο επίσης ξεκίνησε (άφοΐ προηγήθηκε τό Άλεξανδρινό κατόρθωμα) ή έννοια της Οικουμενικότητας του Μείζονος Έλληνισμού, στον όποϊον άνήκουν οι έκτός της Ελλάδος προγονικές μας έστίες, τά μέρη πού όνομάζουμε άκόμη «χαμένες πατρίδες», φράση πού, όπως είπαμε, ύπάρχει άπό τό 1261.

Συνηθίζεται να λέγεται ότι οι Έλληνες πιστεύουν ότι έχουν την πιο περήφανη έθνική ταυτότητα και καταγωγή. Επίσης, νιώθουν ότι ή Έλληνοσύνη είναι τόσο ισχυρή, πού καταφέρνει να άφομοιώνει με ευκολία κάθε ξένο στοιχείο. Τό φαινόμενο αυτό όνομάστηκε άπό ιστορικούς, δίκαια νομίζω, «έλληνικό χωνευτήρι». Τί είναι όμως ή έλληνική ταυτότητα; Να θυμίσουμε έδω ότι τό «δμαιομον-όμόθρησκον-όμόγλωσσον-όμόητες» του Ήρόδοτου, για τον όρισμό του έθνους, πρώτων... δέν ισχύει ισάξια και για τις τέσσερις αυτές έννοιες, και δεύτερον και σημαντικότερο... δέν ισχυε ποτέ για τις αυτοκρατορίες!

Ἀπὸ τὴν ἀρχαία λοιπὸν Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία καὶ στὴ συνέχεια τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, τὴν πολὺγλωσση καὶ μὲ πολλὰ παραδόσεις, ὁ ὀρισμὸς τοῦ Ἡρόδοτου ἔπαψε νὰ ἰσχύει, ἐνῶ τὸ περίφημο: «*Ἕλληνας εἰσὶ οἱ τῆς ἡμετέρας παιδεύσεως μετέχοντες*» τοῦ Ἰσοκράτη (τὸν Δ΄ π.Χ. αἰῶνα) ἐπανῆλθε ὡς πιὸ ρεαλιστικὸ καὶ πιὸ ἐπίκαιρο (Ἀρβελέρ). Καὶ ὅσο τὸ Βυζάντιο ἀπλωνόταν σὲ τρεῖς ἡπείρους, γινόταν κάτι ἀνάλογο μὲ τὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν προέλασή του ἀφομοίωσε τὴ διαλυμένη Περσικὴ Αὐτοκρατορία. Μιὰ νέα λοιπὸν καὶ μοναδικὴ στὴν ἱστορία ἀφομοίωση θὰ ἀρχίσει, μὲ ἀποτελέσμα νὰ ἐδραιωθεῖ ἡ πρώτη διεθνὴς γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ «κοινή». Οἱ πολῖτες τῆς αὐτοκρατορίας θὰ συνεχίσουν νὰ ὀνομάζονται Ρωμαῖοι, καὶ ἀργότερα Ρωμιοὶ καὶ Γραικοί, καὶ ὄχι Ἕλληνας, γιατί ὁ Χριστιανισμὸς

γὰ ὅλη αὐτὴ τὴ διάδοση, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον ποῦ θὰ συνδέσει τὸν σημερινὸ Ἕλληνα μὲ τὸν μακραῖωνα πολιτισμὸ του, ἀρχαῖο καὶ βυζαντινὸ, καὶ θὰ τὸν κάνει περήφανο μπροστὰ στὸν ξένο (μερικὲς φορές καὶ προκλητικὰ).

Ὡς γνωστὸν, στὴν πορεία τῶν χρόνων πολλὸ σπουδαῖο ἄνθρωποι θαύμασαν τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὸ κήρυξαν. Ἡ Μαργαρίτα Γιουρσενὰρ (Γαλλίδα συγγραφέας καὶ ποιήτρια) εἶπε ὅτι: «*Τὸ πρῶτο γεγονός τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ἦταν ἡ ἀφύπνιση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος*», ὁ Shelley ὅτι: «*Εἴμαστε ὅλοι Ἕλληνας*», ὁ Chateaubriand ὅτι: «*Θὰ πεθάνω σὰν Ἕλληνας*», ὁ δὲ Γκαίτε ὅτι: «*Ἕλληνας σημαίνει πολιτισμὸς*». Ἀναμφίβοла λοιπὸν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνας ἔχουν τὴν καταβολὴ τους στὸ Βυζάντιο, καὶ εἶναι ἄπειρες οἱ παραδόσεις καὶ οἱ ἐπιβιώσεις ποῦ τὴν ἐπιβεβαιώνουν.

Στὴν πορεία τῶν χρόνων πολλὸ σπουδαῖο ἄνθρωποι θαύμασαν τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὸ κήρυξαν. Ἡ Μαργαρίτα Γιουρσενὰρ (Γαλλίδα συγγραφέας καὶ ποιήτρια) εἶπε ὅτι: «*Τὸ πρῶτο γεγονός τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ἦταν ἡ ἀφύπνιση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος*», ὁ Shelley ὅτι: «*Εἴμαστε ὅλοι Ἕλληνας*», ὁ Chateaubriand ὅτι: «*Θὰ πεθάνω σὰν Ἕλληνας*», ὁ δὲ Γκαίτε ὅτι: «*Ἕλληνας σημαίνει πολιτισμὸς*». Ἀναμφίβοла λοιπὸν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνας ἔχουν τὴν καταβολὴ τους στὸ Βυζάντιο, καὶ εἶναι ἄπειρες οἱ παραδόσεις καὶ οἱ ἐπιβιώσεις ποῦ τὴν ἐπιβεβαιώνουν.

συνέδεσε τὸ «Ἕλληνας» μὲ τὸ «ἐθνικός»-εἰδωλοφάτρης, καὶ ἐπιπλέον γιατί δὲν ἤθελαν νὰ χάσουν μὲ τίποτε τὰ δικαιώματά τους στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Εἶναι γνωστὸ τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν Νικηφόρο Φωκὰ τὸν 11 αἰῶνα, ποῦ ἔδιωξε ἄρον-ἄρον τὸν ἀποκρισάριο τοῦ Πάπα, Λιουτηράνδο, ὅταν αὐτὸς τὸν ἀποκάλεσε βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων... «Ἐγὼ εἶμαι βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων», θὰ τοῦ πεῖ, «ἀφοῦ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔφερε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ σκῆπτρο, τὴ Σύγκλητο καὶ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ βασίλειο». Τὸ «Ἕλληνας» θὰ ἐπανέλθει βέβαια ὡς ὀνομασία ἀργότερα, ὅταν θὰ δημιουργηθεῖ ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ἐθνικῆς ταυτότητας, καὶ ὁ Πλήθων Γεμιστὸς θὰ γράψει τότε στὸν Μανουὴλ Παλαιολόγο τὸ γνωστὸ: «*Ἕλληνας ἐσμὲν τὸ γένος, ὡς ἡ τε φωνὴ καὶ ἡ πατριὸς παιδεία μαρτυρεῖ*».

Τελικὰ οἱ Βυζαντινοί, παρὰ τὴς θεολογικῆς διαφορῆς μὲ τοὺς ἀρχαίους προγόνους τους, διέσωσαν καὶ διέδωσαν τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία μὲ τοὺς πολὺτιμους ἀντιγραφεῖς, στὰ περίφημα σκριπτόρια (στὰ μοναστήρια καὶ τὰ πανεπιστήμια). Καὶ φυσικὰ ἡ γλῶσσα θὰ ἀποτελέσει τὸ ἐργαλεῖο

τὴν καλύτερη ἐπιβίωση τὴν κράτησα γιὰ τὸ τέλος. Τὸ γνωρίζετε ὅτι τό... «*ὁ ἥλιος βασιλεύει*» εἶναι ἔκφραση καθαρὰ βυζαντινὴ καὶ ὑπάρχει μόνο στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ σὲ καμιὰ ἄλλη δὲν ὑπάρχει κάτι ἀνάλογο; «*Βασιλεύει*» λοιπὸν ὁ ἥλιος, γιατί ἀπλᾶ, ὅταν δύει, ντύνεται μὲ τὰ χρώματα τῆς βασιλικῆς πορφύρας, σὰν βυζαντινὸς βασιλιάς!

Τελειώνοντας θὰ ἔθελα νὰ παρατηρήσω ὅτι μόνο ἐμεῖς οἱ Ἕλληνας, ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, ἔχουμε μὲ τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἁγία-Σοφία τὴ γνωστὴ παθιασμένη σχέση νοσταλγίας καὶ συγκίνησης! Γιατὶ ἡ Πόλη εἶναι ἡ κοιτίδα τοῦ γένους μας ποῦ δὲν ἐλευθερώθηκε καὶ γιατί ἡ Ἁγία-Σοφία εἶναι ἡ μεγάλη ἱστορικὴ ἐκκλησιά μας, ποῦ δὲν μπορούμε μέσα τῆς νὰ λειτουργηθοῦμε.

Γι' αὐτὸ δὲν σταματᾶμε νὰ μιλάμε γιὰ τὸ Βυζάντιο, γι' αὐτὸ δὲν σταματᾶμε νὰ θυμόμαστε καὶ νὰ θρηνοῦμε τὴν Ἀθήνη.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ

Ἡ Πόλη τοῦ... Μάν

Ἡ παγκόσμια πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία τῆς Πόλης

Τοῦτο τὸν μῆνα, τὸν Μάν, ὁ νοῦς πετᾷ στὸν Βόσπορο, καὶ ζωντανεύουν μνήμες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, θαρρεῖς καὶ ὁ Μάνς βάλθηκε νὰ μᾶς ξεδιπλώσει τὴν σελίδες τῆς μακρόχρονης ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ μῆνα γιορτάζουμε τὰ... γενέθλια. Θυμόμαστε τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας Ρώμης, ὅπως τὴν ὀνόμασε ὁ ἰδρυτὴς της, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ποὺ ἔγιναν μὲ μεγαλοπρέπεια στὶς 11 Μαΐου τοῦ 330. Δέκα μέρες ἀργότερα, στὶς 21, πανηγυρίζουμε τὴ μνήμη τοῦ ἴδιου τοῦ ἰδρυτῆ της, τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τῆς αὐτοκράτειρας μητέρας του, τῆς ἁγίας Ἑλένης. Καὶ στὸ τέλος τοῦ Μάν, στὶς 29, μνημονεύουμε τοὺς πεσόντες καὶ τὰ μαρτυρικὰ θύματα τῆς σφαγῆς κατὰ τὴ ζοφερὴ Ἰηλοσὴ τῆς ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς τὸ 1453.

Πολλὰ ντοκυμαντέρ δείχνει κατὰ καιροὺς ἡ τηλεόραση ποὺ προβάλλουν τὰ θέλητρά της, τὰ παραδείσια τοπία της, τὰ υπέροχα μνημεῖα, τὰ ἔργα τέχνης. Προβάλλονται οἱ Ὀθωμανικὲς δοξασμένες μέρες της, ἡ ρωμαϊκὴ της ἱστορία. Καί... ὅλα τὰ ἔργα τὰ ἔφτιαξαν... Ρωμαῖοι. Καθόλου δὲν ἀναφέρεται «Ἑλληνορθόδοξοι Χριστιανοί». Ἐσκεμμένα συνήθως παραλείπεται τὸ σημαντικώτερο: τὸ ἑλληνικὸ παρελθόν της. Μερικοὶ ἐθελοτυφλοῦν καὶ τὴν παρουσιάζουν ὡς μιὰ ρωμαϊκὴ πρωτεύουσα ἀπὸ τὸ 330 ὡς τὸ 1453 (δὲν διευκρινίζουν πῶς μὲ τὴ λάμπη καὶ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ «Ρωμαῖος» σημαίνει Ρωμῖός = Ἑλληνας).

Ἄγνοοῦν –ἢ θέλουν νὰ ἀγνοοῦν– τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὅτι, δηλαδή, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὴν

ἔχτισε σὲ μιὰ καθαρὰ ἑλληνικὴ περιοχὴ. Πάνω στὸ ἀρχαῖο Βυζάντιο, ἀποικία τῶν Μεγαρέων ἀπὸ τὸν ἔβδομο π.Χ. αἰῶνα. Ἀπὸ τὴ θεμελίωσή της (τὸ 324 μ.Χ.) ἦταν πόλη ἑλληνικὴ μὲ ρωμαϊκὸ περίβλημα.

Ἡ νέα πρωτεύουσα, ἔχοντας ἀριστερὰ τὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ στὰ δεξιὰ τὴν πλήρως ἐξελληνισμένη (στὰ παράλια ἀπὸ τὸν δέκατο π.Χ. αἰῶνα καὶ στὸ ἐσωτερικὸ ἀπὸ τὸν τέταρτο π.Χ. αἰῶνα) Μικρὰ Ἀσία, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ χερσόνησο καὶ τὴν παλαιὰ Ρώμη, ἔβγαλε τὸ ρωμαϊκὸ ἔνδυμα πολὺ γρήγορα (κράτησε μόνο τοὺς τύπους) καὶ ἔδειξε τὴν ἑλληνικότητά της μὲ κάθε τρόπο. Οἱ Πατέρες ποὺ κόσμησαν μὲ τὴν ἀρετὴ τους τὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Πόλης εἶχαν στὴν πλειοψηφία τους ἑλληνικὴ κλασικὴ παιδεία καὶ δημιούργησαν τὸν χριστιανικὸ χρυσὸ αἰῶνα στὰ γράμματα, στὸν πολιτισμὸ, στὴν Ἐκκλησία. Ὁ Ἰουστινιανός, τὸν ἕκτο αἰῶνα, ἐνῶ ἴσχυε τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο, ἀναγκάστηκε τοὺς νέους νόμους νὰ τοὺς διατυπώνει στὰ ἑλληνικά, ἐπειδὴ οἱ ὑπήκοοί του ἦταν ἑλληνόφωνοι καὶ δὲν καταλάβαιναν τὴ λατινικὴ γλῶσσα.

Ὅταν μὲ τὴν ἐξάπλωση τῶν Ἀράβων καταλήφθηκαν βίαια οἱ ἀσιατικὲς καὶ ἀφρικανικὲς ἐπαρχίες, καὶ ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία περιορίστηκε στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τότε φάνηκε καθαρὰ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτῆρας της. Αὐτὸς πότισε τὶς ρίζες τῆς αὐτοκρατορίας τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ζωῆς της, ἔκανε τὴν πολιτιστικὴ ἔκρηξη τοῦ ἔνατου αἰῶνα μὲ τὴ στροφή στὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ καλλιιεργήθηκε καὶ ἐξελίχθηκε ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους αἰῶνες

μέχρι την Άλωση. Παρ' όλη τα έλαττώματα και τα νοσηρά φαινόμενα που συναντάμε σε κάθε ανθρώπινο κράτος, ιδιαίτερα σε αυτοκρατορία, έχουμε στην περίπτωση αυτή 1.100 χρόνια παγκόσμιας πολιτιστικής ακτινοβολίας!

Αυτή λοιπόν η περίοδος, που άκμασε ο έλληνοχριστιανικός πολιτισμός (για την ακρίβεια έλληνορθόδοξος), είναι η γονιμότερη, λαμπρότερη και ένδοξότερη περίοδος της ζωής αυτής της πόλης. Όνομασίες όπως «Βασιλεύουσα», «Βασιλῆς τῶν πόλεων», «Πόλις πόλεων» δείχνουν την αίγλη και το σφρίγος της τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὁ λαὸς μέχρι σήμερα προτιμᾷ τὴν πιὸ ἀπλή ἀπὸ τὶς ὀνομασίες: ἡ Πόλη. Σὰν νὰ λέει: πολλὲς πόλεις ὑπάρχουν, ἡ Πόλη εἶναι μία.

Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ποτισμένος μετὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία Του, βρῆκε

Ἡ Πόλη στὴν ἀκμῆ της ἐκπολίτισε τὴ σλαβικὴ Ἀνατολή, καὶ μετὴν ἄλωσή της ἐκπολίτισε τὴ Δύση, ὅταν μπρὸς στὶς Ὀθωμανικὲς ὀρδὲς κατέφυγαν οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνας λόγιοι στὴν Ἰταλία κι ἔγιναν πρόδρομοι τῆς Ἀναγέννησης τῶν γραμμάτων σὲ ὁλόκληρο τὸν Δυτικὸ κόσμο.

Αὐτὴ ἡ πόλη γεννήθηκε, μεγαλοῦργησε, ἔπεσε. Δὲν πέθανε. Ζεῖ στὴ μνήμη καὶ στὴν καρδιὰ μετὴν ἐκεῖνο τὸ μεγαλεῖο. Ἰδιαίτερα τὸν Μάη, ποὺ εἶναι ὁ μῆνας της. Βέβαια, ἡ σημερινὴ εἶναι μιὰ σύγχρονη μεγαλοῦπολη μετὴν πάντα μαγευτικὴ της τοποθεσία, σπουδαῖα ἔργα καὶ τρανταχτὲς ἀντιθέσεις, ὅπου ἀνταμώνονται τὰ σύγχρονα ρεύματα μετὴν τῆ μουσουλμανικῆ παράδοση. Ὁ ἐπισκέπτης δὲν μπορεῖ νὰ φανταστεῖ οὔτε τὴν κατασθλίστη καλλιπὸν τῆς ἀκμῆς, οὔτε τὴν κατακρεουργημένη σκιάβα τῆς Ἰωαννίνων. Μόνον ὁ Πατριάρχης μετὴν ἐλάχιστο

Ὅταν μετὴν ἐξάπλωση τῶν Ἀράβων καταλήφθηκαν βίαια οἱ ἀσιατικὲς καὶ ἀφρικανικὲς ἐπαρχίες, καὶ ἡ βυζαντινὴ αυτοκρατορία περιορίστηκε στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τότε φάνηκε καθαρὰ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτῆρας της. Αὐτὸς πότισε τὶς ρίζες τῆς αυτοκρατορίας τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ζωῆς της, ἔκανε τὴν πολιτιστικὴ ἔκρηξη τοῦ ἑνάτου αἰῶνα μετὴν τὴ στροφή στὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ καλλιέργηθηκε καὶ ἐξελίχθηκε ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους αἰῶνες μέχρι τὴν Ἰωαννίνων. Παρ' ὅλη τα έλαττώματα και τα νοσηρά φαινόμενα που συναντάμε σε κάθε ανθρώπινο κράτος, ιδιαίτερα σε αυτοκρατορία, έχουμε στην περίπτωση αυτή 1.100 χρόνια παγκόσμιας πολιτιστικής ακτινοβολίας!

στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ σὲ ὅλη τὴν αυτοκρατορία τὴν πιὸ ἀγνή καὶ εὐσεβῆ του ἔκφραση. Ἕλληνας καλλιτεχνες ὀραματίζονται, σχεδιάζουν, χτίζουν ὁλόλαμπρους ναοὺς, μετὴν καύχημά τους τὴν Ἁγία Σοφία. Ἡ ζωγραφικὴ σχηματοποιεῖται, ξεφεύγει ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ ἀγκαλιάζει τὸ πνεῦμα μετὴν τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ἡ μουσικὴ δημιουργεῖ θεσπέσια ἀριστουργήματα, ὕμνους στὸν Θεό. Ἡ ποίηση μετὴν ἐξαιρετὸ, μοναδικὸ ὄργανο τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ καλλιέργηθηκε αἰῶνες ἀπὸ ὑπερόχους ποιητῆς, ἀποκτᾷ μιὰ ἱερότητα (δεμένη μετὴν τὴ μουσικὴ), ποὺ γεννᾷ θεῖα σκιρτήματα στὴν καρδιά.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ δὲν τὸν κράτησαν μόνο γιατὸν ἑαυτὸ τους. «Πορευθέντες...» δίδαξαν τοὺς Σλάβους, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ρώσους. Ἡ λάμψη τοῦ ἑλληνορθόδοξου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἀπλώθηκε ὅχι μετὴν βία καὶ καταναγκασμό, ἀλλὰ μετὴν διάκριση, μετὴν σεβασμὸ στὴ γλῶσσα καὶ στὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ κάθε λαοῦ.

κλήρο καὶ λαὸ ἀπόμεινε νὰ φυλάει κάτι ἀπὸ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια.

Ὅστόσο, οἱ τουρίστες τὰ ἐρείπια αὐτῆς τῆς Βασιλεύουσας ἐπισκέπτονται καὶ θαυμάζουν. Τὸ ἔμβλημα τῆς σημερινῆς Πόλης στὰ διάφορα περιουσιακά τουρισμοῦ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ χριστιανικὴ μεγάλη ἐκκλησία, ποὺ τὴ σχεδίασαν οἱ Ἕλληνας ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσιδωρος.

Ὅσο κι ἂν μεθοδικὰ καὶ ἐσκεμμένα ἀποκρύπτεται ἡ ἀλήθεια, ἡ Ἁγία Σοφία, χωρὶς τὰ «τετρακόσια σήμαντρα κι ἑξήντα δυὸ καμπάνες», χωρὶς τοὺς καλλιθέλαδους ψάλτες, τοὺς πολλοὺς παπᾶδες καὶ τὰ πλῆθη τῶν πιστῶν, μετὴν ἕνα μυστηριώδη τρόπο, ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς θόλους της, κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ, βροντοφωνάζει μετὴν τὴ σιωπὴ της πὼς ὅλο τὸ μεγαλεῖο αὐτῆς ἡ πόλη, ἡ Πόλη τοῦ Μάη, τὸ ὀφείλει κυρίως στὴν ἑλληνορθόδοξη πορεία της.

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἀπέναντι στὸν μῦθο

Τὸ κλείσιμο τῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό

Ἀφορμὴ γιὰ αὐτὸ τὸ κείμενο ἀποτέλεσε ἕνα ἄρθρο ποὺ δημοσιεύθηκε σὲ γνωστὴ ιστοσελίδα. Τίτλος του: «Ἐκλείσει τὴν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα καὶ ἀπαγόρευσε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα σὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Λίγα ἀποσπάσματα ἀπὸ αὐτὸ ἀρκοῦν, γιὰ νὰ δώσουν τὸ στίγμα του:

εὐλογία ἀμνηχανία.

Ἄν καὶ στὸ παρελθὸν ἔχουμε ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα διεξοδικὰ καὶ τεκμηριωμένα σὸ ἀδελφὸ περιοδικὸ Ἀκτῖνες¹, εἶναι χρήσιμο νὰ τὸ διατρέξουμε καὶ ἐδῶ, ἔστω δι' ὀλίγων. Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί ἔχουμε νὰ ποῦμε.

«Τὸ 529 μ.Χ., ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς ὑπέγραψε ἕνα διάταγμα ποὺ διέταξε τὸ κλείσιμο τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἀρχαιότερη σχολὴ φιλοσοφίας στὸν κόσμο, ποὺ λειτουργοῦσε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Πλάτωνα, σταμάτησε νὰ ὑπάρχει, γιὰτὶ δὲν ταίριαζε μὲ τὸ δόγμα. Ὁ αὐτοκράτορας δήλωνε ξεκάθαρα πὼς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ σκέψη, ἡ ἀναζήτησις ἀλήθειας ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο, δὲν ἦταν μόνο λάθος – ἦταν βλασφημία».

«Ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία δὲν ἦταν ἀπλῶς μὴ σχολὴ. Ἦταν τὸ τελευταῖο κάστρο τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοσοφίας».

«Οἱ φιλόσοφοι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ὅρισμένοι πέρασαν στὴν Περσία. Ἦταν ἡ πρώτη ἐξορία πνεύματος στὴν Εὐρώπη».

«Ἡ “θεϊκὴ” ἐντολὴ νὰ σταματήσει ἡ ἑλληνικὴ σκέψη ἴσως ἦταν ἡ μεγαλύτερη καταδίκη ποὺ ὑπέστη ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς».

Θέμα τοῦ ἄρθρου, λοιπὸν, τὸ κλείσιμο τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς Ἀθήνας μὲ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ τὸ 529 μ.Χ. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δραστικὰ ὄπλα ποὺ ἔχουν στὴ φαρέτρα τους ὅσοι ἐπιείγονται νὰ πολεμήσουν τὸν Χριστιανισμὸ καὶ νὰ τὸν ἐμφανίσουν ὡς πολέμιό τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς φέρεται ἐν προκειμένῳ νὰ συγκρούεται μὲ τὸ εὐγενέστερο καὶ ὑψηλότερο γέννημα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὴ φιλοσοφία, καὶ χρεώνεται μὲ τὸ βίαιο τέλος τῆς ὑπερχιλιετοῦς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς παράδοσης. Πρόκειται γιὰ ἕνα θέμα ποὺ ἀφ' ἑαυτοῦ προκαλεῖ

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τὸ «ἀφήγημα» περὶ «ἀπαγόρευσης» τῆς φιλοσοφίας δὲν μοιάζει νὰ μπορεῖ νὰ σταθεῖ. Οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, προφανῶς γιὰ τοὺς δικούς τους λόγους, δὲν ἔχαναν εὐκαιρία νὰ τιμοῦν –ἀκόμα καὶ ἐπιδεικτικὰ– τοὺς φιλοσόφους, ἀκόμα καὶ τοὺς ἐθνικοὺς κατὰ τὸ θρησκευμα, ἀκόμα καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀντιπαράθεσης τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν ἐθνικὸ κόσμο.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος, ἦταν βεβαίως χριστιανὸς καὶ ἐπεδείκνυε μεγάλη σπουδὴ γιὰ τὴ διὰδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε κανένα πρόβλημα νὰ καλέσει τὸ 355 μ.Χ. στὴν Κωνσταντινούπολι τὸν ἐθνικὸ φιλόσοφο Θεμιστίο καὶ νὰ τὸν περιβάλλει μὲ τὶς πιὸ μεγάλες τιμὲς, χρίζοντάς τον μάλιστα συγκλητικὸ καὶ ἐκφωνῶντάς γιὰ τὴν περίστασις ἕνα λόγος ὁ ὁποῖος, χωρὶς ὑπερβολή, ἀποτελεῖ τὸν ἐκπληκτικώτερο ἴσως ὕμνος τῆς φιλοσοφίας ποὺ ἔχει ἀκουσθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὸ στόμα πολιτικοῦ ἡγέτη².

1 Βλ. «529 μ.Χ. Μέρος Α': Ὁ μῦθος», Ἀκτῖνες 758 (Ιούλιος-Αὐγούστος 2016), σελ. 134-141· «529 μ.Χ. Μέρος Β': Ἡ ἀλήθεια», Ἀκτῖνες 759 (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2016), σελ. 181-194. Ἐπίσης: «Ἡ “ἄλλη” Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας τῆς ὑστερῆς Ἀρχαιότητος. Μέρος Α'», Ἀκτῖνες 756 (Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2016), σελ. 62-66· «Ἡ “ἄλλη” Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας τῆς ὑστερῆς Ἀρχαιότητος. Μέρος Β'», Ἀκτῖνες 757 (Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2016), σελ. 90-98.

2 Κωνσταντίνου αὐτοκράτορος, *Δημηγορία πρὸς τὴν σύγκλητον ὑπὲρ Θεμιστίου*, ed. G. Downey καὶ A. F. Norman.

Ἀργότερα, ὁ Θεοδόσιος Α΄ ὁ Μέγας, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζεται ὡς Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὡς ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὴ μεγαλύτερη μαζὶ μὲ τὸν Μέγα Κωνσταντῖνο συμβολὴ στὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν αὐτοκρατορία, ὄχι μόνο ἐξακολούθησε νὰ τιμᾷ καὶ αὐτὸς τὸν Θεμιστιο, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ κανένα πρόβλημα νὰ ἀναθέσει σὲ αὐτόν, τὸν πιστὸ στὸ ἀρχαῖο θρήσκευμα, τὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ υἱοῦ του καὶ διαδόχου τοῦ θρόνου Ἀρκαδίου.

Στὰ χρόνια, τώρα, τοῦ αὐτοκράτορα ὁ ὁποῖος φέρεται νὰ ἔθεσε ὑπὸ ἀπαγόρευση τὴ φιλοσοφία, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ νεοπλατωνικὴ σχολὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐξακολούθησε νὰ λειτουργεῖ κανονικά. Καὶ μάλιστα, σὲ αὐτὴν χριστιανοὶ καὶ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι δίδασκαν σὲ ἀγαστὴ συνεργασία μεταξύ τους, ἐνῶ, εἰδικὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Ἰουστινιανὸς φέρεται νὰ ἔκλεισε μὲ διάταγμά του τὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας, ἐπικεφαλῆς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἦταν ἓνας ἐθνικὸς φιλόσοφος, ὁ Ὀλυμπιόδωρος.

Ἐναν αἰῶνα μετὰ τὸ ἐπίμαχο 529 μ.Χ., ὁ φιλόσοφος τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἤλθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη προσκεκλημένος τοῦ αὐτοκράτορα

Ἄν, τώρα, θελήσουμε νὰ ἐστιάσουμε στὴν ἴδια τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μὴς περιμένει μιὰ σειρά ὀλιόκληρη ἀπὸ ἐκπλήξεις καὶ διαψεύσεις.

Πράγματι, ὅταν κάποιος μὲ ἐπιφανειακὴ μόνο γνώση γιὰ τὸ Βυζάντιο διαβάζει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκλεισε μὲ διάταγμά του τὶς σχολὲς τῆς Ἀθήνας τὸ 529 μ.Χ., εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναρωτηθεῖ ἂν αὐτὸ τὸ γεγονός εἶχε μεγάλη ἢ μικρότερη σημασία, ἂν συνιστᾷ πράξη πολέμου κατὰ τῆς ἐλληνικῆς παι-

Θέμα τοῦ ἄρθρου, λοιπόν, τὸ κλείσιμο τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς Ἀθήνας μὲ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ τὸ 529 μ.Χ. Πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ δραστικὰ ὄπλα ποὺ ἔχουν στὴ φαρέτρα τους ὅσοι ἐπείγονται νὰ πολεμήσουν τὸν Χριστιανισμὸ καὶ νὰ τὸν ἐμφανίσουν ὡς πολέμιό τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς φέρεται ἐν προκειμένῳ νὰ συγκρούεται μὲ τὸ εὐγενέστερο καὶ ὑψηλότερο γέννημα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὴ φιλοσοφία, καὶ χρεώνεται μὲ τὸ βίαιό τέλος τῆς ὑπερχιλιετοῦς ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς παράδοσης. Πρόκειται γιὰ ἓνα θέμα ποὺ ἀφ' ἑαυτοῦ προκαλεῖ εὐλόγη ἀμνηχανία.

Ἡρακλείου, ὀνομάσθηκε *οἰκουμενικὸς διδάσκαλος* στὸ Πανδιδακτήριο καὶ ἄρχισε νὰ διδάσκει ἐκεῖ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη. Αὐτὴ ἡ μεταφορὰ τῆς φιλοσοφικῆς παράδοσης τῆς Ἀλεξάνδρειας στὴν Κωνσταντινούπολη ἤλθε τὴν κατάλληλη στιγμή. Λίγα χρόνια μετὰ, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπρόκειτο νὰ ἀποκοπεῖ βίαια ἀπὸ τὸν κορμὸ τῆς ἐλληνοχριστιανικῆς αὐτοκρατορίας, πέφτοντας στὰ χέρια τῶν Ἀράβων.

Ὅπως εἶναι φανερό, μέσα σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο μιὰ «ἀπαγόρευση» τῆς φιλοσοφίας μὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα εἶναι κάτι ποὺ φαίνεται «νὰ μὴν κολλᾷ»...

δεῖας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἢ ὄχι κτλ. Ὅταν ὅμως διαβάζει αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἓνας φιλέρευτος μελετητῆς, εἶναι φυσικὸ νὰ κάνει κάτι ἀκόμα πιὸ στοιχειῶδες, κάτι ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ αὐτονόητο: νὰ... ἀναζητήσει τὸ ἐπίμαχο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἦδη φθάνουμε σὲ μιὰ λεπτομέρεια ποὺ ἀσφαλῶς ἔχει τὴ σημασία της: Γιὰ καλὴ μας τύχη, τὸ σύνολο τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τοῦ Ἰουστινιανοῦ (νόμοι, διατάγματα, ἐρμηνευτικὲς ἐγκύκλιοι) σώζεται μέχρι σήμερα³. Τί πιὸ φυσικὸ λοιπὸν ἀπὸ

3 Ἔχουμε τὸν *Ἰουστινιανέιο Κώδικα* (529 μ.Χ.), μιὰ συνθετικὴ δημοσίευση τῶν αὐτοκρατορικῶν νόμων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀδριανοῦ ἕως τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν *Πανδέκτη*

τό να θελήσει κάποιος να αναζητήσει στην Ιουστινιάνεια νομοθεσία το επίμαχο διάταγμα;

Ἐδῶ ὅμως τὸν περιμένει μιὰ πρώτη διάψευση: Πουθενά, σὲ ὅλη τὴν Ιουστινιάνεια νομοθεσία, δὲν ὑπάρχει διάταγμα σχετικὸ μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ νεοπλατωνικὴ τῆς σχολῆς τῆς φιλοσοφίας... Αὐτὴ καὶ μόνο ἡ ἀπροσδόκητη διάψευση ἀρκεῖ, γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ μπαίνουν «ψύλλοι στ' αὐτιά» τοῦ φιλέρενου μελετητῆ.

Προφανῶς, θὰ σκεφθεῖ κανεὶς, τὸ διάταγμα (ποὺ γιὰ κάποιον ἀνεξήγητο λόγον δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στὴν Ιουστινιάνεια νομοθεσία) θὰ μνημονεύεται ἀπὸ ἄλλες πηγές. Καὶ μὲ δεδομένη, πρῶτον, τὴν τεράστια συγγραφικὴ παραγωγή τῆς ἐποχῆς (μὲ πλῆθος χριστιανῶν ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶν συγγραφέων), καὶ δεύτερον, τὴν αὐτονόητα τεράστια

νο πὼς ὑπῆρξε τέτοιο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τὸ ἀναφέρει αὐτός, κι ἂς μὴν ὑπάρχει τέτοιο διάταγμα πουθενὰ στὴν Ιουστινιάνεια νομοθεσία, κι ἂς μὴν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ σχετικὴ ἀναφορὰ σὲ καμμία ἀπὸ τὶς πάμπολλες πηγές ποὺ θὰ ἀναμέναμε νὰ τὸ ἀναφέρουν.

Τρίτη διάψευση: Ὁ συγγραφέας ποὺ εἶναι ἡ μόνη μας πηγὴ γιὰ τὸ επίμαχο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὄχι μόνο δὲν εἶναι «τέρας ἀξιοπιστίας», ἀλλὰ, ἀπεναντίας, εἶναι... «τέρας ἀναξιοπιστίας»! Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰωάννη Μαλάθα⁴, συγγραφέα μιᾶς *Χρονογραφίας* ποὺ προοριζόταν νὰ λειτουργήσει ὡς λαϊκὸ ἀνάγνωσμα, καθύπτοντας τὴν περίοδο ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, περνώντας στοὺς Αἰγυπτίους σοφοὺς, τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς, τὴν ἐλληνικὴ μυθολογία, τὴ Ρώμη, τὸ Βυζάντιο – μιὰ ἀφήγηση γεμάτη μὲ ἀναφορὲς σὲ φανταστικὲς φυσικὲς καταστροφές,

Ὅταν κάποιος μὲ ἐπιφανειακὴ μόνο γνώση γιὰ τὸ Βυζάντιο διαβάξει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκλίσει μὲ διάταγμά του τὶς σχολῆς τῆς Ἀθήνας τὸ 529 μ.Χ., εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναρωτηθεῖ ἂν αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶχε μεγάλη ἢ μικρότερη σημασία, ἂν συνιστᾶ πράξη πολέμου κατὰ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἢ ὄχι κτλ.

Ὅταν ὅμως διαβάξει αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἓνας φιλέρενος μελετητῆς, εἶναι φυσικὸ νὰ κάνει κάτι ἀκόμα πιὸ στοιχειῶδες, κάτι ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ αὐτονόητο: νὰ... ἀναζητήσει τὸ επίμαχο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

σημασία –ἔστω συμβολικὴ– τοῦ κλεισίματος τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας, θὰ ἀνέμενε κανεὶς τὸ συγκεκριμένο γεγονὸς νὰ μνημονεύεται ὄχι μόνο ἀπὸ πέντε καὶ δέκα, ἀλλὰ ἀπὸ πάμπολλους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς.

Δεύτερη διάψευση: Ἡ ὑπαρξὴ διατάγματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ γιὰ κλείσιμο τῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας μαρτυρεῖται ἀπὸ... ἓνα καὶ μόνο συγγραφέα...

Ἀσφαλῶς θὰ σκεφθεῖ κάποιος ὅτι θὰ πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξαιρετικὰ ἔγκυρη πηγὴ, ἓναν συγγραφέα-«τέρας ἀξιοπιστίας», ὥστε νὰ θεωρήσουμε δεδομέ-

θρύλους καὶ κάθε λογιῆς μυθεύματα. Ἦδη ὁ θεμελιωτὴς τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν Karl Krumbacher χαρακτηρίζε αὐτὸ τὸ ἔργο «ἐλλεινὸ κατασκευάσμα», «ἀγροῖκο καὶ παιδαριῶδες σύγγραμμα»⁵, ἐνῶ νεώτερος μελετητῆς φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ σχολιάζει ὅτι «γενικά, εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ μὴν πιστεύσουμε τὸν Μαλάθα, παρὰ νὰ τὸν πιστεύσουμε»⁶.

Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ὑπερβολές. Πραγματικά, πόσο ἀξιόπιστο μπορούμε νὰ θεωρήσουμε ἓνα συγγραφέα ὁ ὁποῖος ἐμφανίζει τὸν Ἡρόδοτο ὡς

(534 μ.Χ.) μὲ νεώτερου νόμου, τὶς *Εισηγήσεις* καὶ τὶς *Νεαρές*, ὅπου πλεόν οἱ νέοι νόμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι γραμμένοι στὰ ἐλληνικά, καὶ ὄχι τὰ λατινικά. Ὅλα αὐτὰ ἀποτέλεσαν ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. τὴ βάση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαίου, ὡς *Corpus Iuris Civilis*.

4 Εικάζεται ὅτι πρόκειται γιὰ ἐξελληνισμένο Σῦρο, δεδομένου ὅτι στὴ συριακὴ *μαλάθ* = ρήτορας.

5 Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur, von Justinian bis zum Ende des Ostromischen Reiches* (527-1453), C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, Munchen 1897², σελ. 325-334.

6 Alan D. E. Cameron, "The last days of the Academy in Athens", *Proceedings of the Cambridge Philosophical Society* 195 (1969), σελ. 8.

μεταγενέστερο του Πολύβιου⁷; ό όποϊός γράφει ότι ό Δημόκριτος ήταν σύγχρονος του Πέλοπα⁸; ό όποϊός έξυμνεί τόν περίφημο Ρωμαϊό ρήτορα Κικέρωνα και τόν ιστορικό Σαλλιούσιο ώς... «*τους πιο σοφούς ποιητές των Ρωμαίων*»⁹; ό όποϊός βεβαιώνει ότι ό Κύκλιωπας του Εύριπίδη είχε... τρία μάτια¹⁰; Αύτá είναι λίγα μόνο από τά «μαργαριτάρια» που βρίσκουμε στόν Μαλάθα.

Τό να μιλάμε λοιπόν για... «άξιόπιστη πηγή» είναι... άνέκδοτο...

Άν αναζητήσουμε τήν ίδια τήν περίφημη μαρτυρία του Μαλάθα, μάς περιμένει μία άκόμα διάψευση, καθώς πρόκειται για μιá έντελώς φευγαλέα άναφορά στη λογική του: «Άπό τήν πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλλα και βγάζω τό καπέλο μου να μη βραχεί ή όμπρέλα»... Γράφει, συγκεκριμέ-

Ό συγγραφέας που είναι ή μόνη μας πηγή για τό επίμαχο διάταγμα του Ίουστινιανού όχι μόνο δέν είναι «τέρας άξιοπιστίας», αλλά, άπεναντίας, είναι... «τέρας άναξιοπιστίας»!

Πρόκειται για τόν Ίωάννη Μαλάθα, συγγραφέα μιās Χρονογραφίας που προοριζόταν να λειτουργήσει ως παικτικό άνάγνωσμα, καλύπτοντας τήν περίοδο από κτίσεως κόσμου μέχρι τό τελευταίο έτος της βασιλείας του Ίουστινιανού, ξεκινώντας από τόν Άδάμ, περνώντας στους Αιγυπτίους σοφούς, τους άνατολικούς λαούς, τήν έλληνική μυθολογία, τή Ρώμη, τό Βυζάντιο – μιá άφήγηση γεμάτη με άναφορές σε φανταστικές φυσικές καταστροφές, θρύλους και κάθε λογής μυθεύματα.

Ήδη ό θεμελιωτής των βυζαντινών σπουδών Karl Krumbacher χαρακτήριζε αυτό τό έργο «*έλλεινικό κατασκευάσμα*», «*άγροϊκό και παιδαριώδες σύγγραμμα*», ένψ νεώτερος μελετητής φθάνει μέχρι του σημείου να σχολιάζει ότι «*γενικά, είναι πιο εύκολο να μην πιστεύσουμε τόν Μαλάθα, παρά να τόν πιστεύσουμε*».

να, ό Μαλάθας ότι επί ύπατείας του Δεκίου (αυτό χρονολογεί τό γεγονός στο περίφημο 529 μ.Χ.) ό Ίουστινιανός θέσπισε νόμο και έστειλε διαταγή στην Άθήνα, προστάζοντας να μη διδάσκει κανένας φιλοσοφία ούτε δίκαιο, ούτε να επιτρέπονται τά τυχερά παίγνια σε καμία πόλη, έπειδή κάποιιοι που επιδίδονταν σε τέτοια είχαν προκαλέσει άναταραχή στην Κωνσταντινούπολη και είχαν τιμωρηθεί παρα-

δειγματικά διαπομπευόμενοι στη ράχη καμηλών¹¹.

Άσφαλιώς, τό πέραςμα από τή διδασκαλία της φιλοσοφίας στά... τυχερά παίγνια και τή διαπόμπευση στη ράχη καμηλών έλάχιστα άρμόζει σε μεθοδική προσέγγιση του θέματος, και προφανώς δέν προσφέρει έχέγγυα στοιχειώδους σοβαρότητας. Και δέν είναι μόνο αυτό. Ό Μαλάθας, που

7 Ίωάννου Μαλάθα, *Χρονογραφία*, ed. Ioannes Thurn, 157.18-20.

8 Ίωάννου Μαλάθα, ό.π., 84.19-85.4.

9 Ίωάννου Μαλάθα, ό.π., 212.18-19.

10 Ίωάννου Μαλάθα, ό.π., 117.1-2.

11 Ίωάννου Μαλάθα, *Χρονογραφία*, ed. L. Dindorf, 451.16-21: «*Επί δε της ύπατείας του αυτού Δεκίου ό αυτός βασιλεύς θεσίπας πρόσταξιν έπεμψεν έν Άθήναις, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν μηδέ νόμιμα έξηγεϊσθαι μήτε κόπτον έν μη των πόλεων γίνεσθαι, έπειδή έν Βυζαντίω εύρεθέντες τινές των κοπιτών και βλασφημίαις δειναίς έαυτούς περιβαλόντες χειροκοπηθέντες περιεωμβήθησαν έν καμηλοϊς*».

αὐτὸς καὶ μόνο μνημονεύει διάταγμα γιὰ ἀπαγόρευση τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας στὴν Ἀθήνα, κάνει ἐπίσης λόγος γιὰ ἀπαγόρευση τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ δικαίου, γιγνόμενος ἔτσι ὁ μόνος συγγραφέας ποὺ κάνει λόγος γιὰ τὴν ὑπαρξη νομικῆς σχολῆς στὴν Ἀθήνα, ἡ ὁποία δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ καμμία ἀπολύτως ἄλλη πηγὴ¹².

Ἐν ὀλίγοις, ἀκόμα καὶ ξέχωρα ἀπὸ τὴ δεδομένη ἀναξιολογία τοῦ Μαθῆλα, ἡ συγκεκριμένη ἀναφορά του εἶναι προβληματικὴ ἀφ' ἑαυτῆς.

Μ' ὅλα τὰ παραπάνω, δὲν εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεὶς γιὰ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους πρακτικὰ κανένας μελετητῆς, ἐδῶ καὶ πάρα πολὺ καιρὸ, δὲν παίρνει πλέον στὰ σοβαρὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Μαθῆλα γιὰ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ μὲ τὸ ὁποῖο ἔκλεισαν οἱ φιλοσοφικὲς σχολῆς τῆς Ἀθήνας.

Μ' αὐτὰ καὶ μ' ἐκεῖνα, ἐγκαινιάσθηκε μιὰ ἐργώδης ἀναζήτησις ἄλλων διατάξεων τῆς Ἰουστινιανείας νομοθεσίας ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ὀδηγήσει, ἔστω ἔμμεσα, στὸ κλείσιμο τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας στὴν Ἀθήνα. Καὶ ἄρχισαν ὑποθέσεις ἐπὶ ὑποθέσεων.

Καὶ τότε ἦρθε ἡ τελικὴ διάψευσις, ἡ πιὸ πανηγυρικὴ ἀπὸ ὅλες τὶς προηγούμενες: Τὸ 1969, ὁ Alan Cameron, παγκοσμίως γνωστὸς γιὰ τὶς μελέτες του γιὰ τὴν ὑστερὴ Ἀρχαιότητα, δημοσίευσε ἕνα πραγματικὰ ρηξικέλευθο ἄρθρο, τὸ ὁποῖο ἐπέγραψε: «Οἱ τελευταῖες μέρες τῆς Ἀκαδημίας στὴν Ἀθήνα»¹³. Σὲ αὐτὸ του τὸ ἄρθρο ὁ Cameron ἐπέστησε τὴν προσοχὴ σὲ ἕνα σωζόμενο ἐρμηνευτικὸ ἔργο στὸν διάλογο τοῦ Πλάτωνος *Ἀλκιβιάδης*, γραμμένο ἀπὸ τὸν νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας Ὀλυμπιόδωρο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐθνικὸς

Σὲ αὐτὸ του τὸ ἄρθρο ὁ Cameron ἐπέστησε τὴν προσοχὴ σὲ ἕνα σωζόμενο ἐρμηνευτικὸ ἔργο στὸν διάλογο τοῦ Πλάτωνος *Ἀλκιβιάδης*, γραμμένο ἀπὸ τὸν νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας Ὀλυμπιόδωρο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐθνικὸς (ὄπαδος τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος), συνέχισε νὰ διδάσκει δεκαετίες μετὰ τὸ 529 μ.Χ., καὶ μάλιστα ἦταν σχολάρχης τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπὸ τὸ 520. Τὸ συγκεκριμένο ἔργο τοῦ Ὀλυμπιόδωρου, βάσει ἐνὸς περιστατικοῦ ποὺ μνημονεύεται σὲ αὐτὸ, χρονολογεῖται τοὐλάχιστον τριάντα χρόνια μετὰ τὸ ἐπίμαχο 529 μ.Χ. Καὶ –ὁποῖα ἐκπληξη!– σὲ ἕνα σημεῖο τοῦ συγκεκριμένου ἔργου ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας ἐμφανίζεται νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ «μέχρι τοῦ παρόντος»...

Δηλαδή, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε, μέχρι τοὐλάχιστον τριάντα χρόνια μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸ ἐπίσης ὑποτιθέμενο κλείσιμό της τὸ 529...

Θὰ μπορούσε ὅμως ἴσως νὰ διερωτηθεῖ κανεὶς τὸ ἔξης: Μήπως, μὲ δεδομένο ὅτι, ὅπως φαίνεται, οὐδέποτε ὑπῆρξε διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ γιὰ τὴν Ἀθήνα σὰν αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ Μαθῆλας, συνέβη ἐν τούτοις κάποιες ἄλλες διατάξεις τῆς Ἰουστινιανείας νομοθεσίας νὰ ἐπέφεραν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, ὀδηγώντας σὲ ἀναστολὴ λειτουργίας τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας στὴν Ἀθήνα; Ἄν ναι, τότε θὰ καταλαβαίναμε τί ἦταν αὐτὸ ποὺ παρανόησε ὁ Μαθῆλας –ὁ ὁποῖος προφανῶς καὶ δὲν ἦταν διανοητῆς περιωπῆς– ὥστε νὰ γράψει αὐτὸ ποὺ γράφει.

ὁ ὁποῖος ἦταν ἐθνικὸς (ὄπαδος τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος), συνέχισε νὰ διδάσκει δεκαετίες μετὰ τὸ 529 μ.Χ., καὶ μάλιστα ἦταν σχολάρχης τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπὸ τὸ 520. Τὸ συγκεκριμένο ἔργο τοῦ Ὀλυμπιόδωρου, βάσει ἐνὸς περιστατικοῦ ποὺ μνημονεύεται σὲ αὐτὸ, χρονολογεῖται τοὐλάχιστον τριάντα χρόνια μετὰ τὸ ἐπίμαχο 529 μ.Χ. Καὶ –ὁποῖα ἐκπληξη!– σὲ ἕνα σημεῖο τοῦ συγκεκριμένου ἔργου ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας ἐμφανίζεται νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ «μέχρι τοῦ παρόντος»¹⁴...

12 J. A. S. Evans, *Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ*, σελ. 134, σημ. 257.

13 Alan D. E. Cameron, "The last days of the Academy in Athens", *Proceedings of the Cambridge Philosophical Society* 195 (1969), σελ. 7-29.

14 Ὀλυμπιόδωρου, *Σχόλια εἰς τὸν Πλάτωνα Ἀλκιβιάδην*, ed. L. G. Westerink, 141.1-3.

Δηλαδή, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε, μέχρι τοῦλάχιστον τριάντα χρόνια μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸ ἐπίσης ὑποτιθέμενο κλείσιμό της τὸ 529...

Μήπως, ἄραγε, θὰ μπορούσε ἡ νεοπλατωνικὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας νὰ εἶχε κλείσει, καὶ ὁ Ὀλυμπιόδωρος ἀπλῶς νὰ μὴν τὸ γνώριζε; Προφανῶς ὄχι! Δύο μεγάλες νεοπλατωνικὲς σχολὲς τῆς φιλοσοφίας ὑπῆρχαν, ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ νεοπλατωνικὴ σχολὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τὸ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ Ἀκαδημία στὴν Ἀθήνα εἶχε κλείσει, καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας δὲν τὸ εἶχε πάρει χαμπάρι... τριάντα χρόνια μετὰ, ἔ, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς μὴ ρεαλιστικὴ ὑπόθεση· εἶναι... ἐπιστημονικὴ φαντασία...

Ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ ποὺ σηματοδότησε ἡ «ἀνακάληψη» τῆς συγκεκριμένης ἀναφορᾶς, ποὺ ἐμφανίζει τὴ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ τοῦλάχιστον τριάντα χρόνια μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο κλείσιμό της, εἶχε καὶ συνέχεια. Γρήγορα ἐπισημάνθηκαν καὶ ἄλλες πηγές, ποὺ ἐμφανίζουν γνωστὲς προσωπικότητες νὰ ἔχουν διδαχθεῖ φιλοσοφία στὴν Ἀθήνα ἀκόμα καὶ περισσότερο ἀπὸ ἓναν αἰῶνα μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο κλείσιμό της. Μία τέτοια περίπτωση εἶναι ὁ

ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό. Σημαντικὸ πλῆγμα θὰ ἐπέφερε στὴ λειτουργία της ἡ σλαβικὴ ἐπιδρομὴ ποὺ ἐρήμωσε τὴν Ἀθήνα πενήντα ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὸ περίφημο 529 μ.Χ., ἂν καί, ὅπως εἶδαμε, ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι συνέχισε νὰ λειτουργεῖ καὶ τὸν ἐπόμενο αἰῶνα! Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποὺ ἐπέβαλλε τὸ κλείσιμό της, καὶ βέβαια ὅτι ἐξακολούθησε νὰ λειτουργεῖ πολὺ μετὰ τὸ περίφημο 529 μ.Χ.!

Σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ὁ μῦθος, ὅπως ἀποδεικνύεται, τοῦ κλείσιματος τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας μετὰ τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ σπουδὴ κάποιων νὰ συκοφαντήσουν τὸν Χριστιανισμὸ εἶναι τέτοια, ποὺ ἐπιστρατεύουν καὶ ἄλλες «σάητες», οἱ ὁποῖες οὐδεμία σχέση ἔχουν μετὰ τὴν πραγματικότητα. Δὲν τοὺς φθάνει νὰ λένε ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκλείσει ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας, κάτι ποὺ βέβαια οὐδέποτε ἔγινε, ἀλλὰ μιλοῦν γιὰ σχολὴ τῆς φιλοσοφίας μετὰ ἱστορία χιλιῶν ἐτῶν, ποὺ βρισκόταν σὲ συνεχῆ λειτουργία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνα.

Εἶναι κοινὸς τόπος πιά ὅτι ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία στὴν Ἀθήνα ἐξακολούθησε στὴν πραγματικότητα νὰ βρίσκεται σὲ λειτουργία πολὺ μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο κλείσιμό της ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό. Σημαντικὸ πλῆγμα θὰ ἐπέφερε στὴ λειτουργία της ἡ σλαβικὴ ἐπιδρομὴ ποὺ ἐρήμωσε τὴν Ἀθήνα πενήντα ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὸ περίφημο 529 μ.Χ., ἂν καί, ὅπως εἶδαμε, ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι συνέχισε νὰ λειτουργεῖ καὶ τὸν ἐπόμενο αἰῶνα! Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποὺ ἐπέβαλλε τὸ κλείσιμό της, καὶ βέβαια ὅτι ἐξακολούθησε νὰ λειτουργεῖ πολὺ μετὰ τὸ περίφημο 529 μ.Χ.!

ἅγιος Θεόδωρος Ταρσοῦ (602-690 μ.Χ., ὁ ὁποῖος τὸ 658 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Canterbury καὶ τιμᾶται ὡς αὐτὸς ποὺ ὀργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας), καὶ μία ἄλλη ὁ Τυχικὸς ὁ Βυζάντιος, ποὺ καὶ οἱ δύο σπούδασαν φιλοσοφία στὴν Ἀθήνα τὸν 7^ο αἰῶνα...

Μ' ὅλα τὰ παραπάνω, εἶναι κοινὸς τόπος πιά ὅτι ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία στὴν Ἀθήνα ἐξακολούθησε στὴν πραγματικότητα νὰ βρίσκεται σὲ λειτουργία πολὺ μετὰ τὸ ὑποτιθέμενο κλείσιμό της

Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ἀκόμη μῦθος, ἀκόμα μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία δὲν ἦταν συνέχεια τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Καὶ μάλιστα, δὲν ἦταν συνέχειά της ἀπὸ καμμία ἄποψη.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, δὲν ὑπάρχει οὔτε καθ' ὑπόψιν χρονικὴ συνέχεια. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα δὲν ἐπιβίωσε τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Σύλλη τὸ 86 π.Χ.¹⁵ Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ καὶ πέρα δὲν γνωρίζουμε τίποτα γιὰ αὐτὴν,

¹⁵ Jean Sirinelli, *Τὰ παιδιά τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἑλληνικὴ γραμματολογία τῶν ἑλληνιστικῶν, τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ τῆς ὑστερῆς ἀρχαιότητος*, 334 π.Χ. - 519 μ.Χ., σελ. 729.

και οι όσοι μεμονωμένοι διανοητές γνωρίζουμε δεν είναι καθόλου εύκολο να συνδεθούν με μια έν λειτουργία πλατωνική σχολή στην Αθήνα. Η νεοπλατωνική Ακαδημία, από την άλλη, ήταν ένα έντελως διαφορετικό ίδρυμα, που γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι ιδρύθηκε στα τέλη του 4ου αι. μ.Χ. από κάποιον Πλούταρχο Αθηναίο¹⁶, άνδρα με μεγάλη οικονομική επιφάνεια. Πρόκειται δηλαδή για μια σχολή που ιδρύθηκε κοντά μισή χιλιετία μετά το τέλος της Ακαδημίας του Πλάτωνα. Μιλήσαμε για τόσα χρόνια, όσα χωρίζουν έμεις σήμερα από τον... Σουλημάν τον Μεγαλοπρεπή. Ή, δεν το ήες

πρακτικές, ακόμη και πρακτικές μαγείας (της «θεουργίας», όπως τις έλεγε). Ακόμα και ο σημαντικός ιστορικός του Διαφωτισμού, ο Gibbon, παρά την τάση του να βλέπει τον Χριστιανισμό ως αιτία παρακμής της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, γράφει για τους εκπροσώπους της νεοπλατωνικής Ακαδημίας ότι πρόκειται για διανοητές «τους οποίους ο Πλάτων θα ντρεπόταν να αναγνωρίσει ως συνεχιστές του»¹⁷.

Στην πραγματικότητα, λοιπόν, αν θελήσει κάποιος να αναζητήσει τους συνεχιστές του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, προφανώς και δεν θα τους βρει στους διδασκάλους της νεοπλατωνικής Ακα-

Αλλά μιλούν για σχολή της φιλοσοφίας με ιστορία χιλιών έτων, που βρισκόταν σε συνεχή λειτουργία από την εποχή του Πλάτωνα.

Αλλά αυτό δεν είναι παρά ένας ακόμη μύθος, ακόμα μεγαλύτερος από τον προηγούμενο. Η νεοπλατωνική Ακαδημία δεν ήταν συνέχεια της πλατωνικής Ακαδημίας. Και μάλιστα, δεν ήταν συνέχειά της από καμμία άποψη.

ακριβώς... «σχολή φιλοσοφίας που λειτουργούσε από τον καιρό του Πλάτωνα»...

Έπειτα, η νεοπλατωνική Ακαδημία δεν βρισκόταν καν στον ίδιο χώρο όπου βρισκόταν η πλατωνική Ακαδημία. Το κτήριο της Ακαδημίας του Πλάτωνα, εκεί όπου βρίσκεται σήμερα η περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος, είναι βέβαιο ότι είχε σωριασθεί σε ερείπια, είτε από την εγκατάλειψη, είτε από την επιδρομή των Ερούλων το 267 μ.Χ., είτε από την επιδρομή των Βησιγόττων το 396 μ.Χ. Η έδρα της νεοπλατωνικής Ακαδημίας, από την άλλη, φαίνεται ότι ήταν η αριστοκρατική κατοικία του ιδρυτή της σχολής Πλουτάρχου του Αθηναίου, ή οποία περνούσε στον εκάστοτε προϊστάμενο της σχολής. Αυτή βρισκόταν έντελως άηλου, κοντά στο Ωδείο του Ηρώδου του Αττικού, περιγράφεται από τον βιογράφο του σχολάρχη της σχολής Πρόκλου και πιθανώτατα ταυτίζεται με το «Κτήριο Χ» που ήρθε στο φως κατά τις έργασίες διάνοξης της όδοι Διονυσίου Αρεοπαγίτου το 1955.

Λοιπόν, η νεοπλατωνική Ακαδημία δεν αποτελεί ούτε χρονική ούτε τοπική συνέχεια της πλατωνικής Ακαδημίας. Και το σημαντικότερο, δεν αποτελεί κατ' ούδένα τρόπο φιλοσοφική συνέχειά της. Ο άθηναικός νεοπλατωνισμός του 6ου αι. μ.Χ. χαρακτηριζόταν από ένα συγκρητισμό, συνδυάζοντας μάλιστα... τα ασυμβίβαστα, με έμφαση στις αποκρυφιστικές δοξασίες και τις σκοταδιστικές

δημίας. Θα τους βρει όμως στο πρόσωπο των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας μας. Διότι αυτοί είναι οι πραγματικοί συνεχιστές των μεγάλων φιλοσόφων της έλληνικής Αρχαιότητας.

Μια άλλη «σάλτσα» στον μύθο του κλεισίματος των σχολών της Αθήνας είναι αυτή που υποστηρίζει –ή αφήνει να έννοηθεί– ότι το άνυπαρκτο διάταγμα του Ιουστινιανού έπέφερε το βίαιο τέλος της φιλοσοφίας, ή οποία άκμαζε στην Αθήνα, τη λαμπρή πρωτεύουσα του αρχαίου κόσμου, που ο Χριστιανισμός θέλησε να σβήσει. Στην πραγματικότητα, τίποτα δεν βρίσκεται πιο μακριά από την αλήθεια από το να θεωρούμε ότι η Αθήνα της εποχής ήταν μια πόλη στην οποία... άκμαζε ή φιλοσοφία. Οί μαρτυρίες που πιστοποιούν για τί ακριβώς «άκμή» μιλήσαμε είναι ούκ όλίγες:

“Όταν περισσότερο από έναν αιώνα πριν τον Ιουστινιανό ο Συνέσιος είχε μεταβεί στην Αθήνα, για να σπουδάσει φιλοσοφία, είχε δοκιμάσει τέτοια άπογοήτευση, ώστε εύχεται σε έπιστολή του να χανόταν κακήν κακώς ο καπετάνιος του πλοίου που τον είχε φέρι εκεί όπου μόνο οί όνομασίες θύμιζαν πια το ένδοξο παρελθόν¹⁸. Σχολιάζει ότι

17 Edward Gibbon, *The history of the decline and fall of the Roman empire*, ed. William Smith, vol. V, σελ. 92.

18 Συνεσίου, *Έπιστολή ΡΛΣΤ΄, Τῷ ἀδελφῷ*, ed. R. Hercher, 136.6-8.

ή Ἀθήνα, πάλαι ποτέ ἐστία σοφῶν, δὲν ἦταν πιὰ δίασημη παρὰ γιὰ τοὺς... μελισσοουργοὺς τῆς¹⁹. Καὶ προσθέτει ὅτι τῆ θέση τῶν σπουδαίων φιλοσόφων τοῦ παρελθόντος εἶχαν πάρει δύο «Πλουτάρχισοσοφισταί» (τοὺς ὀνομάζει ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας Πλουτάρχου τοῦ Ἀθηναίου), οἱ ὁποῖοι δὲν προσήλκυαν μαθητὲς μὲ τὴ φήμη τῶν μαθημάτων καὶ τῆς σοφίας τους, ἀλλὰ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς δωροδοκήσουν... μὲ δοχεῖα μέλι ἀπὸ τὸν Ὑμηττό²⁰...

Ἐξάλλου, λίγα μόλις χρόνια πρὶν τὸν Ἰουστινιανό, ὁ Αἰνεῖας ὁ Γαζαῖος στὸ διαλογικὸ του ἔργο *Θεόφραστος*, ποὺ εἶναι γραμμένο πάνω στὰ πρότυ-

Αὐτοκρατορία τοῦ Χριστιανισμοῦ («ἐπεὶδὴ αὐτοὺς ἢ παρὰ Ῥωμαίοις κρατοῦσα ἐπὶ τῷ κρείττονι δόξα οὐκ ἤρρεσκεν»), ἀποφάσισαν νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν Περσικὴ Αὐτοκρατορία, προσδοκῶντας ὅτι θὰ ἔβρισκαν στὸ πρόσωπο τοῦ νέου Πέρση βασιλιᾶ τὸν «φιλόσοφο-βασιλέα» τοῦ Πλάτωνα. Ἐννοεῖται ὅτι κανένας δὲν τοὺς ἔδιωξε, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ἦταν ποὺ ἔκαναν αὐτὴ τὴν ἐπιλογή.

Νὰ λοιπόν: ἴσως αὐτὴ τὴ μετεγκατάσταση τῶν ἐπτὰ φιλοσοφούντων στὴν Περσία νὰ παρανόησε ὁ «χαμηλῶν πτήσεων» χρονογράφος Ἰωάννης Μαλίθης καὶ νὰ θεώρησε ὅτι ἔκλεισε ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀθήνας μὲ αὐτοκρατορικὸ δίαταγμα

Ἀκόμα καὶ ὁ σημαντικὸς ἱστορικὸς τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ Gibbon, παρὰ τὴν τάση του νὰ βλῆπει τὸν Χριστιανισμὸ ὡς αἰτία παρακμῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, γράφει γιὰ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας ὅτι πρόκειται γιὰ διανοητὲς «τοὺς ὁποῖους ὁ Πλάτων θὰ ντρεπόταν νὰ ἀναγνωρίσει ὡς συνεχιστὲς του».

Στὴν πραγματικότητα, λοιπόν, ἂν θελήσει κάποιος νὰ ἀναζητήσει τοὺς συνεχιστὲς τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, προφανῶς καὶ δὲν θὰ τοὺς βρεῖ στοὺς διδασκάλους τῆς νεοπλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Θὰ τοὺς βρεῖ ὅμως στὸ πρόσωπο τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Διότι αὐτοὶ εἶναι οἱ πραγματικοὶ συνεχιστὲς τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῆς ἐλληνικῆς Ἀρχαιότητας.

πα τῶν πλατωνικῶν διαλόγων, ἐμφανίζει τὸν Θεόφραστο νὰ λέει ὅτι ἀκόμα καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου εἶχε κάποτε λάμψει, ἡ φιλοσοφία εἶναι «παντελῶς ἄγνωστη καὶ ριγμένη στὸ μηδέν»²¹...

Γιὰ τέτοια... «ἀκμή» μιλάμε...

Κλείνοντας, εἶναι χρήσιμο νὰ σταθοῦμε σὲ ἓνα γεγονός ποὺ μᾶς παραδίδει ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱστορικὸς Ἀγαθίας²², καθὼς αὐτὸ τὸ γεγονός ἴσως νὰ ἦταν ἀκριβῶς ὅ,τι παρανόησε ὁ Μαλίθης. Δύο χρόνια μετὰ τὸ περίφημο 529 μ.Χ., τὸ 531, ἀνέβηκε στὸν θρόνο τῆς Περσικῆς Αὐτοκρατορίας ὁ Χοσρόης Α', ὁ ὁποῖος εἶχε τὴ φήμη ἡλίου ἀνδρός, ποὺ τιμοῦσε τὴ φιλοσοφία. Τότε ἐπτὰ ἐθνικοὶ φιλοσοφούντες (ἄχι κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τὴ νεοπλατωνικὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας), ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση στὴ Βυζαντινὴ

- ἐνῶ βέβαια οὔτε τέτοιο αὐτοκρατορικὸ δίαταγμα ὑπῆρξε, οὔτε ἡ νεοπλατωνικὴ Ἀκαδημία ἔκλεισε. Πρέπει ὅμως νὰ γίνουν καὶ ἐδῶ δύο διευκρινίσεις.

Πρῶτον: Ἐπεὶδὴ ὅσοι ἐπέιγονται νὰ πολεμήσουν τὸν Χριστιανισμὸ ἀναφέρονται σὲ αὐτοὺς τοὺς ἐπτὰ, κάνοντας λόγος γιὰ τοὺς «τελευταίους Ἕλληνας φιλοσόφους», εἶναι χρήσιμο νὰ θυμηθοῦμε τὰ ὀνόματά τους: Δαμάσκιος ὁ Σῦρος, Σιμπλικίος ὁ Κίλικας, Εὐλάμιος ὁ Φρύγας, Πρισκιανὸς ὁ Λυδός, Ἑρμείας καὶ Διογένης ἀπὸ τὴ Φοινίκη, Ἰσίδωρος ὁ Γαζαῖος... Τώρα, θὰ ἄξιζε νὰ διερωτηθεῖ κανεὶς γιὰ αὐτοὺς ἦταν περισσότερο «Ἕλληνες» ἀπὸ τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀναμφίβοτα Ἕλληνες καὶ κατὰ τὸ γένος καὶ κατὰ τὴ γλῶσσα καὶ κατὰ τὴν παιδεία... Σίγουρα, πάντως, οἱ ἐπτὰ αὐτοὶ δὲν ἦταν Ἕλληνες κατὰ τὴ φιλοσοφία ποὺ δίδασκαν, ἡ ὁποία, ὄντας ἓνα συνονθύλευμα ἀποκριφιστικῶν δοξασιῶν καὶ σκοταδιστικῶν πρακτικῶν, δὲν εἶχε καμμία ἀπολύτως σχέση μὲ τὴ λαμπρὴ φιλοσοφικὴ κληρονομία τῆς Ἀρχαιότητας.

Δεύτερον: Ἀκόμα καὶ ἂν οἱ ἐπτὰ αὐτοὶ φιλοσοφούντες δὲν ἐκδιώχθηκαν, ἀλλὰ ἐπέλεξαν νὰ μετεγκατασταθοῦν στὴν Περσία, ἀκόμα κι ἔτσι δὲν

19 Συνεσίου, ὁ.π., 136.18-20.

20 Συνεσίου, ὁ.π., 136.20-23.

21 Αἰνεῖου Γαζαίου, *Θεόφραστος*, PG 85, 877.5-9.

22 Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Μυρναίου, *Ἱστοριῶν Β'*, PG 88, 1396.9 κ.έ.

δυσκολεύεται κανείς να φαντασθεῖ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖται τὸ συγκεκριμένο περιστατικό ἀπὸ ὄσους ἐπέιγονται νὰ συκοφαντήσουν τὸν Χριστιανισμό, μὲ κορῶνες γιὰ ἐξορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὸν τόπο πού τὴ γέννησε κτλ. Γι' αὐτὸ εἶναι χρήσιμο νὰ γνωρίζουμε ὅλη τὴν ἱστορία, καὶ ὄχι μέρος τῆς, αὐτὸ πού συνήθως μνημονεύεται, ἀλλὰ δὲν εἶναι παρὰ ἡ «μισὴ ἀλήθεια»:

Τὰ περὶ κλεισίματος τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας δῆθεν μὲ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν «ἀποφράδα» χρονολογία 529 μ.Χ., δὲν εἶναι παρὰ ψέμμα καὶ μῦθος. Ψέμμα καὶ μῦθος πέρα ὡς πέρα, πού ὅμως χρησιμοποιεῖται κατὰ κόρον, γιὰ νὰ κτυπηθεῖ ὁ Χριστιανισμός. Καὶ βεβαίως, ὅσοι χρησιμοποιοῦν τόσο ἀνευδοίαστα τὰ ψέμματα καὶ τοὺς μύθους, γιὰ νὰ κτυπήσουν τὸν Χριστιανισμό, προφανῶς τὸ κάνουν γιὰ ἕναν πολὺ ἀπλὸ λόγo: ἐπειδὴ τοὺς λείπουν οἱ ἀλήθειες...

Οἱ ἑπτὰ ἔθνικοι φιλοσοφοῦντες, λοιπόν, μετέβησαν πράγματι μὲ προσδοκίες στὴν Περσία. ΑΛΛΑ ἀπογοτεύθηκαν τόσο ἀπὸ τὰ ὅσα βρῆκαν ἐκεῖ, ὥστε πολὺ σύντομα ἄρχισαν νὰ οἰκτεῖρουν τοὺς ἑαυτοὺς τους γιὰ τὴν ἀνοησία τους καὶ νὰ ποθοῦν νὰ ἐπιστρέψουν! Καὶ μοιλονότι ὁ Χοσρόης ἐπιθυμοῦσε νὰ τοὺς κρατήσει κοντὰ του καὶ τοὺς ὑποσχόταν τιμὲς καὶ μεγαλεῖα, αὐτοὶ δὴλῶσαν ἀνοικτὰ ὅτι «προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν εὐθὺς μὲ τὸ πού θὰ περνοῦσαν τὰ σύνορα, παρὰ νὰ μείνουν στὴν Περσία περιβαλλόμενοι μὲ τίς πιὸ μεγάλες τιμὲς»²³! Καὶ πράγματι, οἱ ἑπτὰ φιλοσοφοῦντες ἐπέστρεψαν στὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ὅπου καὶ ἔζησαν τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς τους εἰρηνικά, ἀφοῦ σὲ συνθή-

κη πού ὑπεγράφη ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀνάμεσα στὸ Βυζάντιο καὶ τὴν Περσία συμπεριελήφθη εἰδικὸς ὅρος, ὁ ὁποῖος ἐξασφάλιζε στοὺς ἑπτὰ φιλοσόφους πλήρη θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἐγγυᾶτο ὅτι κανεὶς δὲν θὰ τοὺς ὑποχρέωνε νὰ μεταβάλουν τὴν «πατρῶαν δόξαν»²⁴.

“Ὅπως εἶναι φανερὸ ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶδαμε παραπάνω, τὰ περὶ κλεισίματος τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας δῆθεν μὲ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν «ἀποφράδα» χρονολογία 529 μ.Χ., δὲν εἶναι παρὰ ψέμμα καὶ μῦθος. Ψέμμα καὶ μῦθος πέρα ὡς πέρα, πού ὅμως χρησιμοποιεῖται κατὰ κόρον, γιὰ νὰ κτυπηθεῖ ὁ Χριστιανισμός. Καὶ βεβαίως, ὅσοι χρησιμοποιοῦν τόσο ἀνευδοίαστα τὰ ψέμματα καὶ τοὺς μύθους, γιὰ νὰ κτυπήσουν τὸν Χριστιανισμό, προφανῶς τὸ κάνουν γιὰ ἕναν πολὺ ἀπλὸ λόγo: ἐπειδὴ τοὺς λείπουν οἱ ἀλήθειες...

Δυστυχῶς ὅμως, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ μῦθο ἐπιμελῶς καθλιεργημένο ἐπὶ αἰῶνες καὶ βαθιὰ ριζωμένο...

Καθὼς ἡ κόρη μου Κωνσταντίνα εἶναι μαθήτρια τῆς Ἐ' Δημοτικοῦ, ἀνοιξα ἀπὸ περιέργεια τὸ βιβλίο τῆς Ἱστορίας πού διδάσκεται, μὲ τίτλο: Ἱστορία. Στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Στὴ σελίδα 43, ἐντὸς παισίου –γιὰ νὰ μὴν τυχὸν καὶ περάσει ἀπαρατήρητη ἡ «σημαντικὴ πληροφορία»– καὶ συνοδευόμενη ἀπὸ εἰκόνα, ὑπάρχει μιὰ παράγραφος μὲ τὸν τίτλο: «Μιά “σκιερὴ σελίδα” τοῦ Ἰουστινιανοῦ». Καὶ γράφει: «Τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας του (529 μ.Χ.) ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκλήισε τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Ἀθήνας, πού λειτουργοῦσε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνα (ἐννέα αἰῶνες πρὶν), ἐπειδὴ θεωροῦσε ὅτι ἦταν ὁ τελευταῖος χώρος συντήρησης τῆς ἀρχαίας λατρείας. Οἱ δάσκαλοι τῆς Σχολῆς ὑποχρέωθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη καὶ νὰ ζήσουν ἀλλοῦ χωρὶς τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουν»...

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

23 Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Μυρναίου, ὁ.π., PG 88, 1396.52-1397.4: «Καίτοι ἔστεργέ τε αὐτοὺς ἐκεῖνος καὶ μένειν ἠξίου, οἱ δὲ ἄμεινον εἶναι σφίσιν ἠγοῦντο, ἐπιβάντες μόνον τῶν Ῥωμαϊκῶν ὀρίων, αὐτίκα, οὕτω παρασχόν, καὶ τεθνάναι, ἢ μένοντες παρὰ Πέρσαις τῶν μεγίστων γερῶν μεταλαγχάνειν».

24 Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Μυρναίου, ὁ.π., PG 88, 1397.6-15: «Ἀπάναντο δὲ ὅμως τῆς ἐκδημίας, οὐκ ἐν βραχεῖ τι καὶ ἡμελημένῳ, ἀλλ' ὅθεν αὐτοῖς ὁ ἐφεξῆς βίος εἰς τὸ θυμῆρές τε καὶ ἥδιστον ἀπετελεύτησεν. Ἐπειδὴ γὰρ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου Ῥωμαῖοί τε καὶ Πέρσαι σπονδὰς ἔθεντο καὶ ξυνθήκας, μέρος ὑπῆρχε τῶν κατ' αὐτὰς ἀναγεγραμμένων, τὸ δεῖν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ σφέτερα ἦθη κατιόντας βιοτεύειν ἀδεῶς τὸ λοιπὸν ἐφ' ἑαυτοῖς, οὐδὲν ὅτιοιεν πέρα τῶν δοκούντων φρονεῖν, ἢ μεταβάλλειν τὴν πατρῶαν δόξαν ἀναγκαζόμενους».

Στοῦ ἀπολογισμοῦ τὴν ὥρα

Ἰούλιος. Καλοκαίρι γηλοκὸ ἔφθασε ξανὰ στὴ γῆ.
Ὁ Οὐρανός, ἡ θάλασσα, τὰ βουνά, οἱ πεδιάδες,
ὁ κόσμος ὁλόκληρος ντύθηκε μὲ φῶς.

Μία ἀκόμη χρονιὰ ἀγωνίας καὶ μάχης γιὰ
ὄλους μας ἔφυγε, πέρασε μαζὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ
χειμῶνα.

Μία ἀκόμη χρονιὰ δουλειᾶς, ἀγῶνων καὶ μό-
χθου γιὰ τὰ παιδιά μας, τὸν μικρὸ καὶ μεγάλῳ μα-
θητόκοσμο, τέλειωσε, ἔκλεισε μαζὶ μὲ τὸ κλείσιμο
τῶν σχολεῖων.

Τώρα ἡ ὥρα τοῦ ἀπολογισμοῦ βρίσκεται πιὰ
μπροστὰ μας.

Πῶς θὰ τὴν ἀντικρύσουμε; Τὰ ἀποτελέσματα
ποιά θάναί τάχα;

Θὰ εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ μόχθου καὶ τῆς θυσίας
μας πλούσιοι καὶ καλοὶ;

Θὰ γελάσουν ἀπὸ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση τὰ
χεῖλη τῶν παιδιῶν μὰ καὶ τὰ δικά μας, ἢ μήπως
ἡ ἀπογοήτευση καὶ τὸ δάκρυ πλημμυρίσουν τὰ
μάτια καὶ τὴν καρδιά μας;

Θὰ ἔχουμε ἄραγε κερδίσει τὴ μάχη, ἢ θὰ τὴν
ἔχουμε χάσει;

Μέσα στὴν ὥρα τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας
μας, μέσα στὴν ὥρα τῆς λαχτάρας καὶ τῆς προ-
σμονῆς μας, ἡ φωνὴ κάποιου Μεγάλου Ἀγωνιστῆ,
ποὺ ἀγωνίστηκε πρὶν ἀπὸ μᾶς εἴκοσι αἰῶνες, καὶ
ποὺ τοῦτο τὸν μῆνα γιορτάζει, ἀκούγεται καὶ πάλι,
πάντα ζεστή, πάντα ἐπίκαιρη, πάντα νέα.

Μιὰ φωνὴ ποὺ δίνει κουράγιο στὸν ἀγῶνα μας,
ποὺ μᾶς δυναμώνει, ποὺ μᾶς γεμίζει ἐλπίδα καὶ
θάρρος.

Μιὰ φωνὴ ποὺ, ὅποιο κι ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα
τῆς μάχης μας, ἀνεβάζει τὸ φρόνημά μας, τὸ κάνει
ἀκμαῖο καὶ πάντα ἀγωνιστικό.

Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ «μεγάλου πρωταγωνιστῆ
τῆς Ἀλήθειας στὸν Παγκόσμιο στίβο», ποὺ μᾶς
δίνει τὴ δύναμη νὰ κερδίζουμε τοὺς «χαμένους
ἀγῶνες μας» καὶ νὰ μὴ «χάνουμε τὶς κερδισμένες
νίκες μας».

«Τραβῆξτε μπροστὰ ὅσοι τὴ μάχη κερδήσατε»!
Μὰ καὶ «ὅσοι χάσατε, τὸν ἀγῶνα ὁλόκληρο δὲν
χάσατε»!

Προχωρῆστε μὲ καινούργια αἰσιοδοξία καὶ θάρ-
ρος, μὲ καινούργιες ἐλπίδες καὶ ἀγωνιστικότητα.

«Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπρο-
σθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ
βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως...» (Φιλ., γ' 14)

Γονεῖς καὶ παιδιά,

Λένε πῶς «ἡ στιγμὴ τῆς πτώσεως εἶναι ἡ πιὸ
πολύτιμη στιγμὴ νὰ συνειδητοποιήσει κανεὶς τὶς
δυνάμεις του καὶ νὰ τὶς ἀναμετρήσει».

Ἄς κάνουμε λοιπὸν κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο.

Ἄς ἀησμονήσουμε τὰ ὅσα ἔγιναν, ὅπως ἐκεῖνος
ὁ «πρῶτος μετὰ τὸν Ἔνα» μᾶς παραγγέλλει, καὶ
κάνοντάς τον ἰσολογισμό μας ἄς σπεύσουμε πρὸς
ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἔμπρὸς μας.

Ὁ ἀγῶνας δὲν τέλειωσε, ὁ δρόμος εἶναι μακρὺς,
καὶ τὸ τελικὸ βραβεῖο τῆς νίκης μας περιμένει.

Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἄς προχωρήσουμε!

Σήματα καταλληλότητας τηλεοπτικῶν προγραμμάτων

παρακολουθήσει κάθε είδους περιεχόμενο, έως και το πιο άρρωστημένο ή έμετικό.

2. Είναι επιτρεπτό από το νομικό σύστημα της χώρας και από το λεγόμενο Ε.Σ.Ρ. να άκουγεται αυτό το μήνυμα από την Τηλεόραση σε ΕΠΙΜΟΝΕΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΕΙΣ σε χρόνους που μπορεί να άκουνε μικρά παιδιά;

Δηλαδή, γιατί ένα μικρό παιδί να πρέπει να άκούσει για «χρήση ναρκωτικῶν ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιῶν», για «σέξ», για «βία» και για «ακατάλληλη φρασεολογία»;

Γιατί ένας γονιός να υποχρεώνεται να άπαντήσει σε ένα μικρό παιδάκι που θα τον ρωτήσει τί σημαίνουν όλα αυτά, και τί πρέπει να πει;

Άκόμα χειρότερα, ποιοί κίνδυνοι αναφύονται, αν ένα μικρό παιδί άποφασίσει να ρωτήσει «φίλους» για π.χ. τη χρήση ναρκωτικῶν;

3. Έαν τελικά είναι «Νόμιμο» να έκπέμπονται τέτοια προγράμματα από την Τηλεόραση, είναι άραγε και Ήθικό; Είναι μήπως Ώφελιμο;

Μήπως, αντίθετα, αυτά τα προγράμματα προάγουν την έκπτωση τῶν ήθῶν, την έξαχνείωση τῶν ανθρώπων και την πυροδότηση άρρωστημένων παθῶν;

Μήπως όδηγοῦν στη διάπραξη εγκλημάτων και στην άμβλυση τῶν ανθρώπινων άντανακλαστικῶν στην βία και στη διαστροφή;

Ή πρόσφατη προβολή μιᾶς σειρᾶς που άναφέρθηκε στη ζωή ένός Άγίου τῆς Έκκλησίας μας και ή τεράστια άποδοχή τῆς όποίας έτυχε από τους θεατές, και κυρίως από τους νέους, δείχνει τῆ δίψα τοῦ κόσμου για ύγιες περιεχόμενο. Οί ήθοποιοί θα έπρεπε να διδάσκονται ότι ή λέξη «Ήθοποιός» σημαίνει «Ή ποιῶν ήθος», και ότι έχουν εϋθύνη εναντι τῶν θεατῶν.

Άλλὰ και εμεῖς ὡς θεατῆς όφείλομε να έλέγχομε τους φορεῖς που έκπέμπον περιεχόμενο και να γνωρίζομε ότι εμεῖς τους χρηματοδοτοῦμε, γιατί ΤΟΝ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΧΡΟΝΟ πουλοῦν και θησαυρίζουν!

Άκούω ξανά και ξανά στην τηλεόραση, και μάλιστα σε χρόνους που τὰ παιδιά είναι ενεργά μέσα στο σπίτι και είναι πιθανόν να άκουῦν την τηλεόραση, την έπεξήγηση τῶν σημάτων καταλληλότητας τηλεοπτικῶν προγραμμάτων, όπου άκούμε την έκφωνήτρια να άναηλϋει ότι συγκεκριμένα σήματα σηματοδοτοῦν προγράμματα που περιέχουν σκηνές σέξ, βίας, χρήση ναρκωτικῶν ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιῶν ή ακατάλληλη φρασεολογία.

Έμεῖς ὡς θεατῆς όφείλομε να έλέγχομε τους φορεῖς που έκπέμπον περιεχόμενο και να γνωρίζομε ότι εμεῖς τους χρηματοδοτοῦμε, γιατί ΤΟΝ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΧΡΟΝΟ πουλοῦν και θησαυρίζουν!

Άπορίες:

1. Είναι επιτρεπτό από το νομικό σύστημα τῆς χώρας να έκπέμπονται από ένα Μέσο Μαζικῆς Έπικοινωνίας ὅπως ή Τηλεόραση προγράμματα που περιέχουν τὰ άνωτέρω; Σημειῶνω ότι ή έρώτηση άφορᾶ την Τηλεόραση, δηλαδή ένα Μ.Μ.Ε. που βρίσκεται μέσα σε ὅλα τὰ σπίτια, και ὄχι τὸν Κινηματογράφο ή τὸ θέατρο, όπου μπορεί να πάει κάποιος, μετὰ από προσωπική του έπιλογή, και να

Adolescence

‘Υπάρχει και ὁ ἄλλος τρόπος

Εἶδα τὴν τηλεοπτικὴ minι σειρά “Adolescence” (= Ἐφηβεία). Διάβασα κάμποσα σχόλια, ἄλλα ἀρνητικά, ἄλλα θετικά. Διάβασα και σχολιασμοὺς ἀπὸ ψυχολόγους και κοινωνιολόγους.

Πρώτη ἐντύπωση: γροθιά στὸ στομάχι, ποὺ σὲ ἀφήνει ἄφωνο και ἡμιλιπόθυμο. “Ἐνα δεκαετρίαχρονο παιδι φτάνει νὰ σκοτώσει μὲ κουζινομάχαιο μιὰ συμμαθήτριά του! Θυμὸς, ἀπίστευτος θυμὸς! “Ὅλα ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ ἠλεκτρονικὸ bullying. Τὸ σχολεῖο τοῦ παιδιοῦ ἔνα ἀνεξέλεγκτο πεδίο ἐκμαυλισμοῦ. Οἱ δάσκαλοι ἀνίκανοι νὰ ἐπιδράσουν στὰ παιδιὰ και νὰ τὰ παιδαγωγήσουν. Οἱ παιδικὲς ψυχὲς ἀπόλυτα ἐκτεθειμένες στὴ σεξουαλικότητα, ἡ ὁποία μένει ἐντελῶς ἀνεξέλεγκτη, μένει μόνο στὸ ἔνστικτο, δὲν χαλιναγωγεῖται, δὲν τίθεται κἂν θέμα αὐτοκυριαρχίας και σωφροσύνης (αὐτὰ εἶναι ξεπερασμένα ἄλλαωστε!). Ἐκτεθειμένα ἐπίσης ὡς θηράματα στὴν ἀσύλληπτη δύναμη τοῦ διαδικτύου. Τὰ likes και τὰ σχόλια και τὰ emoji σὲ φωτογραφίες και ἀναρτήσεις, αὐτὰ καθορίζουν τὴν ὑπαρξή τους, αὐτὰ χτίζουν τὴ προσωπικότητά τους, αὐτὰ τὰ περιθωριοποιοῦν, αὐτὰ καταστρέφουν τὴν αὐτοεκτίμησή τους, αὐτὰ ὀπλίζουν τὸ χέρι τους!

Οἱ γονεῖς εἶναι ἀπλοῖ, καθημερινοὶ ἄνθρωποι. Νοιάζονται γιὰ τὰ παιδιὰ τους. Δὲν εἶναι περιθωριακοὶ ἢ ἐξαρτημένοι ἢ ἰδιαίτερα φτωχοὶ ἢ ἄξεστοὶ ἢ κακοποιητικοί. Ἡ οἰκογένειά τους φαίνεται ἀπόλυτα φυσιολογική, μέχρι τὴ στιγμή ποὺ ξεσπάει αὐτὸς ὁ τυφώνας. Ἀναηλογίζονται ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ ἔφταιξε. Καταλήγουν μὲ πολὺ πόνο και πολὺ δάκρυα στὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶχαν προσπαθήσει περισσότερο.

Ποιὸ θὰ ἦταν αὐτὸ τὸ περισσότερο; Αὐτὸ εἶναι τὸ ζητούμενο! Αὐτὸ εἶναι τὸ ζητούμενο και στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία, ποὺ βλέπει τὴ βία μεταξὺ τῶν ἀνηλίκων νὰ γιγαντώνεται και τρομάζει.

Οἱ ψυχολόγοι –καλὰ κάνουν– ψάχνουν νὰ βροῦν τις αἰτίες στὴν ἀνατροφή τῶν ἴδιων τῶν γονέων και στὸν ποιοτικὸ χρόνο ποὺ αὐτοὶ περνοῦν μὲ τὰ παιδιὰ τους, ἄλλα συνήθως ἢ βοήθειά τους ζητεῖται, ὅταν ἦδη ἔχουν παγιωθεῖ ἄσχημες καταστάσεις. Οἱ ἀτυνητικοὶ τρέχουν νὰ σβήσουν τις “φωτιές”, ἀφοῦ αὐτὲς ἔχουν ἀνάψει, ἔχει δηλαδὴ πέσει τὸ ξύλιο. Οἱ δικαστὲς βρίσκονται μπροστὰ στὸ δίλημμα: νὰ τιμωρήσουν τὰ νεαρὰ παιδιὰ, στέλνοντάς τα σὲ ἰδρύματα ποῦ... δὲν ὑπάρχουν ἢ ὅπου τὰ παιδιὰ δὲν θὰ βροῦν τὴ φροντίδα και τὴν ἐπίβλεψη και τὴν παιδαγωγία γιὰ νὰ διορθωθοῦν, ἢ νὰ τὰ ἀφήσουν ἐλεύθερα... γιὰ νὰ κάνουν τί; τὰ ἴδια και χειρότερα; Οἱ γονεῖς ποὺ νοιάζονται γιὰ τὰ παιδιὰ τους νιώθουν ἀδύναμοι και ἀπροστάτετοι, φαντασιώνονται παντοῦ κινδύνους, παλεύουν μὲ τὴν προσκόλληση τῶν παιδιῶν στὰ

Τί κάνουμε; Πρὶν ἀπὸ πολὺ χρόνια εἶχα ρωτήσῃ ἕναν νεαρὸ πατέρα τριῶν ἀγοριῶν πῶς πᾶνε τὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο. «*Στὰ γράμματα καλὰ πηγαίνουν. Κι ἂν δὲν τὰ μάθουν ὅλα, δὲν πειράζει. Τὴν ψυχούλα τους ποιὸς θὰ ἀγγίξει; Ποιὸς θὰ μιλήσει στὴν καρδιά τους;*». Φέρνω πάντα στὸν νοῦ μου τὴν ἀγωνία ἐκείνου τοῦ πατέρα. Και νομίζω πῶς ἔβαλε τὸ χέρι του στὸν τύπο τῶν ἡλίων. Τὰ παιδιὰ ἔχουν ψυχούλα, ποὺ κάποιος πρέπει νὰ τὴν ἀγγίξει και νὰ τὴν φροντίσει και νὰ τὴν ὀδηγήσει μὲ λεπτότητα και ἀγάπη στὴν ὠριμότητα. Σήμερα τὰ παιδιὰ ἀνατρέφονται, σὰν νὰ ἔχουν μόνο σῶμα και μυαλό. Ἡ ψυχὴ δὲν ὑπάρχει! Τὴν ἔχουμε κλείσει σ’ ἕνα μπουντρούμι. Τὴν ἀγνοοῦμε.

«μέσα» και με άγριες συμπεριφορές των παιδιών τους πολύ δύσκολα διαχειρίσιμες. Το σχολείο φοβάμαι πως έχει σκώσει ψηλά τα χέρια.

Τί κάνουμε; Πριν από πολλά χρόνια είχα ρωτήσει έναν νεαρό πατέρα τριών αγοριών πώς πάνε τα παιδιά στο σχολείο. «Στα γράμματα καλά πηγαίνουν. Κι αν δεν τα μάθουν όλα, δεν πειράζει. Την ψυχούλα τους ποιος θα αγγίξει; Ποιος θα μιλήσει στην καρδιά τους;». Φέρνω πάντα στον νοῦ μου την αγωνία εκείνου του πατέρα. Και νομίζω πως έβαλε το χέρι του στον τύπο των ήλων. Τα παιδιά έχουν ψυχούλα, που

Μαζί με την ψυχή κλείσαμε στα μπουντρούμια και πολύ σπουδαίους παιδαγωγούς, διαχρονικούς και καταξιωμένους, που μᾶς προέτρεπαν να νοιαστοῦμε για την ψυχή. «*Ἐπιμελῆσθαι ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου*». Όλα παρέρχονται σὰν ὄνειρο και μαραίνονται σὰν ἄνθος, κι ἐκεῖνο που μένει εἶναι ἡ ἀθάνατη ψυχή μας. Ἄς κάνουμε κάτι και γι' αὐτήν. Και τί ζητάει ἡ ψυχή μας; Ζητάει νὰ βρεῖ ἀνάπαυση, γαλήνη, τροφή, ἐλπίδα. Ποῦ τὰ ζητάει; Στὸν Πλάστη της και Θεό της, στὸν Δημιουργὸ και Δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ παιδικὴ ψυχούλα πρέπει νὰ σκεπαστεῖ με τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, νὰ προστατευτεῖ με τὴν προσευχὴ τῶν γονιῶν της, νὰ τραφεῖ με τὴ Θεία Κοινωνία, νὰ ἀκούσει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, που εἶναι σωτήριος και καθαρτικός. Κανένας γονιὸς δὲν εἶναι τέλειος οὔτε μπορεῖ νὰ φερθεῖ ἄψογα. Μπορεῖ ὅμως νὰ προσευχηθεῖ με θερμὴν γιὰ τὸ παιδί του. Μπορεῖ νὰ τὸ ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησία. Μπορεῖ νὰ τοῦ διαβάσει βιβλία ὠφέλιμα, π.χ. βίους ἁγίων. Μπορεῖ νὰ τὸ ὀδηγήσει σὲ παιδικὲς συντροφικὲς καθαρὲς, ὅπως εἶναι τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα.

Ἄφοῦ εἶδα τὴ σειρά "Adolescence" (τὴν Παρασκευή, 21/3) και ψυχοπληκώθηκα, πῆγα ὅπως εἶχα προγραμματίσει στους Χαιρετισμοὺς στὴν Ἄχειροποίητο, ὅπου ἔψαλαν τετρακόσια παιδιά ἀπὸ δημο-

Μαζί με την ψυχή κλείσαμε στα μπουντρούμια και πολύ σπουδαίους παιδαγωγούς, διαχρονικούς και καταξιωμένους, που μᾶς προέτρεπαν να νοιαστοῦμε για την ψυχή. «*Ἐπιμελῆσθαι ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου*». Όλα παρέρχονται σὰν ὄνειρο και μαραίνονται σὰν ἄνθος, κι ἐκεῖνο που μένει εἶναι ἡ ἀθάνατη ψυχή μας. Ἄς κάνουμε κάτι και γι' αὐτήν. Και τί ζητάει ἡ ψυχή μας; Ζητάει νὰ βρεῖ ἀνάπαυση, γαλήνη, τροφή, ἐλπίδα. Ποῦ τὰ ζητάει; Στὸν Πλάστη της και Θεό της, στὸν Δημιουργὸ και Δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ παιδικὴ ψυχούλα πρέπει νὰ σκεπαστεῖ με τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, νὰ προστατευτεῖ με τὴν προσευχὴ τῶν γονιῶν της, νὰ τραφεῖ με τὴ Θεία Κοινωνία, νὰ ἀκούσει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, που εἶναι σωτήριος και καθαρτικός.

κάποιος πρέπει να την αγγίξει και να την φροντίσει και να την ὀδηγήσει με λεπτότητα και ἀγάπη στὴν ὠριμότητα. Σήμερα τὰ παιδιά ἀνατρέφονται, σὰν νὰ ἔχουν μόνο σῶμα και μυαλό. Ἡ ψυχή δὲν ὑπάρχει! Τὴν ἔχουμε κλείσει σ' ἓνα μπουντρούμι. Τὴν ἀγνοοῦμε.

Ὅμως, πῶς νὰ τὸ κάνουμε; Ὑπάρχει, και ἡ θὰ τραφεῖ με τροφή καθαρὴ και ὑγιεινὴ και θὰ ὠριμάσει ὁμορφα, ἡ θὰ τραφεῖ με σκουπίδια και θὰ γίνε τρομακτικὴ! Εἶναι γνωστὴ ἡ ἰνδιάνικη παροιμία: «Ἔχουμε δυὸ λύκους μέσα μας, ἓναν καλὸ και ἓναν κακό. Ποιὸς θὰ μεγαλώσει και θὰ κυριαρχήσει μέσα μας; Αὐτὸς που θὰ ταῖσουμε περισσότερο!»

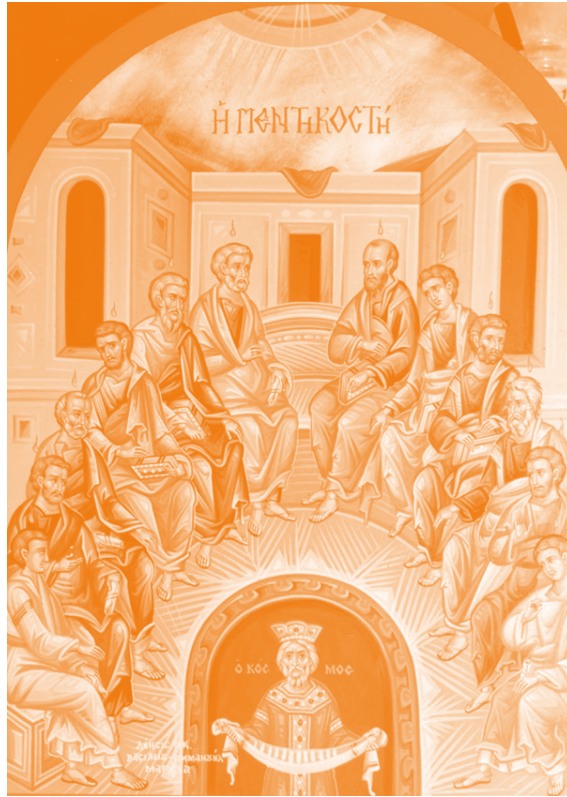
τικά και γυμνάσια τῆς Θεσσαλονίκης και ὄχι μόνο. Λυτρώθηκα! Ἐνίωσα ἀκράδαντα πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντίδοτο στὸν πόνο που πριν λίγες ὥρες εἶχα νιώσει. Κι ὕστερα εἶδα και τὴ σειρά «Ἅγιος Παῖσιος». Ὁλη ἡ θλίψη ἔφυγε ἀπὸ τὴν καρδιά μου. Πλημμύρισε γαλήνη!

Ὑπάρχει και ὁ ἄλλος τρόπος! Και μᾶς προσφέρεται δωρεὰν και ὑπεράφθονα!

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΜΕΝΙΔΟΥ
Συν/χος δασκῆλα

«Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν...»

«**Π**εντηκοστήν ἐορτάζομεν καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν...», ἐξαγγέλλει ἡ Ἐκκλησία μας. «Κυριακῇ ὀγδόῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν», διαμνύει ὁ ἱερός Συναξαριστής. «Μυστήριον μέγα τε καὶ σεβάσιμον» τελεσιουργεῖται φέτος στὶς 8 Ἰουνίου. Καὶ ὁ ὑμνογράφος μὲ ἀνεκλήλητη χαρὰ περιγράφει: «**Παράδοξα σήμερον εἶδον τὰ ἔθνη πάντα ἐν πόλει Δαυῖδ, ὅτε τὸ Πνεῦμα κατῆλθε τὸ ἅγιον ἐν πυρίναις γλώσσαις**». Τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ Ἑβραῖοι γιόρταζαν τὴν ἐορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς. Πενῆντα μέρες μετὰ τὸ Πάσχα, τὴ διάβαση δηλαδὴ τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσης, παρέλαβαν τὸν Νόμο τοῦ Θεοῦ στὸ Σινᾶ. Κι ἐμεῖς οἱ χριστιανοί, πενήντα μέρες μετὰ τὸ δικό μας Πάσχα, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, δεχόμε-

Πνεῦμα γκρέμισε τὰ τείχη τοῦ πονηροῦ, ἀνύψωσε τοὺς ταπεινοὺς, καθήρεσε τοὺς ὑπερήφανους...». Καὶ τὸ ὑπερῶο ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ μα-

ἡμέρα «ἦσαν ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἦταν συγκεντρωμένοι ὅλοι στὸ ἴδιο μέρος, σὰν ἕνας ἄνθρωπος, μία ψυχὴ, ὅλοι ἀφοσιωμένοι στὴν προσευχή. «Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι». Καὶ ξαφνικὰ μιὰ βοὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν ἦχος σφοδροῦ ἀνέμου. Ὁ ξαφνικὸς ἐκεῖνος ἦχος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σήμαινε τὴν κάθοδο τοῦ οὐρανοῦ Βασιλέως ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ τῶν Ἀγγέλων στὴ γῆ τῶν ἀνθρώπων. «Μὲ τὸν ἦχο αὐτό», λέγει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, «τὸ Πανάγιο

«Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν...», ἐξαγγέλλει ἡ Ἐκκλησία μας. «Κυριακῇ ὀγδόῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν», διαμνύει ὁ ἱερός Συναξαριστής. «Μυστήριον μέγα τε καὶ σεβάσιμον» τελεσιουργεῖται φέτος στὶς 8 Ἰουνίου. Καὶ ὁ ὑμνογράφος μὲ ἀνεκλήλητη χαρὰ περιγράφει: «**Παράδοξα σήμερον εἶδον τὰ ἔθνη πάντα ἐν πόλει Δαυῖδ, ὅτε τὸ Πνεῦμα κατῆλθε τὸ ἅγιον ἐν πυρίναις γλώσσαις**».

στε τὸ Πανάγιο Πνεῦμα, τὸ Ὅποιο θεσμοθετεῖ τὴν Ἐκκλησία καὶ μᾶς ὀδηγεῖ «eis p̄σαν τὴν ἀλήθειαν».

Τὸ ὑπερκόσμιο καὶ πρωτοφανὲς ἐκεῖνο γεγονός τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «ἐν εἶδει πυρίνων γλώσσων» στὶς κεφαλῆς τῶν ἁγίων μαθητῶν τοῦ Κυρίου περιγράφει κατὰ τρόπο συναρπαστικὸ ὁ «θεηγόρος» Λουκάς, στὴν ἀρχὴ τοῦ β' κεφαλαίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἐκείνη τὴν

θῆτες τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ἄλλοι πιστοὶ γέμισε ἡ παρουσία τοῦ τρίτου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδας. Καὶ ἦλθε «ἄφνω», ξαφνικὰ. Κανένας δὲν πρόβλεψε οὔτε προγραμμάτισε τὸ γεγονός. Εἶναι ἐλεύθερο τὸ Πνεῦμα καὶ «ὅπου θέλει πνεῖ» (πνέει) (Ἰω., γ' 8).

Ἄλλὰ μὲ ποιὰ μορφή παρουσιάστηκε τὸ Πανάγιο Πνεῦμα καὶ «ἐνθρονίστηκε» στὶς κεφαλῆς τῶν μαθητῶν; Ὁ Παράκλητος, τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀλη-

θείας», φανερώθηκε στον Ίορδάνη «*ώσει περιστέρα*». Τώρα φανερώθηκε με γλώσσες «*ώσει πυρός*». Έκει πήρε τη μορφή περιστεριού, για να δείξει την άθωότητα και την άγνότητα του Κυρίου μας πάνω στον Όποιο κατέβηκε. Έδω, στην Ίερουσαλήμ, κατέβηκε σαν φωτιά, «για να δείξει την πύρινη δύναμη, τη θερμότητα και το φως, μιὰ δύναμη

που κατακαίει την άμαρτία, μιὰ θερμότητα που ζεσταίνει την καρδιά κι ένα φως που φωτίζει το νοῦ», γράφει ο Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς. Και τώρα

κτικό ἔργο τους; Κι ὅμως, ὁ Παράκλητος (ὁ Παρηγορητής), τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τοὺς δίδαξε σὲ μία στιγμή και τοὺς ἔδωσε τὴ δύναμη τοῦ λόγου. Δύναμη και θάρρος. Ποιοὶ πῆραν θάρρος; Ἐκείνοι

Ἄλλὰ μὲ ποιά μορφή παρουσιάστηκε τὸ Πανάγιο Πνεῦμα καὶ «*ἐνθρονίστηκε*» στὶς κεφαλὲς τῶν μαθητῶν; Ὁ Παράκλητος, τὸ «*Πνεῦμα τῆς ἀληθείας*», φανερώθηκε στον Ίορδάνη «*ώσει περιστέρα*». Τώρα φανερώθηκε με γλώσσες «*ώσει πυρός*». Έκει πήρε τη μορφή περιστεριού, για να δείξει την άθωότητα και την άγνότητα του Κυρίου μας πάνω στον Όποιο κατέβηκε. Έδω, στην Ίερουσαλήμ, κατέβηκε σαν φωτιά, «για να δείξει την πύρινη δύναμη, τη θερμότητα και το φως, μιὰ δύναμη που κατακαίει την άμαρτία, μιὰ θερμότητα που ζεσταίνει την καρδιά κι ένα φως που φωτίζει το νοῦ», γράφει ο Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς.

τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παρουσιάστηκε ὡς «*διαμεριζόμεναι γλώσσαί ὡσει πυρός*», και στὴν κεφαλὴ κάθε Ἀποστόλου κάθισε κι ἀπὸ μία γλώσσα. Συμβολικὲς οἱ εἰκόνες, που προκαλοῦν δέος ἱερό. Τὸ νόημα τους ὅμως ἀποκρυπτογραφεῖται μέσα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τοῦ Λουκά.

«*Καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι*» (Πράξ., β' 4). Ἄρχισαν οἱ Ἀπόστολοι νὰ μιλοῦν ἄλλες γλώσσες, καθὼς τὸ Πνεῦμα τοὺς ἔδινε δύναμη λόγου. Τώρα ἐξηγοῦνται πολλὰ. Ἔπρεπε νὰ μιλήσουν οἱ Ἀπόστολοι. Νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας σὲ ὅλους τοὺς λαούς. Εἶχαν σαφῆ Ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Κύριο μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του: «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*» (Ματθ., κη' 19). Δὲν ἦταν πιά ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου. Στὰ ἔθνη τῆς γῆς θὰ ἀπευθυνόταν τὸ κήρυγμα, και ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ξεκινούσε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

που μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου εἶχαν κληιστεῖ ἀπ' τὸν φόβο τους: «*...καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων*» (Ἰω., κ' 19). «*Θάρσος ἔλαβον οἱ πρώην δειλιῶντες, χαρὰς ἐπλήσθησαν*», ἐπισημαίνει ὁ ὑμνογράφος. «*Καὶ ἤρξαντο λαλεῖν...*». Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ Πνεῦμα ἀποκαλύφθηκε μετὰ τὴ μορφή γλωσσῶν. Σὰν φλόγες φωτιᾶς διαμοιραζόταν στους μαθητὲς και καθόταν στον καθένα μία γλώσσα. Δὲν ἦταν ἡ φωτιὰ φυσικὸ πῦρ, ἀλλὰ ἄκτιστη ἐνέργεια τῆς Θεότητος. Ἦταν ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ που κατὰ κάποια οἰκονομία γινόταν ὁρατὴ σὰν φωτιὰ και σὰν γλώσσες. Τὸ Πνεῦμα τοὺς φώτιζε, τοὺς ἔδινε δύναμη νὰ μιλήσουν σὲ ἄλλη γλώσσα.

Κι ἐκεῖ στον Πύργο τῆς Βαβέλ τί συνέβη; Τότε ὁ Ὑψιστος ἐπέφερε σύγχυση στὶς γλώσσες και συσκοτίση στὴν ἐπικοινωνία. Ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ καταδικαστεῖ ἡ ἀσέβεια για τὴν τὸλημ τῆς πυργοποιίας.

Ἐδῶ γιὰ τὴ δόξα τῆς θεογνωσίας ὁ Χριστὸς φώτισε τοὺς ἀληεῖς μὲ τὸ Πνεῦμα. Ἐκεῖ «*διεμέριξε τὰ ἔθνη ὁ Ὑψιστος*», χῶριζε τὰ ἔθνη σὲ φυλὲς καὶ λαοὺς, ἐδῶ «*εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε*». Ὅλο τὸν κόσμον ἀνακαλεῖ σὲ πνευματικὴ ἐνότητα, στὴ συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας Του.

Πόσα ἔθνη εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἐκείνη τὴν ἡμέρα στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ πόσες γλῶσσες μιλοῦσε τὸ καθένα; «*Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ προσήλυτοι, Κρήτες τε καὶ Ἀραβες*» (Πράξ., β' 9-11). Ἦ ῥοιπόν, ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἄκουε τοὺς Ἀποστόλους νὰ μιλοῦν στὴ δική του γλῶσσα γιὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ! Ἀπόρησαν τὰ πλήθη. Θαύμασαν καὶ ἐκπληκτοὶ ἀναρωτιοῦνταν: «Μὰ ὅλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι Γαλιθαῖοι; καὶ πῶς τοὺς ἄκουμε νὰ μιλοῦν τὴ γλῶσσά μας, ποὺ μάθαμε

ἐννοοῦσε «*Θὰ σᾶς προστατεύω διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*». Καὶ πρὶν ἀναληφθεῖ στοὺς οὐρανοὺς ἐκεῖ κοντὰ στὴ Βηθανία, τοὺς ἀνήγγειλε: «*Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους*» (Λουκ., κδ' 49). Πράγματι, δέκα μόλις μέρες μετὰ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ κατέβηκε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, «*ἡ δύναμις ἐξ ὕψους*», στὴν πρώτη ἐκείνη χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Ἦταν τὸ χάρισμα τῶν γλῶσσῶν τὸ πρῶτο δῶρο στοὺς Ἀποστόλους, ἀπαραίτητο τότε. Ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἦταν «*βαπτισθήσεθε ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι*», θὰ βαπτισθεῖτε μέσα στὶς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ στὴν εὐαγγελικὴ περικοπή κατὰ τὴ θεία λειτουργία τῆς Πεντηκοστῆς ἀκοῦμε ἀπὸ τὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (ζ' 38) «*... Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρέουσιν ὕδατος ζωῆς. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύο-*

Κι ἐκεῖ στὸν Πύργο τῆς Βαβέλ τί συνέβη; Τότε ὁ Ὑψιστος ἐπέφερε σύγχυση στὶς γλῶσσες καὶ συσκότιση στὴν ἐπικοινωνία. Ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ καταδικαστεῖ ἡ ἀσέβεια γιὰ τὴν τόλημ τῆς πυργοποιΐας. Ἐδῶ γιὰ τὴ δόξα τῆς θεογνωσίας ὁ Χριστὸς φώτισε τοὺς ἀληεῖς μὲ τὸ Πνεῦμα. Ἐκεῖ «*διεμέριξε τὰ ἔθνη ὁ Ὑψιστος*», χῶριζε τὰ ἔθνη σὲ φυλὲς καὶ λαοὺς, ἐδῶ «*εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε*». Ὅλο τὸν κόσμον ἀνακαλεῖ σὲ πνευματικὴ ἐνότητα, στὴ συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας Του.

ἀπ' τὴ γέννησή μας; Τί νὰ σημαίνει αὐτὸ τὸ ἕκτακτο γεγονός;». Κι ἄλλοι πίστευαν πῶς οἱ Ἀπόστολοι θὰ ἦταν μεθυσμένοι. Μὰ πίνουν κρασί στὶς 9 τὸ πρωί; Δὲν τὸ ἐπέτρεπε ἡ διδασκαλία τῶν ραββίνων. Κι ὅμως, ἐκείνη τὴν ἡμέρα στὰ Ἱεροσόλυμα εἶχε συντελεστεῖ τὸ Θαῦμα! Τὸ εἶχε προφητεῦσαι ὁ Προφήτης Ἰωήλ: «*Καὶ ἔσται ἐν ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκκεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν...*» (Πράξ., β' 17).

Οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου περίμεναν μὲ ἔντονη ἐπιθυμία ν' ἀνοίξουν οἱ καρδιές τους, νὰ γεμίσουν οἱ ψυχές τους φῶς, νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι κατοικητήρια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Προσδοκοῦσαν «*τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*». Κατ' ἐπανάληψη τοὺς τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Κύριος: «*Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι· ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλῆς ταύτας ἡμέρας*» (Πράξ., α' 5). Ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε παρηγορώντας τους ὅτι θὰ φύγει πρὸς τὸν Πατέρα Του τοὺς εἶπε: «*Οὐκ ἀφήσω ἡμᾶς ὀρφανούς. Ἔρχομαι πρὸς ἡμᾶς*» (Ἰω., ιδ' 18), καὶ

ντες εἰς αὐτόν...». Τὸ ὕδωρ, τὸ νερό, εἶναι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Κύριος εἶναι ἀστείρευτη πηγὴ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅταν τὸ «*Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν*» ἐνθρονιστεῖ στὴν «*κοιλία*», δηλαδὴ στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀναβλῦζει συνέχεια τὰ χαρίσματα καὶ τὶς δωρεές Του. Μήπως καὶ στὴν Σαμαρείτιδα δὲν τὸ εἶπε ὁ Χριστός; «*Τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῶ γενήσεται ἐν αὐτῶ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον*» (Ἰωαν., δ' 14). Τὸ νερὸ ποὺ θὰ τοῦ δώσω θὰ γίνῃ μιὰ ἐσωτερικὴ πηγὴ νεροῦ ποὺ θὰ ἀναβλῦζει τὴν αἰώνια ζωὴ.

Κι ἔγιναν θεοκήρυκες καὶ πνευματοφόροι οἱ Ἀπόστολοι. Ποιὰ ἄλλα δῶρα τοὺς χάρισε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀργότερα, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς ἀνάγκες τῆς διακονίας; Τοὺς ἔδωσε τὰ χαρίσματα νὰ θαυματουργοῦν, νὰ προφητεύουν, νὰ ἔχουν σοφία, εὐγλωττία, ὑπομονή, ἀντοχή, εἰρήνη ἐσωτερικὴ, σταθερὴ πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπο. Καὶ τὰ χαρίσματα αὐτὰ τὰ ἔδωσε καὶ στοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων καὶ

σὲ ὄλους τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη ποὺ ἔχει ὁ καθένας καὶ τὴν ἀγνότητά του. Καὶ ἔρρευσαν σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο «*ποταμοὶ ζῶντος ὕδατος*»! «*Πανσόφους*» ἀνέδειξε τοὺς μαθητὲς τοῦ ὁ Κύριος, καὶ ἔγιναν οἱ ἀναμορφωτὲς τῆς οἰκουμένης.

Ἐκείνη τὴ μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετέβαλε τὴν Ἐκκλησία –ποὺ ὑπῆρχε ἀπὸ τὴ δημιουργία τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ ἀνθρώπου– σὲ Σῶμα Χριστοῦ. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ Κύριος ἰδρύει καὶ «*ἐν χρόνῳ*» τὴν ἁγία Του Ἐκκλησία! Μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου σὰ πλήθη καὶ τὴν πρόσκληση σὲ μετάνοια, κατὰ τὴ διήγηση τοῦ Λουκᾶ (Πράξ., γ' 41), «*ἐβαπτίσθησαν καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισίχλια*». Τρεῖς χιλιάδες χριστιανοὶ προστέθηκαν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι λοιπὸν ἡ Πεντηκοστὴ ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ Πανάγιο Πνεῦμα ἔδωσε τὸ παγκόσμιο σάλλησιμα τοῦ ἐνὸς Ποιμένου Θεοῦ νὰ συναγάγει τὰ σκορπισμένα

τὶς αἰρέσεις. Αὐτὸ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν πιστῶν καὶ ἐνώνει τὴν Ἐκκλησία στὴ μία πίστη, στὸ ἓνα βάπτισμα. «Ὅλα μέσα στὴν Ἐκκλησία μεταβάλλονται μὲ τὴν ννοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὁ μικρὸς ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται «*ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ*».

Κατὰ αὐτὴ τὴ λαμπρὴ δεσποτικὴ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς πανηγυρίζει ἡ Ὁρθοδοξία. Τὸ γεγονός ὑπερθαύμαστο! Τὸ τρίτο Πρόσωπο τῆ Ἁγίας Τριάδας, τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, «*τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον*», κατήλθε σ' ἓνα κόσμον ἀντιπνευματικὸ, γιὰ νὰ τὸν ζωογονήσει καὶ νὰ τὸν σώσει. Καὶ ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὸν ἁγιασμὸ ὀλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπέρλαμπρη ἡ θεία λειτουργία ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Θεσπέσιοι οἱ ὕμνοι, ἐνθουσιαστικοὶ οἱ ἤχοι, ἐγείρουν τὴν ψυχὴ μας σὲ ἀνάταση. Μελωδίες ὑπερκόσμιες μᾶς καλοῦν «*Δεῦτε, λαοί, τὴν Τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι*».

Ἐκείνη τὴ μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετέβαλε τὴν Ἐκκλησία –ποὺ ὑπῆρχε ἀπὸ τὴ δημιουργία τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ ἀνθρώπου– σὲ Σῶμα Χριστοῦ. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ Κύριος ἰδρύει καὶ «*ἐν χρόνῳ*» τὴν ἁγία Του Ἐκκλησία! Μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου σὰ πλήθη καὶ τὴν πρόσκληση σὲ μετάνοια, κατὰ τὴ διήγηση τοῦ Λουκᾶ (Πράξ., γ' 41), «*ἐβαπτίσθησαν καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισίχλια*». Τρεῖς χιλιάδες χριστιανοὶ προστέθηκαν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι λοιπὸν ἡ Πεντηκοστὴ ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ Πανάγιο Πνεῦμα ἔδωσε τὸ παγκόσμιο σάλλησιμα τοῦ ἐνὸς Ποιμένου Θεοῦ νὰ συναγάγει τὰ σκορπισμένα πρόβατα σὲ μία ποίμνη κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς «*... καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν*» (Ἰω., ι' 16). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἱστορία «*ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*».

πρόβατα σὲ μία ποίμνη κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς «*... καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν*» (Ἰω., ι' 16). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἱστορία «*ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*».

Ἰδρύνονται οἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίες, χειροτονοῦνται ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι, κηρύσσεται ὁ Λόγος, συμβαίνουν θαυμαστὰ σημεῖα καὶ τέρατα, διωγμοὶ καὶ κακοπάθειες, μαρτυροῦν οἱ χριστοκῆρυκες, ἀλλὰ «*πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*» (τῆς Ἐκκλησίας) (Ματθ., ιστ' 18). Ἡ Ἐκκλησία γίνεται ὁ τόπος ὅπου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τελεσιουργεῖ τὰ ἱερά μυστήρια, φωτίζει, ποιμαίνει καὶ προφυλάσσει τὶς συνόδους ἀπὸ τὶς πλάνες καὶ

«*Ἅγιος Ἀθάνατος, τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον...*». Καὶ μᾶς διδάσκει ὁ ἱερὸς Ὑμνογράφος: «*Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνολογήσωμεν, Πατέρα καὶ Υἱὸν σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι· οὕτω γὰρ ἐκήρυξαν πάντες οἱ Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι μετὰ Μαρτύρων*».

Κι ἐνῶ συμμετέχουμε στὴ θεία λατρεία, σκεφτόμαστε τὴ δική μας, τὴν προσωπικὴ μας Πεντηκοστή. Συμβαίνει μέσα μας, στὸ «*ὑπερῶ τοῦ νοῦ*» μας. Καὶ στὸν Ἐσπερινό, κατὰ τὴν ἀκοιλουθία τῆς γονυκλισίας, γονατίζουμε καὶ ἀκούγοντας τὶς θεόπνευστες Εὐχὲς παρακαλοῦμε γιὰ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ πρῶτιστος σκοπὸς τοῦ

χριστιανού, κατά τον ὄσιο Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, εἶναι ἡ ἀπόκτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὅπως οἱ πύρινες γλῶσσες διανεμήθηκαν χωριστὰ σὲ κάθε μαθητὴ τοῦ Κυρίου μας, ἔτσι καὶ οἱ πνευματικὲς δωρεὲς εἶναι προσωπικὲς. Ἄρκεῖ νὰ ὑπάρχει πόθος στὸν καθένα μας καὶ καθαρὸτητα ψυχῆς, γιὰ νὰ πλημμυρίσουν οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὶς καρδιές μας.

Γιατὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι «*φῶς καὶ ζωὴ καὶ ζωσα πηγὴ νοερά. Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως...*», κατὰ τὸν ὕμνωδό.

Ἄλλὰ καὶ σὲ κάθε θεία λειτουργία, ποῦ εἶναι ὁ παράδεισος πάνω στὴ γῆ καὶ ἡ φανέρωση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, βιώνουμε τὴν προσωπικὴ μας Πεντηκοστή, δηλαδὴ τὴ λήψη τοῦ Ἁγίου Πνεύμα-

Πρὶν ὅμως ὁλοκληρώσουμε τὴν ἀναδρομὴ μας στὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἡμέρα τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἃς θυμηθοῦμε πὼς δὲν δέχθηκαν μόνο οἱ Ἀπόστολοι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ποῦ κατέβηκε σ' ἐκείνους, ὡς μιὰ συντροφιά ἁγίων μὲ ὁμοψυχία, ἀλλὰ καὶ ἡ Παρθένος Μαρία, ἡ «*Κεχαριτωμένη, ἡ εὐλόγημένη ἐν γυναιξί*», δέχθηκε τὸ Πνεῦμα. Αὐτὴ ἦταν

τὸ ἐκλεκτὸ σκεῦος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. «*Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Κυρίου ἐπισκιάσει σοί*» (Λουκ., α' 35), εἶπε ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ στὴν Παρθένο. Κι Ἐκείνη μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔφερε στὸν κόσμον τὸν Λυτρωτὴ καὶ Σωτῆρά μας, τὸν Ἰησοῦ Χριστό.

«*Ἐορτὴ καταλλαγῆς ἀποτελεῖ ἡ Πεντηκοστή*», τονίζει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «*Συμ-*

Κι ἐνῶ συμμετέχουμε στὴ θεία λατρεία, σκεφτόμαστε τὴ δική μας, τὴν προσωπικὴ μας Πεντηκοστή. Συμβαίνει μέσα μας, στοῦ «*ὑπερῶο τοῦ νοῦ*» μας.

Καὶ στὸν Ἑσπερινό, κατὰ τὴν ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας, γονατίζουμε καὶ ἀκούγοντας τὶς θεόπνευστες εὐχὲς παρακαλοῦμε γιὰ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ πρῶτιστος σκοπὸς τοῦ χριστιανοῦ, κατὰ τὸν ὄσιο Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, εἶναι ἡ ἀπόκτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

τος. Ἦς θυμηθοῦμε κατὰ τὴ στιγμή τῆς μεταβολῆς τῶν Τιμίων Δώρων τὴν ἱκετευτικὴ εὐχὴ τοῦ Ἱερέα: «*Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα...*». Καὶ ἔμᾳς ἐπισκιάζει ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ συναισθανόμαστε. Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴ θεία κοινωνία τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀναφωνοῦμε μὲ χαρὰ: «*Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον, εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιάρητον Τριάδα προσκυνούντες, αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν*». Μὲ τὴ λήψη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βρίσκουμε καὶ τὴν ἀληθῆ πίστη. Καὶ μὲ τὴ συνειδητοποίηση τῆς ἐσωτερικῆς μας ἀλλοίωσης ψάλλομε ἀνακαινισμένοι τὸν νικητῆριο παιᾶνα τῆς Ἐκκλησίας μας: «*Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν...*».

φιλιωθήκαμε μὲ τὸν Θεό. Μὲ τὴν Ἀνάληψη ἡ θεωθεῖσα ἀνθρώπινη φύση ἀνέβηκε καὶ κάθισε στὰ δεξιά τοῦ Πατέρα. Αὐτὸ τὸ δῶρο δέχονται τὰ οὐράνια, καὶ σὲ ἀντάλλαγμα ἀποστέλλουν τὸ Πανάγιο Πνεῦμα, σημεῖο καταλλαγῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Προσευχόμενοι λοιπὸν νὰ ζητοῦμε ἀνελλιπῶς ἀπ' τὸν Παράκλητο Βασιλέα, τὸν πανταχοῦ παρόντα, «*Ἐλθὲ καὶ σκῆνωσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος...*». Ἡ χάρη Του νὰ εἶναι πάνω μας μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μας γιὰ τὴ σωτηρία μας. Καὶ παρακαλώντας μὲ τὴν καρδιά μας νὰ εὐαγγελιζόμαστε ὁ καθένας μας τὴ χαρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ στοὺς ἄλλους.

A. K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Παρέα με τὸν ἑαυτό μου καὶ τὶς σκέψεις μου

Πότε, ἀλήθεια, ἦταν Σαρακοστή, καὶ πότε πέρασε τὸ Πάσχα! Καὶ ἤδη φτάσαμε στὸν Μάν, καὶ ἄκουσε, ἑαυτέ μου, ἕνα τραγουδάκι ποὺ μοῦ ἦρθε στὸν νοῦ, ποὺ ἰλέγαμε, ὅταν ἦμασταν μικροί. «Ὁ Μάϊος μᾶς ἔφτασε, ἐμπρὸς βῆμα ταχύ, νὰ τὸν προὔπανθήσουμε, παιδιά, στὴν ἐξοχή!».

Πρὶν τελειώσω καλὰ τὸ τραγούδι, ἄκουσα τὶς σκέψεις μου νὰ γελᾶνε. «Γιατί γελᾶτε;», τὶς ρώτησα. «Σὲ ποιά παιδιὰ ἀναφέρεσαι τώρα, καὶ μάλιστα νὰ πᾶνε νὰ προὔπανθήσουν τὸν Μάν καὶ μὲ βῆμα ταχύ; Καὶ ποῦ τὴ συνάντησες ἐσύ, καλή μου, τὴν ἐξοχή;», μὲ ρώτησαν οἱ σκέψεις μου καὶ συνέχισαν νὰ γελᾶνε. Δὲν τοὺς ἀπάντησα, γιατί σήμερα δὲν ἰσχύουν ὅλα αὐτὰ ποὺ ἰλέγανε στὸ παλιὸ τραγουδάκι! Δίκιο εἶχανε!

Ἄφοῦ συνῆλθα, ξαναγύρισα στὴν παρέα μου, τὸν ἑαυτό μου, καὶ τοῦ εἶπα ὅτι ἡ ἀνοιξη θεωρεῖται ἡ πιὸ ωραία ἐποχὴ τοῦ χρόνου. Ἡ φύση ξαναβασταίνεται, ποὺ μὲ τὸν χειμῶνα σοῦ ἔδινε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶχε πεθάνει. Ἡ ἡμέρα μεγαλώνει, ὁ καιρὸς ζεσταίνεται, καὶ ἡ κατῆφεια ποὺ ὑπῆρχε στὸ πρόσωπο τῶν ἀνθρώπων λιγοστεύει, ὕστερα ἀπὸ τὴ μουντάδα τοῦ χειμῶνα, ποὺ ἔφυγε.

Καλὴς μου φίλης, ὁ ὕπνος μου εἶναι λιγοστὸς τὴ νύχτα, καὶ τὸ πρῶτῃ ξυπνῶ ἀξημέρωτα. Καὶ πρὶν προλάβω νὰ πῶ κάτι ἄλλο, πετάχτηκαν πάλι οἱ σκέψεις μου καὶ μοῦ εἶπαν: «Τί περιμένεις δηλαδή; Τὸ ξέχασες πὼς μεγάλωσες;». Δὲν ἀπάντησα. Δίκιο εἶχανε οἱ σκέψεις μου καὶ αὐτὴ τὴν φορὰ.

Ἄπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο τῆς κρεβατοκάμαράς μου ἐκείνη τὴν πρωινὴ ὥρα μπῆκε ὁ ἥλιος καὶ μὲ ἀγκάλιασε, ἐνῶ ἀπὸ τὸν ἀπέναντι κῆπο ὀρμήσανε ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν, κι ἀπὸ τὸ δέντρο ποὺ ὑπῆρχε σὲ αὐτὸν ἀκούστηκε τὸ γλυκὸ κελάηδημα ἐνὸς μικροῦ πουλιοῦ, ποὺ μοῦ ἀγαλλίασε τὴν ψυχὴ. Κι ἔφυγα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ὅπου μὲ εἶχανε φέρεῖ οἱ σκέψεις μου.

Τώρα λιοπόν, ποῦ εἶναι ἡ ἀνοιξη, πὼς ἀλήθεια σκέπτεσαι νὰ τὴν περάσεις, ἑαυτέ μου; Ἄν τὸ ἐπιτρέψει, κατ' ἀρχάς, ἡ ὑγεία σου, δηλαδή; Καὶ μὴν ἀρχίσετε, σκέψεις μου, νὰ ἔχετε ἀντιρρήσεις. Δὲν κάνω ὄνειρα ἀπλῶς σκέπτομαι – πειράζει; Θὰ μπορούσατε, «καλὴς μου» σκέψεις, νὰ μὲ ἀκούσετε πρῶτα, κι ἂν νομίζετε ὅτι αὐτὸ ποὺ θὰ ἀκούσετε ἀξίζει νὰ γελάσετε, κάντε το.

Τώρα ποὺ τὰ δέντρα ποὺ βρίσκονται στοὺς δρόμους, δηλαδή οἱ νερατζιές, ἀνθίζουν τὴν ἀνοιξη, θὰ ἤθελα νὰ περπατοῦσα σὲ αὐτούς, κι ὅταν φύσαγε κάποιο ἀεράκι, νὰ ἀνασαιῶν τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν αὐτῶν τῶν δέντρων. Καὶ μὴ μοῦ πεῖτε ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ὄνειρο, καὶ μάλιστα ἀπραγματοποίητο! Ὅπως βλέπετε, δὲν κάνω ὄνειρα τέτοια, ποὺ θὰ κάναν τὸν Θεὸ νὰ γελάσει.

Καλὴς μου φίλης, σοῦ εὔχομαι νὰ χαρεῖτε τὴν ἡ ἀνοιξη, μὲ ὑγεία καὶ χαρά!

ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ

Ἀλέξανδρος Κ. Κακαβούλης (1933-2025)

Μὲ μεγάλη συγκίνηση πληροφορηθήκαμε τὴν ἐκδημία τοῦ Ἀλέξανδρου Κ. Κακαβούλη. Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής, πέρα ἀπὸ ἐγνωσμένου κύρους πνευματικός ἄνθρωπος, ὑπῆρξε καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ μας, τοῦ *Κόσμου τῆς Ἑλληνίδος*, ἰδιαίτερα ἀγαπητὸς στοὺς ἀναγνώστες μας καὶ προσφιλὴς σὲ ὅσους εἶχαν τὴ χαρὰ νὰ συνεργάζονται μαζί του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Κακαβούλης γεννήθηκε τὸ 1933 στὸ χωριὸ Σύβρος τῆς Λευκάδας, ἦταν δὲ τὸ ἐνδέκατο καὶ τελευταῖο τέκνο τῆς ὑπερπολύτεκνης οἰκογένειας τοῦ ἱερέα Κωνσταντίνου Κακαβούλη καὶ τῆς Κωνσταντίνης Σαββίνου. Μεγάλωσε μέσα στὰ ζωογόνα νάματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τόσο στὸ πλῆσιον τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, ὅσο καὶ στὸ πλεῦρό τοῦ μητροπολίτη Λευκάδας Δωροθέου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε καὶ ἐπιμελήθηκε τὴ μόρφωσή του. Ἀπὸ νωρὸν ἐργάσθηκε καὶ συνεργάσθηκε μέσα στὸ εὐρὺ πνευματικὸ καὶ ἱεραποστολικὸ ἔργο ὑπὸ τὴν Ἀδελφότητα Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ».

Σπούδασε ἀρχικὰ στὴ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του καὶ θητεία στὴν Πρωτοβάθμια Ἐκπαίδευση, ἔκανε μεταπτυχιακὲς σπουδὲς ὡς ὑπότροφος τοῦ ΙΚΥ στὰ Πανεπιστήμια Ἐδιμβούργου καὶ Γλασκώβης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔλαβε μεταπτυχιακοὺς τίτλους, Diploma in Education (Dip.Ed.) καὶ Master of Education (M.Ed.) ἀντίστοιχα. Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴ Σκωτία στὴν Ἀθήνα, ἀπέκτησε καὶ πτυχίον Φιλολογίας καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μὲ βαθμὸ «Ἄριστα».

Μὲ τὴν ἐκλεκτὴ σύζυγό του Δήμητρα (Μιμήκα) Τρελοπούλου ἔνωσαν τὴς ζωὲς τους τὸ 1965, πρὶν τὴς μεταπτυχιακῆς του σπουδῆς στὴ Σκωτία, καὶ δημιούργησαν μιὰ εὐλογημένη οἰκογένεια, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀξιώθηκε νὰ πάρει πολλὰς χαρὰς, ἀποκτώντας δύο ἐκλεκτὰ τέκνα, τὸν Κώστα καὶ τὴν Ἑφῆ, καὶ ἐγγόνια, τὴν Ἀλεξάνδρα, τὴ Χριστίνα, τὸν Νικόλα, τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὴν Δήμητρα. Ὁ ἴδιος εἶχε ἰδιαίτερη ἀγάπη στὴ σύζυγό του, τὴν ὁποία ἔχασε ἀπροσδόκητα μὲ τραγικὸ τρόπο τὸν Ἰανουάριον τοῦ 2013, ὅταν αὐτὴ κτυπήθηκε ἀπὸ αὐτοκίνητο πλησίον τῆς

οἰκίας τους στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Ἀττικῆς. Σὲ μιὰ ἐκδήλωση μεγαλείου ψυχῆς καὶ ἀληθινῆς χριστιανικῆς καλλιέργειας, μέσα στὴν τραγωδία ποὺ τὸν κτύπησε, ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής εἶχε τὴν ἔγνοια νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν ὁδηγὸ τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ εἶχε ἀφαιρέσει τὴ ζωὴ τῆς συζύγου του, γιὰ νὰ καθησυχάσει τὴς τύψεις του...

Ἡ ἀκαδημαϊκὴ του σταδιοδρομία ὑπῆρξε σημαντικὴ. Ἀρχικὰ δίδαξε ὡς δάσκαλος σὲ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν νομῶν Ξάνθης, Καβάλλας καὶ Ἀττικῆς. Μετὰ τὴς μεταπτυχιακῆς του σπουδῆς στὴ Σκωτία, δίδαξε στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία στὴν Τρίπολη, τὴ Μαράσλειο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὴ Ράλληιο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Πειραιῶς, τὴ Χαροκόπειο Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας, τὴν Ἀνωτάτη Στρατιωτικὴ Σχολὴ Νοσοκόμων, τὸ Παιδαγωγικὸ Τμῆμα Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν καὶ τὸ Παιδαγωγικὸ Τμῆμα Νηπιαγωγῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης. Τὸ 1990 ἐξελέγη Ἐπίκουρος Καθηγητὴς Ἀναπτυξιακῆς Ψυχολογίας καὶ Ἀγωγῆς στὸ Πανεπιστήμιον Κρήτης (στὸ ἀντικείμενον «Γνωστικὴ, Συναισθηματι-

κή, Ἠθική και Σεξουαλική Ἀνάπτυξη και Ἀγωγή τοῦ Παιδιοῦ»), ἀπ' ὅπου ἀφυπηρέτησε ὡς τακτικὸς Καθηγητὴς μετὰ τὴ συνταξιοδότησή του τὸ 2000. Συμμετείχε σὲ πολλὲς ἐλληνικὲς και εὐρωπαϊκὲς ἐρευνητικὲς ὁμάδες, καθὼς και σὲ μεγάλο ἀριθμὸ συνεδρίων.

Στὸ χριστιανικὸ ἔργο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀδελφότητας Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ», ὅπου ἡ ἐκλεκτὴ σύζυγός του ὑπῆρξε ἀφοσιωμένη συνεργάτις στὸ ἔργο τῶν Φιλικῶν Κύκλων Μελέτης Ἁγίας Γραφῆς, ὑπῆρξε και ὁ ἴδιος ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς συνεργάτες, κυρίως τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν, μετὰ πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὰ συνέδρια και τὶς ἐκδηλώσεις της. Ὡς Ὁμότιμος Καθηγητὴς, πῆλον, διηύθυνε μιὰ ἰδιαίτερα ἐπιτυχημένη σειρὰ μηνιαίων ἐκδηλώσεων στὴν αἴθουσα ἐκδηλώσεων τῆς Ἀδελφότητας Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ» στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Ἀττικῆς.

Ὁ Ἀλέξανδρος Κακαβούλης ὑπῆρξε ἰδιαίτερα παραγωγικὸς συγγραφέας και κατέλιπε εὐρὺ και σημαντικό ἔργο. Πέρα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δημοσιεύσεων του σὲ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, ἐλληνικὰ και ξενόγλωσσα, συνέγραψε και μεγάλο ἀριθμὸ βιβλίων, μετὰ θέματα ποὺ σχετίζονται μετὰ τὴν ἀναπτυξιακὴ Ψυχολογία και τὴν ἀγωγή παιδιῶν και ἐφήβων, τὴ γνωστικὴ και συναισθηματικὴ ἀνάπτυξη, τὴν ψυχολογία τοῦ προσώπου, τὴν ἠθικὴ ἀγωγή, τὴν ἐρωτικὴ ἀγωγή, τὴν οἰκογένεια, τὴν ἀγάπη, τὴ συγχωρητικότητα κ.ἄ. Ὑπῆρξε παραγωγικὸς μέχρι τέλους, κατέλιπε δὲ και στὸ περιοδικὸ μας σειρὰ ἀδημοσίευτων μελετῶν, τὶς ὁποῖες ἐπιφυλάσσουμε νὰ δημοσιεύσουμε προσεχῶς.

Πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια χρόνια, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2018, βρέθηκε ἀντιμέτωπος μετὰ μιὰ μεγάλη δοκιμασία: ἓνα σοβαρὸ ἐγκεφαλικὸ τὸν καθήλωσε και τὸν τραυμάτισε βαριά, ὑποχρεώνοντάς τον νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐντατικὴ ὡς τότε δρᾶση του. Ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισε τὴ μεγάλη δοκιμασία ἀποτέλεσε μιὰ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη τῆς πνευματικότητάς του, ἀκόμη μεγαλύτερη και ἀπὸ τὶς ἐμβριθεῖς μελέτες του ἐπὶ ποικίλων πνευματικῶν θεμάτων. Ὅταν συνῆθε κάπως ἀπὸ τὸ σφοδρὸ πλῆγμα, δὲν παρέλειπε νὰ ἐκκλησιάζεται τακτικὰ στὸν Ἱ. Ν. Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος στὸ κτῆμα τῆς Ἀδελφότητας Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ» στὴν Ἁγία Παρασκευὴ, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν γιό του Κώστα, ἀκτινοβολώντας πνευματικότητα και δίνοντας πολὺτιμα μαθήματα ἀληθινῆς ζωῆς σὲ ὅσους τὸν ἐβλεπαν και ἐπικοινωνοῦσαν μαζί του.

Ἡ ἐκδημία του σὲ προκεχωρημένη ἡλικία, μέσα στὴν ἐβδομάδα τῆς Διακαινησίμου, ἀφοῦ πρῶτα χαιρέτησε μετὰ ἀγάπη ὅλα τὰ μέλη τῆς μεγάλης του οἰκογένειας, παιδιά και ἐγγόνια, ἔδωσε τὴν εὐκαιρία σὲ ὅσους τὸν ἀγαποῦσαν και τὸν τιμοῦσαν νὰ τὸν ξεπροβοδίσουν μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀναστάσιμης χαρᾶς, τὸ Σάββατο, 26 Ἀπριλίου, στὸν Ἱ. Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς.

Αἰωνία του ἡ μνήμη!

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

Ἀναστασία Παπαλεξοπούλου-Χονδροπούλου (1950-2024)

Πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἀποχαιρετήσαμε τὴν Ἀναστασία (Νένα) Παπαλεξοπούλου-Χονδροπούλου, μιὰ ξεχωριστὴ ἀδελφὴ καὶ συνεργάτιδα τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου, ποὺ ἔφυγε ἀπρόσμενα ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ ἄφησε πίσω της ἕνα δυσαναπλήρωτο κενό.

Ἡ Ἀναστασία Παπαλεξοπούλου γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 22 Δεκεμβρίου 1950. Μεγάλωσε μέσα σὲ μιὰ δεμένη χριστιανικὴ οἰκογένεια, ἀπὸ τὴν ὁποία πῆρε πολὺτιμα ἐφόδια γιὰ τὴ μετέπειτα ζωὴ της. Σὲ νεαρὴ ἡλικία δημιούργησε τὴ δική της οἰκογένεια μὲ τὸν Χρῆστο Χονδροπούλου, μὲ τὸν ὁποῖο πορεύθηκαν μαζὶ γιὰ 54 ὀλόκληρα χρόνια. Μητέρα τεσσάρων παιδιῶν, δύο κοριτσιῶν καὶ δύο ἀγοριῶν, ἡ Ἀναστασία Χονδροπούλου ἀφοσιώθηκε στὴν ἀνατροφή τους μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ φροντίδα. Παράλληλα, στήριξε τὸν ἀγαπημένο της σύζυγο στὴν ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία ὡς ἀξιωματικοῦ τοῦ Λιμενικοῦ, ἀκολουθώντας τον στὶς πολλὲς μεταθέσεις του λόγῳ ἐπαγγέλματος. Σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις, μάλιστα, τὸν συνέδραμε ἀποφασιστικά, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, μὲ τὴν ὀργανωτικότητα, τὴ δημιουργικότητα καὶ τὴν καλαισθησία ποὺ τὴ διέκριναν.

Ἐνα μεγάλο κεφάλαιο στὴ ζωὴ της Ἀναστασίας Χονδροπούλου, στὸ πλευρὸ τοῦ συζύγου της, ὅταν αὐτὸς συνταξιοδοτήθηκε πρόωρα ἀπὸ τὸ Λιμενικὸ Σῶμα, ἦταν ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἔργων τοῦ πεθεροῦ της καὶ γνωστοῦ χριστιανοῦ συγγραφέα Σώτου Χονδροπούλου ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Καινούργια Γῆ. Ὅπως χαρακτηριστικὰ μᾶς εἶπε ὁ σύζυγός της, ἡ ἀνάληψη αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἔγινε κατόπιν ἔντονης προτροπῆς τοῦ ἀγίου Προφυρίου, μὲ τὸν ὁποῖο συνδεόταν στενὰ ἡ οἰκογένεια. Ἐπιμελήθηκε μὲ ἰδιαίτερο σεβασμὸ καὶ «εὐλάβεια», θὰ πῆγαμε,

τὰ βιβλία τοῦ ἀείμνηστου Σώτου Χονδροπούλου ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν. Χαρακτηριστικά, ὅλες οἱ ἐκδόσεις καὶ ἐπανεκδόσεις τῆς μνημειώδους βιογραφίας τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια της, καὶ μάλιστα σὲ μιὰ περίοδο αὐξημένων οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων.

Ἐνας ἄλλος σημαντικὸς τομέας δράσης στὸν ὁποῖο ἐπιδόθηκε μὲ ζῆλο καὶ ἀφοσίωση ἡ Ἀναστασία Χονδροπούλου ἦταν τὸ ἐνοριακὸ ἔργο τοῦ Ἱ. Ν. Παναγίτσας Παλαιοῦ Φαλήρου. Στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ Ἐπιτρόπου συζύγου της γιὰ τὴ δημιουργία καὶ εὐρυθμὴ λειτουργία

τοῦ ὑπόγειου χώρου τοῦ ναοῦ, ποὺ φτιάχθηκε ἐκ τοῦ μηδενὸς σὲ ἕνα θαυμάσιο χώρο ὑποδοχῆς καὶ ἐπικοινωνίας τῶν ἐνοριτῶν μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία. Σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχονταρίκι, γιὰ πάνω ἀπὸ μία δεκαετία, ξεδίπλωσε ὅλη της τὴν καλαισθησία καὶ τὴν ὀργανωτικότητα, συντονίζοντας διακριτικὰ τὶς κυρίες ποὺ διακονοῦσαν στὴν προετοιμασία τοῦ καφέ καὶ τῶν κερασμάτων. Ἀθόρυβα, ἀλλὰ ἀποτελεσματικὰ, ἐπιμελοῦταν καὶ τὴν ἐλάχιστη λεπτομέρεια, ἀπὸ τὴ διακόσμηση τοῦ χώρου, μέχρι τὴν καθαριότητα, ἀκόμα καὶ τὴν ὑγιεινὴ τῶν ἰδιαίτερων χώρων τῆς αἴθουσας αὐτῆς... Παράλληλα, μαζὶ μὲ ἄλλες κυρίες ἀνέπτυξαν ἀξιόλογο προνοιακὸ ἔργο, καὶ στὴν ἐνορία καὶ στὸ πλῆθισ ἐνὸς κύκλου πρόνοιας, στὸν ὁποῖον συμμετεῖχε ἐνεργά. Ὅταν ἔκλεισε αὐτὸς ὁ κύκλος, ἡ Ἀναστασία Χονδροπούλου ἀποχώρησε ἀπὸ τὸ ἐνοριακὸ αὐτὸ ἔργο ἀθόρυβα, ὅπως ἀθόρυβη ἦταν καὶ ἡ ἐν γένει προσφορὰ της παντοῦ.

Μιὰ ὁμάδα γυναικῶν τῆς Πρόνοιας τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος», μὲ πολλυετὲς καὶ σημαντικὸ ἔργο στὶς γυναικεῖες φυλάκες, ἦταν ἕνας τελευταῖος τομέας δράσης στὸν ὁποῖο ἡ Ἀναστασία Χονδρο-

πούλου πρόσφερε πολλιά, τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια περίπου. Συγκεκριμένα, συμμετείχε ἐνεργὰ στὴν ὁμάδα συμπαράστασης κρατούμενων γυναικῶν στὸν Ἑλλεῶνα Θηβῶν, ποὺ πραγματοποιεῖ ἑβδομαδιαῖες ἐπισκέψεις ἀγάπης, ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς συμπαράστασης στὸ ἐν λόγῳ Σωφρονιστικὸ Κατάστημα. Ὅσοι τὴν ἔζησαν ἀπὸ κοντὰ σὲ αὐτὸ τὸ δύσκολο καὶ ἀπαιτητικὸ ἔργο ἔχουν νὰ ποῦν τόσο γιὰ τὴν ἰδιαίτερη ἀγάπη καὶ τὸ γνήσιο ἐνδιαφέρον ποὺ αὐτὴ ἔδειχνε στὶς κρατούμενες, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα συνεργασίας ποὺ τὴ διέκρινε ἀπέναντι στὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς ὁμάδας. Ἡ ἀπώλειά της ἄφησε ἓνα μεγάλο κενὸ καὶ στὸ ἔργο τῆς Ὀμάδας Φυλακῶν καὶ στὶς καρδιὲς τῶν μελῶν της. Ἡ δοτικότητα της ἦταν μεγάλη, γι' αὐτὸ τὸ ἀποτύπωμά της ὑπῆρξε ἔντονο καὶ στὴν προσπάθεια αὐτή. Κανεὶς δὲν θὰ ξεχάσει τὸ χαμόγελό της καὶ τὸν καλὸ λόγο ποὺ εἶχε πάντα γιὰ ὅλους γύρω της.

Οἱ «τελευταῖες ἐξετάσεις» ποὺ ἔδωσε ἡ Ἀναστασία Χονδροπούλου ἦταν κατὰ τὶς 70 μέρες τῆς νοσηλείας της στὸ νοσοκομεῖο ὅπου νοσηλεύτηκε. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς νοσηλείας της ἐκεῖ, ἐπέδειξε μεγάλη ὑπομονὴ καὶ καρτερικότητα, ἀντιμετωπίζοντας, συχνά, μέχρι καὶ ἀφόρητους πόνους. Προσευχόταν διαρκῶς καὶ μέχρι τὸ τέλος. Ὁ Θεὸς τὴν κάλεσε κοντὰ Του, τὴν ἐπομένη τῆς ἐορτῆς της, στὶς 23 Δεκεμβρίου 2024. Ἐφυγε ἐξουθενωμένη μὲν σωματικά, ἀλλὰ χωρὶς γογγυσμὸ καὶ ἔτοιμη

πνευματικά, ἔχοντας μεταλάβει τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Ἡ ἀπρόσμενη ἀπώλειά της προξένησε βαθὺ πόνο σὲ ὄλους ὅσοι τὴ γνώρισαν... Ἀσφαλῶς καὶ πρωτίστως προξένησε βαθύτατο πόνο στὴν οἰκογένειά της: στὸν ἀγαπημένο της σύζυγο, τὰ τέσσερα παιδιά της καὶ τὰ ἐγγόνια της.

Αἰωνία της ἡ μνήμη!

**Μέλη τοῦ Κύκλου Γυναικείων Φυλακῶν
τοῦ τομέα Πρόνοιας
τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς
«Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος»**

Τὸ ἀπλὸ αὐτὸ σημεῖωμα, ποὺ μᾶς ἀνατέθηκε ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνη τοῦ Κύκλου Γυναικείων Φυλακῶν κα Εὐγενία Ἀντωνοπούλου-Χαρθαμποπούλου στὴ μνήμη τῆς Ἀναστασίας Χονδροπούλου, γράφτηκε μὲ ἰδιαίτερη ἀγάπη καὶ συγκίνηση. Ἐκτὸς ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία, ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀντλήθηκαν ἀπὸ ἐπικοινωνία μὲ τὸν σύζυγό της κ. Χρῆστο Χονδρόπουλο, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅσα θαυμάσια εἰπώθηκαν, κατὰ τὴ Νεκρώσιμο Ἀκολουθία, ἀπὸ τὸν γαμπρό της καὶ ἐκλεκτὸ ἱερέα στὸν Ἱ. Ν. Παναγίτσας Φαλήρου π. Ἰωσήφ Ταγαράκη, τοὺς ὁποίους καὶ εὐχαριστοῦμε θερμά.

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΖΩΗΣ ΡΙΖΟΚΩΣΤΑ-ΑΓΓΕΛΗ Ἡ ἱερὴ ἐργάτρια

Τὴ μυστικὴν ἐζήληψες τὴν Πούλια
κι ἀπ' τὸ Ζητούνι πιά φτεροκοπῆς,
κορυδαλλιοὶ χιλιάδες κι ἀγιοπούλια
ἔρχονται συνοδοὶ σου, ἐκεῖ ποῦ πῆς.

Ἔρμ' ἀπομένουν πιά τὰ χειλιδόνια
στὴν κόγχη τοῦ σπιτιοῦ σου κι ὄρφανά,
γείρανε τοῦ σπιτιοῦ σου τ' ἀνθοκλήνια,
στάζουν δάκρυα, καθένα ἕνα πονῶ.

Κι ἐκείνη πιά ἡ ἀράχνη δὲν ὑφαίνει,
στὸν τοῖχο δὲν κρεμιέται ἀπ' τὴν κλωστή,
γυρίζει ὄλο ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ πηγαίνει,
θλιμμένη στὴ φωλιά μένει χωστή.

Μὰ ἐσύ, σὰν τὴν ἀράχνη, εἶχες ὑφάνει
τὸ ἄυλο τὸ ροῦχο τῆς ψυχῆς,
μὲ δάκρυα καυτὰ τὸ ἱεροπάνι
τὸ πότισες, μὴν κόρη ἄφρονη βγεῖς.

Κι ἦταν στὸ ροῦχο πλῆθος τὰ στολίδια,
τό 'να χρυσὸ ἀπὸ 'δῶ, τ' ἄλλο βλαττί,
καὶ τρώγονται τὰ νοερά τὰ φίδια,
γιατὶ οὐρανὸ ἡ ψυχὴ σου πιά πατεῖ.

Σὰν τὸ πουλί, σὰν τὸ στρουθὶ τὸ νέο,
ζῆσε μὲς στ' οὐρανοῦ τὴ θεία φωλιά,
θὰ δεῖς τὴν Παναγιά, τὸν Ναζωραῖο,
Σίμ, Χάμ, Ἰάφεθ, πνεύματα παλιά.

Θὰ βρεῖς, καλή μου, καὶ τὰ γονικά σου,
 θὰ τρέξουν νὰ σοῦ δώσουνε φιλί,
 θὰ χαίρονται πιά νὰ 'ναι αὐτὰ κοντά σου
 κι ἐσύ, πού θὰ θωρεῖς τα πιὸ πολὺ.

Μὰ χίλια τὸ Χριστὸ θὰ βλέπεις χρόνια
 κι ἓνα βλέμμα θὰ ρίχνεις στοὺς γονεῖς.
 Ὁραῖος πού 'ναι ὁ Χριστός! Ἡ ὠριότητ' ἢ αἰώνια
 θὰ 'ναι χαρὰ καὶ μέθυσμα ψυχῆς.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ

Γλωσσάρι

βλαπτή, τό = μετάξι.

Ζητούνι, τό = ὄνομασία τῆς Λαμίας, ἀπὸ τὸν 5^ο αἰῶνα ὡς τὶς 21 Ἰουνίου 1832, πού περιῆλθε στὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ ἀποχώρησαν οἱ Τοῦρκοι κατακτητές.

Πούλια, ἡ = ὁ ἀστερισμὸς τῶν Πλειάδων, ὁμάδα ἀπὸ 7 ἀστέρια στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Ἄτλαντα.

Σίμ, Χάμ, Ἰάφεθ = τὰ παιδιὰ τοῦ Νῶε.

στρουθί, τό = σπουργίτι, λέγεται καὶ τζαρτζάνι.

Ὑπομνηματισμός

Ἐγὼ κατάγομαι ἀπὸ τὴ Φθιώτιδα, Ἀρχάνι λέγεται τὸ χωριό μου, πού εἶναι δυτικὰ τῆς Λαμίας, μισὴ ὥρα ἀπέχει ἀπ' αὐτή. Ἐφυγε ἀπὸ κεῖ ἡ οἰκογένειά μου καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀμπελιανὴ τῆς Λαμίας. Ἐκεῖ ἔβγαλα τὶς δύο πρῶτες τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Τὸ σπίτι τῆς μακαρίτισσας Ριζοκώστα δὲν τὸ ἤξερα, γνώριζα ὅμως τὸ μεγάλο κατάστημα τροφίμων τοῦ πατέρα της. Ἀπεῖχε 50 μέτρα ἀπ' τὰ Δικαστήρια τῆς Λαμίας, νότια ἀπ' αὐτά. Τὸ κατάστημα εἶχε πρόσοψη στὸ δημόσιο δρόμο. Μπροστὰ στὸ μαγαζὶ εἶχε στάση γιὰ τὴν ἀστική γραμμὴ τῶν λεωφορείων. Ὅταν ἔφθανε τὸ αὐτοκίνητο ἐκεῖ, φώναζε ὁ εἰσπράκτορας: Στάση Ριζοκώστα! Πιὸ κάτω, σὲ 1000 μέτρα ἀπόσταση, στὴν Ἀμπελιανὴ, ἔμενε ἡ οἰκογένειά μου. Ἐγὼ, μετὰ ἀπὸ τὶς δύο τάξεις τοῦ Γυμνασίου τῆς Λαμίας, ἔφυγα μὲ τὴν οἰκογένειά μου καὶ ἐγκατασταθήκαμε στὴν Ἀθήνα. Πληροφορήθηκα ὅτι ἡ μακαρίτισσα ἦταν γιατρὸς ἄριστη καὶ ἀπέπνευε θρησκευτικὸ ἄρωμα. Ὁ Χριστὸς νὰ τὴν ἔχει τώρα κοντά Του, μαζὶ μὲ τοὺς καλοὺς γονεῖς της.

Ἡ ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς μπορεῖ νὰ γίνεῖ μὲ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

Γιὰ συνδρομὴ Ἐσωτερικοῦ

α) Μὲ κατάθεση στὴν τράπεζα Eurobank, στὸν λογαριασμὸ πού διατηρεῖ ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίων ὑπ' ἀριθμ.: 0026-0201-94-0100366081 (IBAN: GR1102602010000940100366081).

Νὰ ζητᾶτε νὰ σημειώνεται ρητῶς τὸ ὀνοματεπώνυμό σας (καὶ μόνον) στὴν Αἰτιολογία.

β) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ (Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα). Προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

γ) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ἔντυπο ταχυπληρωμῆς πού συναποστέλλεται μὲ τὸ τελευταῖο τεῦχος κάθε χρονιάς γιὰ ὅσους ἔχουν ὀφειλὴ.

Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση ἂν προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

δ) Στὰ Βιβλιοπωλεῖα «ΖΩΗ» καὶ συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεῖα.

ε) Σὲ κατὰ τόπους συνεργάτες καὶ ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ κόβουν σχετικὲς ἀποδείξεις.

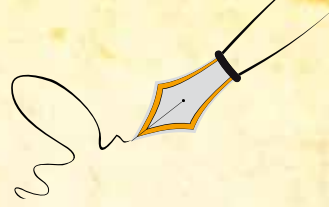
Γιὰ συνδρομὴ Ἐξωτερικοῦ

Παρακαλοῦμε μὴν ἀποστέλλετε ἐπιταγές, γιὰτὶ ἀδυνατοῦμε νὰ τὶς εἰσπράξουμε. Ἡ συνδρομὴ μπορεῖ νὰ κατατεθεῖ μὲ τραπεζικὸ ἔμβασμα. Τὰ στοιχεῖα πού θὰ χρειαστεῖτε εἶναι:

– IBAN: GR1102602010000940100366081

– BIC/Swift Code: ERBKGRAA

ΠΡΟΣΟΧΗ! Ὅταν κατατίθεται ἓνα ποσὸ στὸν τραπεζικὸ λογαριασμὸ, χωρὶς νὰ ἀναγράφεται στὴν Αἰτιολογία τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ συνδρομητῆ / τῆς συνδρομητριάς (ἀκόμη καὶ ἂν ἀναγράφεται: «Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος συνδρομὴ 2025» ἢ ὅ,τι ἄλλο), δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε ποιά συνδρομὴ ἀφορᾷ τὸ συγκεκριμένο ποσὸ! Ἄν τυχὸν ἔχετε κάνει κατάθεση, ἀλλὰ ἔχετε ἀμελήσει νὰ καταγράψετε τὰ στοιχεῖά σας στὴν Αἰτιολογία, παρακαλοῦμε ἐπικοινωνήστε μὲ τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (κατὰ προτίμηση μὲ μήνυμα ἠλεκτρονικοῦ ταχυδρομείου), γιὰ νὰ μᾶς ἐνημερώσετε καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ πιστώσουμε σωστὰ τὸ ποσὸ.

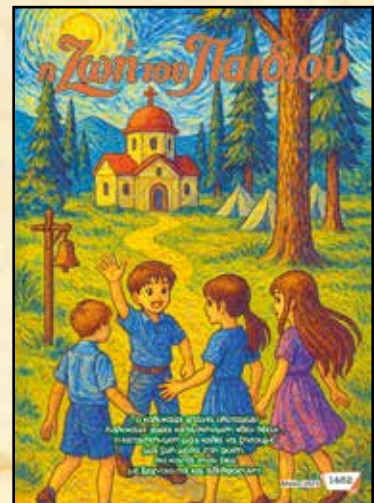
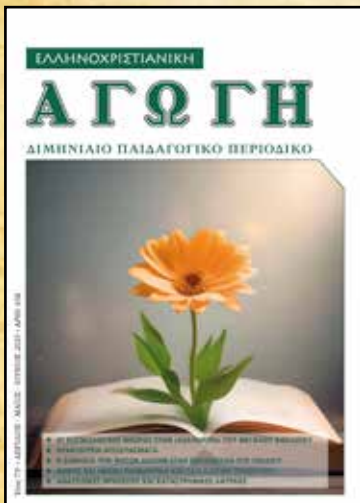

Ύψιζει νά διαβάσετε

Το μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στὸν ἑλληνικό λαό.

Τὸ περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικό “παρῶν” στὶς μάχες τοῦ κατὰ τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀπιστίας.

Ἐνα περιοδικό – πολύτιμος συμπαράστατης γιὰ ἐκπαιδευτικούς καὶ γονεῖς.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ μηνιαίο παιδικό περιοδικό ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΠΑΡΩΡΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠ.ΑΘ
Αριθμός Άδειας
1754

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ.Τ. 10561
ΑΘΗΝΑ

Άξίζει νά διαβάσετε

Τό Όδοιπορικό τῆς Πρόνοιας

Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία «Ο Άπόστολος Παῦλος»

Έκδόσεις «Δαμασκός»

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ
«Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

ΤΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Η ΚΑΤ' ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΑΣΚΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΜΠΡΑΚΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΑΓΓ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΜΑΛΛΑΜΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»